

דרישה וחקירה

להערות והצטרפות לרשימת התפוצה, יש לפנות לעורך: יהושע לינטופ בכתובת: lintop200@gmail.com
ב"ה בעקבות התפילות יש שיפור ניכר במצבו של מורינו, הגאון רבי אברהם ישעיהו בן יהודית [פיין] שליט"א. נא להמשיך להתפלל לרפואתו בתושח"י.

תוכן הענינים

דובבות שפתי חיים' / מרן שר התורה הגר"ח קניבסקי זצוק"ל (עמ' 2): בדיני כבוד הספרים □ על מה השיב מרן 'איני יודע מה זה?'
'אורות אילת השחר' / מרן ראש הישיבה הגראי"ל שטינמן זצוק"ל (עמ' 3): גאון הגאונים רבי אריה ליב הכהן הלר זצ"ל, בעל 'קצות החושן' □ גאון הגאונים רבי יהושע ליב דיסקין זצ"ל, 'המהרי"ל דיסקין' □ הגניבה הגדולה מבית המהרי"ל.
'מתיקות התורה' / מרן הגר"י זיבלרשטיין שליט"א (עמ' 5): שדכן הציע גיורת ואמר שהיא "יהודיה", האם עבר על איסור שקר וגניבת דעת? ומה הקשר לבתיה בת פרעה? □ האם להשתדך עם בחור מיוחס מצד אביו, או עם נכד גדול הדור מצד אמו?
'פניני פרשת השבוע' / הגר"א קובלסקי שליט"א (עמ' 6): מוחו היצירתי הגה אז רעיון: מדי כמה דקות, עצר הילד את הילוכו, ירד לשוליות המים שנקוו בצידו הדרכים, טבל בהן את חוטי הציצית המשתלשלים ממנו. כשהחוטם ספגו מים בכמות המקסימלית האפשרית, שב הילד והתכופף לפיותיהם של היהודים הנאנקים, וסחט את החוטם אל תוך פיהם, כך שכמה טיפות הצליחו להשתחל אל הפה, ולהחיות נפשות...
'אוצרותיהם אמלא' / הגר"א טורק שליט"א (עמ' 8): לאחר שעזב רבי אריה לייב את החדר, התבטא רבי ברוך בער בפני רבי חיים עוזר: "היה לי מה להשיב לו על טענותיו אחת לאחת, אולם פקודתו של מורי ורבי (הגאון רבי חיים מברסק) זצ"ל שמרה רוחני. הוא הזהירני שעם בית מדרשו של 'החפץ חיים' לא אתוכח אף פעם..."
'מתיקות השבת' / הגר"ש לוינשטיין שליט"א (עמ' 10): בטרם קבל פרעה את המיילדות לעבודה, מן הסתם ראיין אותן והתעניין לדעת את מידת נסיונן. "כמה שנים אתן במקצוע?" - "עשרים שנה". "ויש פרנסה?" - "ברוך ה', הנשים היהודיות מרבות ללדת... פרעה התרשם מהן ומרמתן המקצועית ואז הטיל עליהן את המשימה...
'ליקוטים וסיפורים נפלאים' / הגר"ב רובין שליט"א (עמ' 11): לפתע הגיח אחד התושבים

ללא כלי וביקש יין כמו כולם. בעל היקב שאל באדיבות: "והיכן הכלי?" אמר לו הלה "שים לי בכיס". הסביר לו בעל השמחה כי חבל על יין כה יקר, וחבל שמכנסיו התלכלכו... אך הלה לא שת ליבו והחל מגדף את בעל היקב: "קמץ אתה..."

'נפלאים מעשיך' / הגר"ש קולדצקי שליט"א (עמ' 15): ברוב כעסו הוא פתח את המשפך של הבטון, והחל לשפוך על המכונית שחנתה בחנייה שלו, וכשגמר הרגיש שבא על סיפוקו. הוא נכנס לביתו והנה הוא רואה את כל משפחתו שרים לו בהפתעה גמורה לכבוד יום הולדתו. כמתנה הם קנו לו רכב חדש שעומד כעת בחניה....

'שתולים בבית ה' / הגר"י פליסקין שליט"א (עמ' 17): באמצע מלחמת יום הכיפורים, כאשר כבשו מעבר לתעלת סואץ בשטחה של מצרים, ביקשו מהמשגיח להרצות בפני החיילים שהיו שם, והטיסוהו במסוק לשם. אחד החיילים הטיח בו: "כבוד הרב, בשביל מה צריך ללכת עם כיפה?" ענה המשגיח: "כאשר מתבשל בסיר משהו טוב מכסים אותו, ואילו הפח בדרך כלל מגולה..."

'עשרה מי יודע' / יהושע לינטופ (עמ' 9): שיעבוד מצרים בזמן סרח בת אשר ויוכבד.

'אוצר היסודות והחקירות' / יהושע לינטופ (עמ' 18): גירות □ גירי דיליה □ דבר שבקדושה □ דברים שבלב אינם דברים □ ועוד.

'שמחת התורה' / הגר"ש סטורץ שליט"א (עמ' 20): סתירה בדברי הרמב"ן עד אימתי היתה גלות מצרים □ מצות אכילת מרור בפסח מצרים □ מדוע המשיכה הגזירה לאחר שכבר ידוע שנולד המושיע? □ כיצד חשב פרעה שישנה את מה שראה בכוכבים?

'שלום לאוהבי תורתך' / הגר"ש חזקיה שליט"א (עמ' 21): מדוע הוצרך משה להתפלל על הסרת המכות? ועוד.

'מחודדים בפיך' / הגר"י גלינסקי שליט"א והגר"מ אלינגר שליט"א (עמ' 23): חידונים נפלאים לפרשיות שמות-וארא.

המדורים: 'שביבי חיים' (עמ' 13) □ 'אכסוף נועם שבת' (עמ' 19) □ 'ביאורי תפילה' (עמ' 22) □ 'מרגליות שאול' (עמ' 24)

דובבות שפתי חיים

תשובות מרן שר התורה הגאון רבי חיים קניבסקי זצוק"ל

בעריכת הרב הגאון גמליאל רבינוביץ שליט"א, מחבר סדרת הספרים 'גם אני אודך'

בדיני כבוד הספרים על מה השיב מרן איני יודע מה זה?

תשובה: הנזהר תבוא עליו ברכה.

להחליף חיתול ליד ספרים

יב) שאלה: האם מותר להחליף חיתול לתינוק ליד ספרים, כשאינו לו מקום אחר להחליף?

תשובה: יש לזהר.

ישב על ספסל ובא אחר והניח שם ספרים

יג) שאלה: אם ישב אחד על הספסל ובא שני והניח שם ערימה של ספרים, האם הראשון צריך לעמוד, או לא, כיון שזה בא בגבולו?
תשובה: צריך לקום.

הנחת ספרים על מדף הסמוך לקרקע

יד) שאלה: האם מותר להשים ספרים על המדף התחתון של הספרים, אע"ג שאינו גבוה המדף טפח מהקרקע, או לא?

תשובה: מותר.

הנחת ספרים על ספסל ריק

טו) שאלה: האם מותר להניח ספרים על ספסל ריק, או שאין זה כבוד לספרים להניח אלא על השולחן?

תשובה: המנהג מעומד. [ר"ל שהמנהג להניח הספרים עומדים

על הספסל, ולא להניח הספרים כשהם שוכבים].

לקנח חוטמו נגד ספר פתוח

טז) שאלה: האם מותר לקנח חוטמו נגד ספר פתוח, או שצריך להפוך פניו אל הצד?

תשובה: לא מצינו איסור.

כשאוספים הספרים בבית המדרש

יז) שאלה: אדם שאוסף הספרים בבית המדרש, ואוסף ערימה של ספרים והולך לארון הספרים להכניסם, האם מותר לזמן קצר כשאוסף הספרים עד שיכניסם לארון, להשים ספרים על חומשים, או שאסור לעשות כן משום דאסור להשים ספרים על חומשים (שו"ע יור"ד סימן רפ"ב סעיף י"ט), ואף שיש כאן כבוד הספרים שהרי אוספם לארון, עכ"ל יהיה אסור?
תשובה: אסור.

עמידה כשמוציאים קלף לקריאת ההפטורה

יח) שאלה: יש כאלה שנוהגין שקורא הבעל קורא ההפטורה שכתוב על קלף, וזה מונח בארון הקודש עם ספרי התורה, האם יש חיוב לעמוד כשמוציאים זה הקלף מהארון הקודש לקרוא בו, או לא?

תשובה: שמעתי שמרן החזון איש נסתפק בזה, ובבית יוסף [יור"ד

סימן רפ"ב, עיי"ש] משמע שאין צריך לעמוד.

אם נכון להשאיר הס"ת בהפסקה לפני התקיעות

יט) שאלה: בראש השנה האם נכון להשאיר הס"ת בהפסקה לפני התקיעות על הבימה, או שיותר טוב להכניס הס"ת להיכל בהפסקה?
תשובה: יש להכניס.

להכניס קלטת שיש בו דברי תורה לבית הכסא

כ) שאלה: קלטת שיש בו דברי תורה, האם מותר להכניסו לבית הכסא, או שצריך ב' כיסויים?

תשובה: טוב לזהר.

נשבר קלטת שיש בו דברי תורה

כא) שאלה: אם נשבר קלטת שיש בו דברי תורה, האם טעון גניזה, או לא?
תשובה: יש דיעות בזה.

דיסק של מחשב שנשבר

כב) שאלה: דיסק של מחשב שיש בו דברי תורה, שנשבר, האם טעון גניזה, או לא?
תשובה: איני יודע מה זה.

להניח ספר ע"ג גמרא פתוחה

א) שאלה: בט"ז בשו"ע יור"ד (סימן רע"ז ס"ק א') כתב, שלא ילך אדם חוץ ויניח הספר פתוח אם אין עליו מפה, ע"כ. האם מהני ומותר להניח ספר על גבי הגמרא הפתוחה ולצאת או לא?

תשובה: מסתבר שלא.

להשאיר הספר פתוח

ב) שאלה: בט"ז ובש"ך יור"ד (סימן רע"ז סעיף א') כתבו, שלא ילך אדם לחוץ ויניח הספר פתוח אם אין עליו מפה. ע"כ. ובספר נקיות וכבוד בתפילה (עמוד קפ"ח, אות קמ"א) הובא בשם כת"ר שליט"א, שיש להקל להשאיר הספר פתוח כל זמן שלא יצא מהחדר. ע"כ. ורציתי לשאול אם לא יצא מהחדר, אבל אינו רואה הספר, כגון חדר בצורת ריש, האם מועיל שלא יצטרך לסגור הספר, או לא מועיל?

תשובה: אפשר להקל.

לכסות הספר עם כובע

ג) שאלה: בט"ז יור"ד (סימן רע"ז ס"ק א') כתב שלא להשאיר את הספר פתוח כשיוצא החוצה, האם מהני ומותר לכסות הספר עם כובע או חליפה, או לא?
תשובה: מהני.

אי צריך לכסות דפים בודדים

ד) שאלה: בט"ז בשו"ע יור"ד (סימן רע"ז ס"ק א') כתב, שלא ילך אדם חוץ ויניח הספר פתוח אם אין עליו מפה. ע"כ. אם לומד מתוך דפים בודדים (ולא מתוך ספר), האם צריך לכסות הדפים כשיוצא לחוץ, או לא?
תשובה: טוב לכסות.

שקית עם ספרים על הריצפה

ה) שאלה: ספר שמונח בתוך שקית ניילון (השאלה בין על שקית ניילון שקופה, ובין לא שקופה), האם מותר להניח השקית על הריצפה, או לא?
תשובה: ראוי לזהר.

אי צריך לזהר שלא יתרטב התהלים

מהדמעות

ו) שאלה: אדם שאומר תהלים ומוריד דמעות, האם צריך להזיז התהלים שלא יתרטב מהדמעות, או אין צריך?

תשובה: אין לי הכרעה בזה.

אי מותר לגוי לגעת בספרים

ז) שאלה: האם מותר לתת לגוי לגעת בספרים, או לא, והטעם?
תשובה: עיי' רמב"ם הלכות ס"ת פ"י ה"ח.

[ז"ל הרמב"ם שם, כל הטמאין ואפילו נדות ואפילו כותי מותר לאחוז ספר תורה ולקרוא בו, שאין דברי תורה מקבלין טומאה, והוא שלא יהיו ידיו מטונפות או מלוכלכות בטיט אלא ירחצו ידיהם ואח"כ יגעו בו. עכ"ל].

גמרא על מדף של חומשים

ח) שאלה: במדף ספרים שמונחים חומשים בכל המדף בעמידה, האם מותר להניח גמרא בשכיבה על גביהן, או לא?
תשובה: יש לזהר.

ספר בשכיבה על ספרים שמונחים בעמידה

ט) שאלה: במדף ספרים שמונחים שורה ספרים בעמידה, האם מותר להניח על גביהן בשכיבה כמה ספרים, או שזה דרך בזיון.
תשובה: המנהג להקל.

להניח טלית על סידור או חומש

י) שאלה: האם מותר להניח טלית על סידור או חומש, או לא?
תשובה: אין ראוי.

לשוחח כשהספר פתוח

יא) שאלה: האם יש ענין שלא לשוחח כשהספר פתוח ואפילו אם אינו באמצע הלימוד, משום כבוד הספר, או אין ענין?

אורות אילת השחר

עובדות והנהגות ותשובות ממרן בעל 'אילת השחר' זצוק"ל מתוך הספר 'כאיל תערוג'

גאון הגאונים רבי אריה ליב הכהן הלר זצ"ל, בעל 'קצות החושן'

רבי אריה ליב הכהן נולד לאביו רבי יוסף בשנת תק"ה. כיהן כרבה של העיר 'סטריא'. ונלב"ע י"ט טבת תקע"ג. חיבר את ספריו הנודעים: 'שב שמעתתא', 'קצות החושן', ו'אבני מילואים'.

גדולת בעל הקצות החושן

רבנו מרבה לדבר מגדולת בעל הקצות החושן, ומצטט את מה שכותב הרעק"א בתשובה (סי' קצד): 'וכמדומה מצאתי אח"כ הדברים בס' קצות החושן, ואינו אתי כעת כי בני המופלאים שי' לקחוהו לבית מדרשם'.

וסיפר, שלפני שיצא ספר 'קצות החושן', בתחילה לא ידעו תושבי העיר סטריא שבגליציה שבה היה גר, את גדלות הג"ר ארי' ליב, אבל כשיצא הספר וראו גדלותו העצומה [ובפרט אחרי שראו שבעל הנתיות המשפט מעיר בדבריו, ובעל הנתיות היה בתקופה ההיא יותר מפורסם], עשו תהלוכה לספר כמו להכנסת ס"ת, ואח"כ מינו אותו לרב העיר סטריא. (צדיק כתמר יפרח עמ' קכב)

תורה מתוך הדחק

כשבעל הקצות החושן כתב את ספרו בחורף היה קר, והדיו קפא מפני שבחול קר מאד, ולכן נכנס למיטה עם הדיו תחת השמיכה, כדי שהדיו יתחמם ולא יקפא, וכך כתב את ספרו הקצות החושן.

אח"כ כשכתב את ספרו 'אבני מילואים' כבר מצבו היה יותר טוב, את האבני מילואים כבר לא לומדים כמו הקצות החושן [שהיה פחות תורה מתוך הדחק]. את האבני מילואים הוציאו בעיקר ע"פ כתבי תלמיד שלו. (צדיק כתמר יפרח עמ' קכב)

לא הרגיש טעם בקוגל

החזון איש אמר על בעל הקצות החושן שמסתמא לא היה לו טעם בקוגל. אבל האמת שהחזון איש עצמו גם כך היה, שהוא אמר שאין לו שום נפ"מ מהאוכל, אלא כשמגישים לו האוכל אז הוא יודע שצריך לאכול, אבל טעם באוכל לא היה לו. (צדיק כתמר יפרח עמ' קטו)

התענוג הכי גדול

בעת שראייתו של רבנו נחלשה, אמר רבנו, חשבת שישדרו לי דפי גמ' בצילום גדול, אבל קשה להגדיל הכל כגון חי' הרשב"א, קצות, רעק"א. התענוג הכי גדול ללמוד קצות החושן, וזה חסר לי עכשיו. (צדיק כתמר יפרח עמ' קכג)

מדרגת גדולי האחרונים

החזון איש אמר, שיש מגדולי רבותינו האחרונים שאינם צריכים להתבייש בתורתם מהראשונים, וכונתו כגון בעל הקצות החושן, הג"ר יונתן אייבשיץ, רעק"א ובעל הנתיות המשפט ועוד. (צדיק כתמר יפרח עמ' קכג)

נעשה חריף יותר

כשסיימו את הספר שב שמעתתא וערכו בבית רבנו סיוס, אמר רבנו: בזבחים (יג, א) הגמרא אומרת 'לחדד תלמידיו'. ורש"י מפרש 'להיות חריפים לדרוש קלין וחמורין מאליהן כבן עזאי'. זו המעלה של השב שמעתתא, שהוא מחדד את התלמידים, ובחור שמוסיף קביעות בלימוד השב שמעתתא על סדרי לימודו הרגילים נהיה חריף יותר. וכן הורה לתלמידיו משיבת גאון יעקב שיקבעו זמן ללמוד ספר 'שב שמעתתא'.

ובמשך תקופה ארוכה היה רבנו מוסר לבני החבורה דישיבת ארחות תורה שיעורים ב'שב שמעתתא', ותקופה מסוימת מסר גם שיעור ב'קצות החושן'.

וכבר בהיותו בכפר סבא היה רבנו מוסר למובחרים בישיבה כל שבת קודש שיעור בקצות החושן.

כבוד ה'קצות החושן'

רבנו התחבט פעם אם להגיד שיעור כללי בסוגי' של רכוב ומנהיג (ב"מ ח, ב), אמנם יש לו שם הערה דלא כהקצות החושן, אמנם אפשר להעיר על גדולי עולם, אבל מי לנו גדול כבעל הקצות החושן, הרים כאלה גבוהים, לומדים אותו כ"כ הרבה בישיבות, כ"כ זכה יותר מספרים אחרים.

ואמר רבנו שדרכו בכתיבת ספריו, שגם כשמביא קצות החושן והרעק"א ויש לו קושיא על דבריהם, אף אם זו קושיא גדולה, כותב מאד בדרך ארץ, רק בלשון 'יש לעיין' וכדו'. ונזהר מאד שלא יהיה ח"ו ביזוי ת"ח, שצריכים מאד להזהר עם כאלו אנשים גדולים [וראה מה שהבאנו לעיל במאמר על השאגת אריה]. (צדיק כתמר יפרח עמ' קכג)

לא מש הספר הנחמד הזה מכל צורב

בהסכמה למהדורה חדשה של הקצות החושן כתב רבנו: היות שגלית דעתך שאתה מתכוון להוציא לאור ליקוטים וביאורים גם על ספר קצוה"ח, אשר ממש לא מש הספר הנחמד הזה מכל צורב קטן כגדול נהנין ומשתעשעין בדבריו המשמחין לב, ובודאי זה תועלת גדול וכו'. (קובץ אגרות סי' רח)

הוכחה מסוף המסכת

אהוב על רבנו להראות את דברי הקצות החושן בסי' ער"ה סק"א שמוכיח שניתן לקנות הפקר בקנין אגב, מרש"י ב"ק קיח, א. ואת דבריו בס' רס"ב סק"ב שמוכיח דין הקירבה לכלי ממס' ע"ז ג, א. והיינו שמכל מקום בש"ס אפשר להוכיח ליסודות גדולים.

סגולה לרפואה

הג"ר אליעזר יהודה פינקל זצ"ל ראש ישיבת מיר, כשבנו הג"ר חיים זאב [-חז"פ] היה חולה, הוציא לזכותו ולרפואתו את הספר קצות החושן, ונרפא בס"ד.

גאון הגאונים רבי יהושע ליב דיסקין זצ"ל, 'המהרי"ל דיסקין'

רבי משה יהושע יהודה ליב דיסקין נולד בי' כסלו תקע"ז לאביו הג"ר בנימין, ממנו למד תורה, וגדל בתורה באופן מפליא ביותר בגאונות וצדקות. כיהן ברבנות בלומזה, בשקלוב, בקובנה, ובבריסק. משם נאלץ לעזוב לארץ ישראל, ושם היה עמוד האש לשמירת החינוך והיהדות בירושלים ובכל ארץ ישראל. נלב"ע כ"ט טבת תרנ"ח. חיבר את הספרים: 'שו"ת מהרי"ל דיסקין', 'תורת האהל', 'חידושים עה"ת ועוד.

*

רבנו קיבל מהג"ר שמחה זליג ריגר, שזכה בימי נעוריו לשמש את המהרי"ל דיסקין, כמה עובדות מופלאות על המהרי"ל דיסקין, דברים חדשים שלא נודעו במקומות אחרים, וגם הבאנו עוד כמה דברים על המהרי"ל דיסקין שהביא רבנו בספריו. וראה עוד בהרחבה בספר אעלה בתמר מתורת בריסק עמ' קנ"ט-קס"ו.

לימודו אצל אביו

אביו של המהרי"ל דיסקין הג"ר בנימין היה מחנך נפלא, הוא למד עם בניו מא-ב עד שגדלו ונעשו ת"ח, והוא לימד אותם הכל ולא שלח אותם לשום מלמד. ואכן זכה לבנים גדולים ביותר וביניהם הג"ר אברהם שמואל בעל הבני בנימין, והמהרי"ל.

וכשגדלו, למדו עמהם אצלו עוד חמשה תלמידים, כמו הג"ר יצחק אלחנן ספקטור, הג"ר ברוך מרדכי ליפשיץ רבה של שעדליץ ועוד.

הג"ר בנימין היה פדגוג גדול, היה יכול לקחת בחור וללמוד איתו ולהעמידו על הרגלים ולהפוך אותו לת"ח.

בבריסק נהגו לקחת לרב רק מצאצאי השר רבי שאול וואהל, וכך נהגו רבות בשנים, עד שהציעו את המהרי"ל דיסקין לרב, ובחרו בו לנוכח גדולות העצומה, למרות שלא היה מצאצאי רבי שאול. ומיני אז הפסיקו ענין זה.

הגניבה הגדולה מבית המהרי"ל

רבנו קיבל מהג"ר שמחה זליג ריגר את הגירסא המדויקת כיצד ולמה ברח המהרי"ל דיסקין מבריסק לארץ ישראל, ואף סיפר זאת כמה פעמים.

בזמן שהיה המהרי"ל דיסקין רבה של העיר בריסק, בא לפניו דיון אודות עשיית גט לאשה אחת מבית עשיר שהתחתנה עם בחור, ולאחר החתונה התברר כי הוא בחור מופקר וכו'. ורצו הורי הכלה שיתן לה גט, אולם החתן דרש סכום כסף גדול בעבור הסכמתו לגרש את האשה... ודרש סך שלשת אלפים רובל שהיה בימים ההם הון רב מאוד... [כמו חצי מליון דולר בזמנינו] ורצה הבעל שישלשו את זה אצל המהרי"ל. והמהרי"ל אמר שזה לא תנאי בגט וכו'.

להורי האשה לא הייתה שום ברירה והפקידו את הכסף בתורת השלשה אצל המהרי"ל שהוא יהיה שומר על הכסף, לתתו לאותו בעל. את הכסף שמו בתוך מזוודה קטנה, והיה המהרי"ל שומרה מאוד.

והנה בדיוק באותו היום בא לבית המהרי"ל בחור צעיר כבן י"ז-י"ח שכבר למד אצל המהרי"ל בשקלוב, וכעת בא שוב ללמוד ורצה ללמוד אצל המהרי"ל. הבחור היה הג"ר יוסף ראזין שהתפרסם לאחר מכן כהרואגאצ'ובער ונשאר ללון בבית המהרי"ל. [ואמר רבנו שבזמננו קיימו הוי מתאבק בעפר

רגליהם של תלמידי חכמים, שהיו לומדים מרב היו גם גרים אצלו בבית לקבל כמה שיותר תורה ממנו (מפי בן רבנו הגר"מ)]

והנה דרכו של המהרי"ל הייתה ללמוד כל הלילה, והיה יושב על כסא עם משענת גבוהה ליד השולחן, ומנורת נפט הייתה דולקת בחדר, וכך היה עמל ויגע בתורה כל הלילה מבלי לישון על מיטתו.

וכשהיה מתעייף היה מנמנם על הכסא עם המשענת שישב עליו, עד שניעור והמשיך בלימודו. וכיון שהיה ער רוב הלילה לא הקפיד על סגירת דלת הבית. ובלילה כשהיה לומד, היה שם את המזודה עם הכסף שנתנו לו הורי האשה לידו כדי שיוכל להשיג על הכסף...

תוך כד לימודו לפתע חטפתו תנומה קלה... וכשהתעורר, ראה שהאור כבה... תיכף הבין

מה קרה כאן... ואכן נתברר שבאו גנבים שהיו מעגלוני המקום, שהם הביאו את המשפחות לבריסק ששם היה הגט ונודע להם שיש שם הרבה כסף, וניצלו את הכמה רגעים בהם התנמנם, וגנבו את המזודה שבה היו שלשת אלפים רובל.

תיכף שראה כן המהרי"ל חשב לעצמו, הנה בי בתורת הרב של העיר לא יחשדו שמא אני הוא הגנב... אכן הרי היום הגיע לביתי, הבחור הג"ר יוסף ראזין, ומי יודע אם לא יחשדו בו בדבר... [ופעם אחרת אמר רבנו טעם נוסף, שהמהרי"ל חשש שלרב יהיה מי שידאג ויתאמץ להצילו, אבל בחור צעיר מי יפדה אותו].

הלך המהרי"ל מיד, והעיר את הבחור בשתיים בלילה, ואמר לו שהוא מוכרח ללכת לישון במקום אחר, ושלח אותו לביתו של הג"ר משה אהרן ווייצבלום דוד רבנו שהוא היה הרב של העיר קוטולנא שהייתה קרובה מאוד לעיר בריסק, ורק נהר הפריד ביניהם... ושם נשאר הרואגאצ'ובער בלילה.

והנה בשעה שסיפר הג"ר שמחה זליג את המעשה לרבנו היה זה כבר שנים רבות לאחר שאירע המעשה. אבל אעפ"כ הזהירו בכל לשון שישמור הדבר בסוד, וזאת מכיון שתיק החקירה לא נסגר, והרואגאצ'ובער עדיין היה בחיים, וא"כ עוד יכולים לעשות לו צרות על הגניבה (עובדות והנהגות לבית בריסק ח"ב עמ' שטו. מדברים שנאמרו ביום ה' ר"ח כסלו תשנ"ט - והקדמה לס' השרף מבריסק, ועוד).

אח"כ התלונן הבעל הפוקר, ותפסו את המהרי"ל, והעבירו אותו למעצר בעיר קובנה, ובאמת לא היה צריך להיות חשד כזה על המהרי"ל שהוא ח"ו יגנוב. רק באותה התקופה קרה שאחד הכמרים בעיר צחנאב גנב את הזהב מהכנסיה, וכשתפסו אותו הייתה בושה גדולה לכנסיה שכומר גנב, ולא ניתן לשער את גודל הבושה, שבאותם ימים כשגוי היה בא לבזות יהודי, ואומר לו 'זיד', היה היהודי אומר לו 'מאצ'ח' שזה שמו של אותו כומר, והגוי היה הולך בבושת פנים.

וכעת כשהייתה גניבה אצל המהרי"ל ששו הגוים על כך כמוצא שלל רב, שהרי יש להם כעת פתחון פה, שלא רק הכומר גנב, אלא גם רב ח"ו גנב, ולכן התובע השקיע את כל כחו להרשיע את המהרי"ל. (רשימות ר"ס, ועוד)

עינים קדושות

והוסיף רבנו: בזמן שהמהרי"ל נשפט על הגניבה שהעלילו עליו, בא לפני השופט, והשופט אמר שרואים על העינים שלו שהוא אדם מסוכן רח"ל וצריך ליזהר ממנו. [וביאר רבנו דהיינו דגם גוי היה יכול לראות על עיניו הקדושות שהם לא בדרך הטבע, רק גוי משתמש בזה לרעה]. (רשימות ר"ס)

הבריחה מבריסק

למרות כל ההשתדלות לא הצליחו לשחרר את המהרי"ל אפילו בסכומים גדולים, ורק לקראת יום כיפור נתנו ערבון גדול מאוד [שלשת אלפים רובל] ע"מ לשחרר את המהרי"ל לבוא ליום כיפור לבריסק, וסיפר הג"ר שמחה זליג שהיה אז כבן י"ג שנים, שהרכבת בה נסע המהרי"ל הגיעה מאוד מאוחר, כשעתים לפני כל נדרי, ובכל זאת כמעט כל תושבי בריסק והוא ביניהם המתינו בתחנת רכבת. וכשהגיע המהרי"ל לחצו לו בני העיר את ידיהם, וגם הג"ר שמחה זליג לחץ את ידו הקדושה של המהרי"ל. ובקושי הספיקו לאכול סעודת המפסקת.

מיד בצאת הצום הבריחו את המהרי"ל, היות והתובע ניסה בכל כחו להעניש אותו אם לא היה נמלט. למחרת יוה"כ הגיע לברלין ומשם נסע לארץ ישראל, כך סיבבה ההשגחה שיבוא לארץ ישראל ויחזק את הישוב בירושלים.

ובזה רואים שהכל משמים, שמהרי"ל היה רב בבריסק רק שלש שנים ונפל עליו הסיפור הזה בהשגחה שיעלה לאר"י, והרי הוא העמיד את הישוב הישן באר"י.

ואמר רבנו שמסיפור הזה ניתן ללמוד עוד דבר, שכאשר יש בעיה, אין להיות שאננים ולתת לענינים להתפתח, אלא לגמור את הבעיה כמה שיותר מהר, שהרבה פעמים אפשר להשתיק דבר בתחילתו ולסיים את הענין לפני שיתפתח, וגם כאן, אם היו נותנים לבעל מיד את הכסף היו חוסכים את כל מה שהיה, וגם את הכספים הרבים שהשקיעו, שהרי סכום העירבון היה זהה לסכום שהיו צריכים לתת לבעל.

וכאשר נודע בבריסק שהמהרי"ל נפטר, עשו עליו הספד גדול מאוד בבריסק, אפילו שכבר עברו שנים רבות מאז שעזב את בריסק, וכל תושבי בריסק באו להספד, ואמר רבי שמחה זליג שכנראה הרגישו באיזה אופן אשמה, שלא טיפלו בבעיה מיד, ובגלל זה קרה כל הנ"ל. (מזקנים אתבונן ח"ג עמ' 41-43)

הג"ר מבריסק היה רועד מהמהרי"ל דיסקין, וכשהיו מזכירים את שמו היה יוצא מגדרו. וכשנפטר המהרי"ל דיסקין, שלח הג"ר שהיה אז רבה של בריסק טלגרמה לרב בגרובא הג"ר אליהו אהרן מילייקובסקי שהיה מפורסם לדרשן גדול שיבוא לבריסק להספיד. ואכן הרב הספדן הגיע, והג"ר שלח להודיע לכל בתי המדרשות שיש היום הספד ושכולם יבואו. ואמר הרב הספדן שהוא צריך להכין קצת, אבל הג"ר אמר שאסור לחכות רגע, חייבים כבר היום בלילה להספיד, ולמעשה הכריזו שיש היום בלילה הספד, ולהרב הספדן לא היה ברירה והספידו, והייתה לו הצלחה גדולה בהספד. כי הג"ר חש מהדין של ת"ח שלא נספד כהלכה ולכן לא רצה להמתין עד מחר ולכן הורה להספיד מיד.

ההספד התקיים בבית הכנסת שליד בית החולים בבריסק, היה זה בית הכנסת הכי גדול בבריסק. [וראה בס' דבר אליהו כל פרטי ההספד].

ההספד התקיים בבית הכנסת שליד בית החולים בבריסק, היה זה בית הכנסת הכי גדול בבריסק. [וראה בס' דבר אליהו כל פרטי ההספד].

ההספד התקיים בבית הכנסת שליד בית החולים בבריסק, היה זה בית הכנסת הכי גדול בבריסק. [וראה בס' דבר אליהו כל פרטי ההספד].

ההספד התקיים בבית הכנסת שליד בית החולים בבריסק, היה זה בית הכנסת הכי גדול בבריסק. [וראה בס' דבר אליהו כל פרטי ההספד].

מתיקות התורה

מאוצרותיו של מרן רבי יצחק זילברשטיין שליט"א עניני שידוכים ועוד

אבות או מצד מעלת תכונות הנפש. ובה תבוא שאלתינו, ונדון ביסוד העיקרי של 'יחוס' ומשם נקיש לענינינו, וכדלהלן: והנה בעצם מעלת היחוס הי מנייהו עדיף של אב או של אם, לכאורה גמרא ערוכה היא שיחוס אב עדיף כמבואר במסכת יבמות דף נד ע"ב שהתורה כתבה איסור אחות אמו אף על פי שכתבה איסור אחות אביו, כי ה"א רק אחות אביו תיאסר שכן יש לה חייס, אבל אחות אם אימא לא, קמ"ל. ופירש רש"י 'יש לה חייס, דמשפחת אב קרויה משפחה דכתיב (במדבר א, יח) ויתילדו על משפחותם לבית אבותם'.

אכן יתכן לחלק כי כל היחוס ד'ויתילדו' אמור לברר אחר איזו משפחה ואיזו שבט יתייחס הבן, וכמו שכתב רש"י עה"ת (שם) 'ויתילדו על משפחתם, הביאו ספרי יחוסיהם ועידי חזקת לידת כל אחד ואחד, להתייחס על השבט', ועוד כתב (שם פסוק ב) 'לבית אבותם, מי שאביו משבט אחד ואמו משבט אחר יקום על שבט אביו'. אבל מעלת היחוס לגבי שידוכין עיקרה היא עבור טוהר המדות וזכות אבות, ואולי יחוס 'קרוב' עדיף אף על פי שהוא מצד האם. [והרי בעצם מעלת היחוס מצד האם גם הוא נחשב למעלה, וזכר לדבר המובא במסכת תענית (דף לא ע"א) "מיוחסות שבהן מה היו אומרות תנו עיניכם למשפחה, לפי שאין האשה אלא לבנים", ופירש רש"י 'אם בניך יהיו מיוחסין הכל קופצין עליהם, בין זכרים בין נקבות', עכ"ל. משמע שיחוס מצד האשה גם הוא יש לו מעלה].

ולכאורה נראה שכוחו של היחוס כיום שעיקרו לזכות אבות, לכאורה הוא רק ביחוס האב, וכמו שאמרו חז"ל במסכת ברכות (דף כז ע"ב) שחכמי ישראל העדיפו למנות את רבי אלעזר בן עזריה כנשיא תחת רבן גמליאל מפני שהוא גם דור עשירי לעזרא הסופר 'דאית ליה זכות אבות ולא מצי עניש ליה'. ומעלה זו אולי לא שייך ביחוס האם.

והנה מצינו בכמה מקומות שמהם ניתן ללמוד שגם ליחוס מצד האם יש לו את מעלת היחוס:

א. במסכת ראש השנה (דף יח ע"א)

מבואר דבני עלי נתקללו ש"כל מרבית ביתך ימותו אנשים', והנה רבה ואבבי מדבית עלי קאתו, רבה דעסק בתורה חיה ארבעין שנין, אבבי דעסק בתורה ובגמילות חסדים - חיה שיתין שנין. וכתב רש"י וז"ל: "אבבי ורבא מדבית עלי אתו, כך שמעתי, ובשחיתת חולין פרק הזרוע (קלג, א) אשכחן דרבא לאו כהן הוא, ושמא אמו מבית עלי היתה, ויש גורסין רבה ואבבי, ומפרשי לה ברבה בר נחמני", עכ"ל. הרי לגירסא 'רבא' אף על פי שאינו נכדו של עלי מצד אביו, אעפ"כ נתפס בקללה הרובצת על אבי אמו. וא"כ מדה טובה מרובה ובודאי שהכוחות והזכות אבות של משפחת האם יש בהם את מעלת היחוס. ויש לדחות דקללה שאני [ובפרט שיתכן שהוי פגם קללה שעוברת לכל הצאצאים בתולדה, ולא מצד היחוס].

ב. במסכת מגילה (דף יב ע"ב) מבואר שמרדכי נקרא גם 'איש יהודי' וגם 'איש ימיני' ופריך הש"ס קרי ליה יהודי אלמא מיהודה קאתי, וקרי ליה ימיני אלמא מבנימין קאתי, אמר רב נחמן, מרדכי מוכתר בנימוסו היה - ומבאר הש"ס ע"פ המהרש"א - אביו מבנימין ואמו מיהודה, כלומר שהיתה לו מעלת יחוסין גם מצד אביו וגם מצד אמו. וכאן הקדימו את מעלת יחוס האם לפני מעלת יחוס האב.

ולמעשה נראה שעדיף ליקח את נכדו של גדול הדור, ולא מטעם דחשיב 'יחוס' טפי, אלא כי זו מעלה עדיפה על יחוס האב, כי הרי הוא גדל באוירה של ממלכת התורה וטוהר המדות, ומהותו ועצמותו של הבחור היא יותר משובחת מאותו בחור שאביו מיוחס בן אחר בן הרבה דורות, כי הרי זה כמה שפסק מהם מעלת היחוס, והאב והסב אינם בני עליה כל כך, ואין קשר בינם לראש השולשלת המשפחתית, [והם גם לא חשיבי קרובים זה לזה וכשרים להעיד מדור חמישי ואילך].

שדכן הציע גיורת ואמר שהיא "יהודיה", האם עבר על איסור שקר וגניבת דעת? ומה הקשר לבתיה בת פרעה?

שאלה שדכן הציע לראובן בחורה טובה ומוצלחת, ואמר שהיא "יהודיה", ולא גילה שהיא גיורת, האם עבר על איסור של שקר וגניבת דעת? תשובה. נאמר במסכת מגילה (דף יג ע"א) אמרי קרי לה [לבתיה בת פרעה] "יהודיה" [כמו שנאמר (בדברי הימים א ד יח) ואשתו של כלב ה"יהודיה"] על שום שכפרה בעבודה זרה, דכתיב "ותרד בת פרעה לרחוץ על היאור", ואמר רבי יוחנן שירדה לרחוץ מגילולי בית אביה, יעו"ש. מבואר בזה, שכל גיורת שכפרה בעבודה זרה נקראת "יהודיה", וממילא לא עבר השדכן על איסור שקר, מאחר והגיורת כפרה בע"ז נחשבת ל"יהודיה".

עוד יעוין בגמ' שם שהקשתה סתירה שמצד אחד מרדכי נקרא יהודי משמע שהיה משבט יהודה, ומאיך כתוב איש ימיני שהיה משבט בנימין, ובתירוצו האחרון אומרת הגמרא, דלעולם מבנימין קאתי, ואמאי קרי ליה יהודי, על שום שכפר בעבודה זרה, שכל הכופר בעבודה זרה נקרא יהודי, כדכתיב (דניאל ג יד) איתי גברין יהודאין, יעו"ש.

ויעוין במהר"י ברונא (סימן קלה) שכתב: מעשה בבחור אחד שנדר שלא לשחוק עם שום יהודי, והיה בנוישטט משומד, ושאל הבחור את מהר"ר אסרלן אם רשאי לשחוק עמו? והתיר לו, דמשומד לא איקרי "יהודי", ואף על פי שחטא ישראל הוא כמבואר בסנהדרין (דף מד ע"א), מכל מקום לא איקרי "יהודי", ולא חל עליו הנדר, ונראה להביא ראיה מהגמרא בסנהדרין (יט ע"ב) "היהודיה", ופרש"י "היהודיה" על שם שכפרה בע"ז ונתגיירה, שכל הכופר בע"ז נקרא יהודי, עכ"ל.

מבואר שיהודי משומד לא נקרא "יהודי", ומאיך נכריה שכפרה בע"ז נחשבת "יהודיה" [ויעוין ברש"י במגילה שכתב שבתיה טבלה לשם גירות, מאיך בטורי אבן כתב שלפני מתן תורה לא היה שייך טבילה לשם גירות, ועצם זה שכפרה בגילולי אביה נחשבת שרחה עצמה, יעו"ש], ולפי זה בענינינו לכאורה השדכן לא שיקר.

אך יתכן דמאחר ובלשון בני אדם קורים למי שנתגייר "גר", אם כן כשהשדכן לא ציין פרט זה, ויש כאלו שמקפידים על כך, עבר על איסור גניבת דעת, וצ"ע (יבמות מו, א).

האם להשתדך עם בחור מיוחס מצד אביו, או עם נכד גדול הדור מצד אמו?

שאלה. אדם שמחפש שידוך לבתו המצוינת ביראה ואהבת תורה ומדות טובות, פנה לשדכן שימצא עבורו שידוך לבתו שהגיע לפרקה ושיהיה כמוהו בחור מצוין במדות ועמוס בתורה ובמצוות, הוא גם הדגיש שיהיה לו גם 'יחוס'. השדכן בירר ושב לאבי הנערה ואמר לו שיש לו שתי הצעות, שניהם שוים באיכותם מבחינת המעלות העצמיות של הבחור, אולם ביחס ל'יחוס' אחד הוא בן אחר בן עד גאון מפורסם מלפני ארבע מאות שנה, אולם אביו וסבו בדורות האחרונים היו אנשים פשוטים, מאיך יש בחור שאין לו יחוס מצד אביו, אולם מצד אמו הוא נכד של אחד מגדולי דורנו, בא האב בשאלה מי שמחפש מעלת 'יחוס' האם יבחר ביחוס ה'ירחוק' מצד האב או ביחוס ה'קרוב' מצד האם?

תשובה. הנה עצם מעלת היחוס במשפחה, מצינו בקידושין (דף ע"ב) "אמר ר' חמא ברבי חנינא כשהקב"ה משרה שכינתו, אין משרה אלא על משפחות מיוחסות שבישראל", אמנם היחוס שם מדובר על יחוס כשרות של יהדות שלא יתערבו בהם פסולי קהל וכיו"ב, וכיום כל המשפחות שהם בחזקת כשרות כלולים במעלה זו, [יעוין בשו"ע (אבה"ע סימן ב) בגדרי דינים אלו].

אולם מצינו גם בעניני שידוכין שיש כאלו שמעלת אבות משפחה ושושלת הקודש יוצר מצב של 'יחוס' שיש לו עדיפות במעלה אם מצד מעלת זכות

זכור לדבר הגמרא במסכת מנחות (דף נג ע"א) אמרי ליה רבנן לרבי פרידא רבי עזרא בר בריה דרבי אבטולס דהוא עשירי לרבי אלעזר בן עזריה דהוא עשירי לעזרא קאי אבבא, אמר מאי כולי האי, אי בר אוריין הוא יאי, אי בר אוריין ובר אבהן יאי, ואי בר אבהן ולא בר אוריין אישא תיכליה... ע"כ.

לסיכום: נראה שיקח את הבחור שהוא נכדו של גדול הדור, כי אמנם 'יחוסו' הוא רק מצד אמו, אולם זוהי מעלה עצמית שראה בעצמו את סבו ולא מפי סיפורים (יבמות נד, ב).

פניני פרשת השבוע

פנינים וסיפורים נפלאים, מתוך סדרת הספרים 'פניני פרשת השבוע' הרב הגאון אשר קובלסקי שליט"א

מוחו היצירתי הגה אז רעיון: מדי כמה דקות, עצר הילד את הילוכו, ירד לשוליות המים שנקו בצידי הדרכים, טבל בהן את חוטי הציצית המשתלשלים ממנו. כשהחוטים ספגו מים בכמות המקסימלית האפשרית, שב הילד והתכופף לפיותיהם של היהודים הנאנקים, וסחט את החוטים אל תוך פיהם, כך שכמה טיפות הצליחו להשתחל אל הפה, ולהחיות נפשות...

לפרשת שמות: התמסרות לזולת

וייטב אלוקים למיילדות (א, כ)

היהלום שבכתרו של עם ישראל, הפנינה שחינה בולט לעין וזוהרה נוצץ למרחקים, היא ללא ספק מידת החסד הטבועה בנו, החקוקה בליבנו כיתד שאינו בר תזוזה. מידת החסד טומנת בחובה את רגש האיכפתיות העמוק החבוי בכל יהודי לזולתו, את הרצון להיטיב עמו, את ההתמסרות למענו בכל מצב ובכל תנאי.

בכל פינה ובכל קרן רחוב, נוכל לראות אנשים העוסקים בהתמסרות למען זולתם, תוך השקעת שעות רבות, הון רב ומאמץ משמעותי, למען המטרה - להיטיב לזולת. בדרך כלל זה לא קל, זה בא על חשבון שעות הפנאי הבודדות, דורש את מבעי הכח האחרונים, ולפעמים הקרבה של ממש. ובכל זאת, מידת החסד והעשייה למען הזולת כה טבועה ונוכחת בחיינו, עד שכבר התרגלנו למחזות המרגשים של התמסרות למען הזולת, נשיאה ושותפות בעול עמו, חסד אמיתי וטהור.

יש בחסד כח חזק ועוצמתי, שמושך את כולנו, מפעיל אותנו, גורם לנו להזדעק לנוכח צרתו של הזולת ולהקריב הכל כדי לסייע לו. מה עומד ביסוד הרצון של כולנו לעשות חסד עוד ועוד? מה יכול לשמור עלינו משחיקה במלאכת החסד היומיומית שלנו? ואיזה סוד עצום טמון בהקרבה של יהודי למען זולתו?!

ובכן, לפנינו תגלית מרגשת ומפעימה, על משמעות עשיית החסד. תגלית, שלולא נכתבה במילים מפורשות, איש לא יכול היה להתחייב שכך עובד חשבון הבנק השמימי שלנו, אבל אלו פני הדברים, וזה דבר התגלית:

כשיהודי עושה חסד ומיקל על זולתו, באותו רגע הוא 'קונה' מניות בכל מה שיעשה האדם הנעזר בו. הרי לו לא היינו מסייעים לפלוני לו סייענו, נקל לשער שלא היה מצליח להגיע לאותם הישגים ולאותן הצלחות אליהם הצליח להגיע. לפיכך, מנגנון הזיכוי השמימי עובד כך: יהודי המיטיב לזולתו - זוכה שכל זכויותיו העתידיות של מי שנעזר בו, ייזקפו אף לזכותו!

כדי לקרב את הדברים אל הלב, הבה נחשב חשבוננו של עולם: לאחר 120 שנות חיים עולה יהודי השמימה, ומגלה שלמד יותר שעות לימוד מכל שעות חייו! הוא גם מוסיף ומגלה תפילות בכוונה בכמות אותה לא יכול היה להספיק בכל ימי חלדו, ולצד זאת - אוצר בלום של חסדים, מידות טובות, נקודות אור - שכלל לא עשה!

הוא תמיה על הענין, וניגש ל'מנהל החשבונות' השמימי, שמשיב לו בנחת: 'אמת דיברת, כל זה אכן לא אתה עשית. אלא שאתה עזרת לילד פלוני שהתקשה בלימודו, וגם סייעת לחולה פלוני שכבר היה מדוכא, ולצד זאת גם סייעת לשכנך בנשיאת משא כבד, ולמכרך בעת שהיה דחוק כלכלית. לפיכך, זכויותיהם של כל אלו שהוזכרו ועוד רבים אחרים להם סייעת ולמענם התמסרת - כל הזכויות הללו נזקפות גם לזכותך, ומכאן מיליוני זכויות שלא ציפית להן מראש, אך הן כאן, למענך!'

באותו רגע, נפערות עיני היהודי בתדהמה, ולפתע הוא מבין עד כמה נכון המשפט 'לתת זה לקבל'. הן הוא זה שאכן העניק משלו, זמן, כח, מאמץ,

כסף, הקרבה אישית. אך למעשה, בכל פעולותיו אלו קנה מניות יסוד בעשייתם של כל אלו שנעזרו בו, וכל זכויותיהם מתחלקות עמו. אמור מעתה, אז, כשהקריב למען החסד בהיותו בשר ודם עלי חלד - עשה את העיסקה המשתלמת ביותר, בעיסוקו זה קנה לעצמו מיליוני זכויות במאמץ קטן יחסית לרווח העצום!

וגילוי נפלא זה, אותו חושף הרה"ק בעל ה'ישמח משה' זי"ע, צף ועולה מפרשת השבוע. התורה מספרת על המיילדות שהתמסרו למען התינוקות הזעירים של עם ישראל, והסתכנו בהפרת גזירת פרעה כדי להציל את הילדים הקטנים. את שכרן מכריזה התורה במילים 'וייטב אלוקים למיילדות', ובעל ה'ישמח משה' מבאר כי הכוונה היא כי בשכר זאת הן הפכו לטובות יותר, לנעלות יותר, שכן זכו לפתע בהררי זכויות העתיד של כל אותם ילדים למענם התמסרו!

מדהים לגלות עד היכן כוחה של התמסרות אחת לזולת. במעשה אחד שיש בו הקרבה ומאמץ למען מישהו אחר, זוכים במניות יסוד בו, שמבטיחות תשואה שלא תאומן: הזכויות העתידיות של אותו יהודי שנעזר בנו. כל זה קרוב אלינו מאוד, בכל הקרבה למען הזולת, בכל מעשה חסד אצילי הדורש מאמץ - מיד זוכים אנו באלפי זכויות הנצברות לנו אוטומטית!

הבה נחدد בליבנו את ערך החסד וההתמסרות למען זולתנו, הבה נחשוב כיצד נוכל להקדיש יותר זמן, מאמץ ומחשבה, כדי להקל על הזולת, כדי לגרום לו תחושה טובה יותר. ככל שנרבה להתמסר ולפעול חסד אמיתי ומזוקק למען זולתנו - כך נזכה ליותר ויותר זכויות כבירות ונפלאות, לעוד ועוד יהלומים יקרי ערך שיוענקו לנו במתנה!

ילד בן 11 שמציל חיים!

היה זה בעיצומה של השואה הנוראה, כשכוחות הנאצים כבשו באכזריות נתח אחר נתח ממדינות אירופה, ובכל מקום אליו הגיעו זממו להכרית שם ושארית מישראל. כוחות הלגיונרים הרומנים שיתפו עימם פעולה, ובאחד הימים הגיע גם תורה של העיירה הקטנה 'סערט' שברומניה להירמס תחת מגפיהם, כשפרצו לעיירה בשאגות אימה, והכריזו על גירוש מידי של כל יהודי העיירה אל הבלתי נודע...

לא ניתנה ליהודים אפילו שעה קלה לארוז ולהתארגן, בקושי הספיקו - מי שהספיקו - לצרור לעצמם צרור קטן, ומיד יצאו כל יהודי העיירה יחד עם כל היהודים שהתגוררו במחוז בוקובינא שברומניה, 22,000 איש במספר, בשיירה ארוכה שצעדה ברגל מאות קילומטרים. הדרך לא היתה קלה ונמשכה שעות ארוכות, יום ועוד יום...

לא מעט יהודים איבדו את כוחותיהם במסע המפרך הזה, חלקם פשוט קרסו ארצה ונותרו כגופות עזובות בשולי הדרך, ה' יקום דמם. הדרך הלכה ונמשכה, הקלגסים כלל לא העלו בדעתם לספק רכבת לקבוצת היהודים הזו, המידלדלת והולכת בלי שהוצרכו 'לבזבז' עליהם ולו יריה אחת.

עם הצועדים בצעדה האינסופית הזו, נמנה ילד קטן ורך בשנים, כבן 11 בלבד, שלימים היה למורי ורבי, כ"ק האדמו"ר מנדבורנה זי"ע. הילד צעד בשתיקה יחד עם בני משפחתו, מנסה להדביק את קצב הילוכם של

הבקשה המוזרה נפערו עיני המנגנים בתדהמה רבתי, הם כלל לא ידעו כי הרב מחבב שירים בשפה הרוסית, זאת ידיעה חדשה אותה לא שיערו מעולם...

הם נעצו עיניים תמיהות זה בזה, מבולבלים מהבקשה המשונה. הם הניחו שאולי עקב חולשתו הגדולה הוא מבקש לעורר זכרונות ילדות, או אולי, חלילה, דעתו אינה צלולה. אלא שמבטו של הרב היה כה נחוש ומתחנן שהוא מבקש שירים בשפה הרוסית דווקא, והם החלו להעלות בזכרונם שירים רוסיים שהכירו, וכשהחלו לנגנם - עלתה בת שחוק קלה על שפתיו...

כשסיימו את השיר הראשון, שב הרב יאיר וביקש שיר נוסף, גם הוא ברוסית דווקא. המנגנים נאלצו לדלות מירכתי מוחם שיר נוסף, וכשהצליחו - התחילו לנגנו. גם כשסיימו את השיר השני שב הרב יאיר וביקש שיר נוסף ברוסית, וגם הפעם הצליחה קבוצת המנגנים לשלות מזכרון מעומעם שיר רוסי ישן ולשוררו...

כשסיימו לשיר, בכוחותיו האחרונים משך הרב יאיר את הווילון המפריד בין מיטתו שלו למיטת שכנו, ולחש לחולה השוכב לצידו: 'נו, היה יפה? אהבת את השירים הללו?' - - -

או אז התבררה התעלומה. בבית החולים, באותם ימים נוראים, מיוסר בכאבים עזים ודואב עד אין סוף, מה שהדאיג את הרב ישראלי היה החולה הגלמוד, רוסי ישיש, ששכב לצידו באותו החדר. והיטב ידע, כי כשיעלו הצלילים הענוגים של הנעימות הרוסיות בחלל תהיה לשכנו קורת רוח בעומק שאול מצבו, וזה מה שהעסיק אותו עכשיו - על ערש דוויו!

סיפור מדהים זה, אותו סיפר לנו בנו בימי השבעה, מעמיד לנגד עינינו תמונה חיה וברורה של מסירות אמיתית לזולת, של חסד אמיתי וטהור תוך מאמץ לא קל, מתוך חשיבה מעמיקה על צרכי הזולת ורצון לסייעו. גם כשאין כוחות, גם כשהמצב בכי רע, גם כשהחולי מתגבר, גם כשכל מילה דורשת מאמץ - המסירות לזולת חיה וקיימת, בוערת ומלהיבה, מחייבת ומאתגרת!

אשרינו שזכינו, שאנו יכולים לפעול למען הזולת ולהתמסר למידת החסד, במאמץ קל בהרבה, תוך התגברות על קשיים קטנים הרבה יותר. הבה ננצל את הכוחות שיש לנו, את היכולות

הטבעיות בנו, את כל כוחותינו ומשאבינו - כדי להיטיב לזולת, כדי להתמסר ליהודי אחר, כדי לסייע למישהו. כך נזכה להעצים את מידת החסד והנתינה, ונזכה באוצרות השפע המורעפים לעוסקי החסד באהבה!

מכירת הפצים...

היה זה בעיצומה של מלחמת העולם הראשונה, כשברחבי הארץ שרר עוני נוראי, עד שהיו יהודים שהגיעו עד פת לחם ממש. זעקת העניים עלתה אל הרה"ק רבי מרדכי חיים מסלונים ז"ע ושברה את לבו, והוא קם ומכר את כל חפציו ורכושו - למעט הטלית והתפילין ובגד הקאפטן של יום השבת, ורכש בכסף מזון, להחיות את העניים הרעבים לחם...

למרות המסירות הגדולה שבמכירת כל חפציו ורכושו, התבטא בשנותיו המאוחרות יותר באנחה כבידה: 'אוי, חבל שלא מכרתי גם את בגד השבת. אני הייתי מסתדר איכשהו, ויכולתי אז להביא פת לחם לפיהם של יהודים רעבים!'

סיפור נפלא זה, אותו סיפר המשפיע הגה"צ רבי אלימלך בידרמן שליט"א מאיר אף מעיר, לאלו פסגות יכול אדם להעפיל, להקריב ולהתמסר ליהודי המצוי בצרה, עד כמה את כל אשר לנו ניתן ונתאמץ למענו. אשרינו שזכינו, בני עם גומלי חסדים אנו, הבה נתאמץ ונתמסר למען הזולת ככל יכולתנו!

המבוגרים, ולשרוד את הדרך הארוכה עד ההגעה ליעד הלא ידוע בינתיים. אלא, שתוך כדי ההליכה והלחץ להספיק לצעוד בקצב של כולם, הבחין הילד הצעיר בעוד משהו שתפס את תשומת לבו, והוא לא מצא מנוח לנפשו...

הילד הולך ומביט ימינה ושמאלה, ולכל אורך השיירה הוא רואה יהודים שכשלו במירוץ, נכנעו ונותרו בצד הדרך. חלקם חלושים מאוד, אחרים תשושים למדי, והיו גם כאלה שכבר היו גוססים או נוחם עדן. אלא שאלו מביניהם שעוד יכלו להוציא הגה מפיהם, שכבו בצד הדרך וזעקו בלחש: 'וואסער, וואסער - מים, מים'...

כמובן, איש לא יכול היה להשית אוזנו לזעקתם. כל היהודים היו טרודים במירוץ, נאבקים על חייהם שלהם, ואיך יצליחו להסב את מבטם או להושיט עזרה לאותם יהודים אומללים. מה עוד, שלא היו עימם בקבוקי שתיה או כוסות, כך שבכל מקרה לא ניתן היה לסייע. אך למרות זאת, הילד הקטן לא יכול היה לראות את אנחת אחיו, וזעקתם פצעה את לבו...

מוחו היצירתי הגה אז רעיון: מדי כמה דקות, עצר הילד את הילוכו, ירד לשוליות המים שנקוו בצידי הדרכים, טבל בהן את חוטי הציצית המשתלשלים ממנו. כשהחוטים ספגו מים בכמות המקסימלית האפשרית, שב הילד והתכופף לפיותיהם של היהודים הנאנקים, וסחט את החוטים אל תוך פיהם, כך שכמה טיפות הצליחו להשתחל אל הפה, ולהחיות נפשות...

הקלגסים הלגינורים האכזרים הוסיפו לרדוף את השיירה, כל הקבוצה התקדמה בקצב אחיד, ורק ילד אחד, אמיץ וענק לב, עיניו ולבו נתונים

למשהו אחר: לעוד 'תחנה' בה יוכל לעצור ולהספיג את הציצית במים בשולי הדרך, לעוד יהודי נאנק שאולי יוכל להעניק לו כמה טיפות של חיים... סיפור מופלא זה, המסופר בספר תולדותינו 'אביהם של ישראל', מעמיד לנגד עינינו דוגמה חיה, כיצד נראית מסירות לזולת, עד היכן היא מגעת. הנה כי כן, ילד קטן, בן 11 בלבד, ובכל זאת, בעיצומה של צעדת מוות אכזרית, כשמימינו ומשמאלו נופלים יהודים שדודים אל מותם האכזרי - כל מעייניו נתונים להעניק להם עוד כמה רגעי חיים, להפיח בהם תקווה שאולי יגיעו אל היעד.

כי כשהלב רוצה להתמסר לזולת, כל מאמץ הוא בר ביצוע, כל הקרבה היא ברת יכולת. ביהודי, בכל יהודי, טמון

אותו כח ייחודי ונפלא, של רצון כנה ואמיתי לסייע לזולת, להתמסר למענו, לפעול כדי להטיב אתו. עלינו רק לחדד את אותו כח ואת אותו רצון, ולדעת ולהאמין שכשאנחנו מסייעים לזולתנו - אנחנו זוכים בזכויות כבירות של כל מה שהזולת יצליח לפעול ולעשות מכח מה שסייענו לו, כך שזו עיסקה משתלמת וכדאית במיוחד!

שיר רוסי מבוקש...

הסיפור הבא הוא סיפור 'טרי' יחסית, שהתרחש לפני כחודשיים ימים. בבית החולים 'מעייני הישועה' שבבני ברק שהה אז הרה"ג רבי יאיר ישראלי זצ"ל, שכיהן כראש ישיבת 'תפארת ישראל' בראשון לציון, עד שחלה ומצבו הלך והידרדר. מדי יום ביומו הגיעו בני משפחה, תלמידים וידידים קרובים לבקרו, וראו את המאור הגדול שלאורו צעדו הולך ודועך...

ביום שלפני יום פטירתו, רבי יאיר כבר היה חלש מאוד, בקושי הצליח להוציא הגה מפיו. סביבו מכשירים שונים וצינוריות במגוון גדלים וצבעים, פניו חיוורות כסיד וכל כולו כחוש ותשוש. צוות מתנדבים - מנגנים הגיעו לשמח את לבו ולעודד את מצב רוחו, ואף הצליחו להעלות חיוך קל בזוויות שפתיו הדואבות...

לפתע, תוך מאמץ לא פשוט, פצה הרב את פיו. הם התקרבו אליו כדי לשמוע מה ירצה, ושמעו אותו מבקש כי ישירו שיר בשפה הרוסית דווקא. לנוכח

אוצרותיהם אמלא

פינינים וסיפורים נפלאים, מתוך סדרת הספרים 'אוצרותיהם אמלא' מאת הגאון רבי אליעזר טורק שליט"א

לאחר שעזב רבי אריה לייב את החדר, התבטא רבי ברוך בער בפני רבי חיים עוזר: "היה לי מה להשיב לו על טענותיו אחת לאחת, אולם פקודתו של מורי ורבי (הגאון רבי חיים מבריסק) זצ"ל שמרה רוחי. הוא הזהירני שעם בית מדרשו של ה'חפץ חיים' לא אתוכח אף פעם..."

לפרשת וארא: כבוד שמים

וידעו מצרים כי אני ה' בנטתי את ידי על מצרים והוצאתי את בני ישראל מתוכם:

כאשר הוקם בית המדרש של קהלת 'פרושים' באחזת ברכפלד במודיעין-עלית, זכינו לבקורו המרומם ורב הרשם של הגאון הצדיק רבי מרדכי צוקרמן זצ"ל, מגדולי מאורי הפרושים ומשרידי תלמידי מרן ה'חפץ חיים' זצ"ל.

בדברים שנשא בקש ממסדי הקהלה להתקין תקנה קבועה ללמד כל שבת לאחר התפלה את אחד מספרי ה'חפץ חיים' ברבים, אפלו למספר דקות מועטות.

הוא הוסיף משפט נוקב: "אין פונתי לומר שכלם ידעו את מה שה'חפץ חיים' כתב בספריו, זו עוד מעלה בפני עצמה. אבל אני פן מתפונן שתלמדו את שיטתו ודרך של ה'חפץ חיים'..."

מה היתה שיטתו ודרך של ה'חפץ חיים'?

כל ימיו ושנותיו של ה'חפץ חיים' היו שוים לטובה בשאיפה והשתדלות להרבות כבוד שמים, עקר מגמתו בכל פעלה ומעשה שעשה היתה נעוצה במחשבה תחלה אם יתרבה כבוד שמים על ידי זה. היה חשוב לו שהבריות יעמידו למול עיניהם מה המטרה שלהם כאן, ומה תכליתם ויעודם בעולם. לכן הקדיש חבור שלם בשם 'כבוד שמים', בו הרחיב את הדבור כיצד מכבדים את הקדוש ברוך הוא.

מספר שכאשר אמרו פעם ל'חפץ חיים' על אדם מסים שסובל מרורות בשביל שגלחם בעז נגד מפירי הדת, ובשל כך נדון ל'סורים' וכליאה, הגיב ה'חפץ חיים' בקול הוקמה וכוסף: "אי! מקנא אני באיש הזה שזכה שדינים אותו על ענין של כבוד שמים. כמה חבל שאני לא זכיתי בכל ימי חיי להיות נדון וחבוש על כבוד שמים!"

זוהי משנת ה'חפץ חיים' על רגל אחת!

עבדא נפלאה בענין זה שמעתי מפי יהודי ישיש מותיקי תלמידי ישיבת ראדין, רבי חנא קלצקי זצ"ל מעיר התורה 'ליקווד' בארצות-הברית:

הגאון רבי אריה ליב פופקא זצ"ל, בנו הגדול של מרן ה'חפץ חיים' זצ"ל, היה צדיק מפלג וירא שמים עצום, אך בדעותיו נטה מעט לדעתה של אותה קבוצה שחרטה על דגלה את 'חבת הארץ' כעקר ראשון במעלה, אך בד בבד לא חנכו את צאצאיהם לדקדוק שאר המצוות כראוי. הוא הלך שבי אחר אהבתם לארץ ישראל והתעלם לפי שעה משיטתם הקלוקלת והתייחסותם לשאר מצוות התורה.

דעתם של מרנן גדולי ישראל לא היתה נוחה מפעלותיה של אותה קבוצה. בעיני רוחם ראו כבר אז את הפרות הבאושים שעלולים לצאת ממעשיהם ההרסניים, ושבנו והתריעו כי אין פונתם טהורה ונקיה דיה. גדול המתריעים אודות סכנה זו היה ה'חפץ חיים' בכבודו ובעצמו.

בחי חיותו של ה'חפץ חיים', מפני כבוד אביו, נמנע רבי אריה ליב להביע בפומבי את תמיכתו בהם ובמשנתם, וסרב להשתתף ולטל חלק בועידות הגדולות והרעשניות שקמו לעתים קרובות. אך מיד לאחר פטירת ה'חפץ חיים', פשהזמן רבי אריה ליב לועידה שנועדה להתקיים באחת המדינות הסמוכות למקום מגוריו, אשר את השתתפותו.

אחדים מבני משפחת ה'חפץ-חיים' התבישו מאד בזה ופנו אל גאון הדור, מרן רבי חיים עוזר גרודז'ינסקי זצ"ל, בעל ה'אחייעזר' ורבה של וילנא, שיואל בטובו לפנות מזמנו על מנת לשכנע את רבי אריה ליב שלא להשתתף בועידה. רבי חיים עוזר נענה בחיוב והזמינו לביתו בכדי לדון בענין.

במשך שעה ארפה נסה רבי חיים עוזר לדבר על לבו ולשכנעו שלא ילך לוועידה, בכמה טענות שונות. אולם על כל טענה שהשמיע רבי חיים עוזר השיב רבי אריה ליב טענה נגדית. לאחר 'משא ומתן' ארוך עדין נותר רבי אריה ליב איתן בדעתו והצהיר שבכונתו לנסע לאספה, ורבי חיים עוזר נאלץ להפרד ממנו באכזבה.

רבי חנא הוסיף בספורו פרט מענין כשילעצמו, כי במהלך השיחה של רבי חיים עוזר עם בנו של ה'חפץ חיים', נכח בחדר גם מרן הגאון רבי ברוך בער ליבוביץ זצ"ל, ראש ישיבת קמניץ ובעל ה'ברכת שמואל', ולמרות היותו מגדולי המתנגדים כנגד דרכה ושיטתה של אותה קבוצה, שתק כל העת ולא התערב כלל במהלך השיחה.

רק בתם השיחה, לאחר שעזב רבי אריה ליב את החדר, התבטא רבי ברוך בער בפני רבי חיים עוזר: "היה לי מה להשיב לו על טענותיו אחת לאחת, אולם פקודתו של מורי ורבי (הגאון רבי חיים מבריסק) זצ"ל שמרה רוחי. הוא הזהירני שעם בית מדרשו של ה'חפץ חיים' לא אתוכח אף פעם..."

בסופו של דבר אכן נסע רבי אריה ליב לאספה שהתמשכה על פני כמה ימים. אבל כעבור יום, עוד בטרם ננעלה הועידה, מהר לשוב לביתו.

התפלאו בני משפחתו: "הלא הייתם כה איתנים בדעתכם על נחיצות קיום הועידה ועל הצורך להשתתף בה, וכבר מהרתם לחזור?"

השיב רבי אריה ליב ואמר: "אמת! כך הייתי סבור מתחלה. אך מה אעשה שנוכחתי שאין הפונה בכל הועידה הזאת נובעת מרצון להגביר כבוד שמים!"

ונמק את דבריו: "הנה הייתי בועידה יום שלם ולא שמעתי שבטאו בשפתותיהם ולו פעם אחת במשך כל היום את המלים: 'בעזרת השם', 'אם ירצה השם', 'בסיעתא דשמיא'. מזה הסקתי שאין פונתם נובעת מתוך רצון להגביר כבוד שמים, אלא פונות אחרות ושקולים שונים מסתתרים מאחורי המלים הרוחניות הגבוהות שהשמיעו. משכך לא יפקד מקומי עמהם..."

זוהי שיטתו ודרך של ה'חפץ חיים', זהו בית מדרשו של ה'חפץ חיים' – שלקד התפונן רבי ברוך בער. כך היה בנוי מהלך חייו, וזה מה שהנחיל לבני ביתו.

בתחלה, כשחשב רבי אריה ליב שהפונה המסתתרת מאחורי קיום הועידה היא פונה טהורה ורצויה, מבלי לחשב שום שקולים שונים כאלו ואחרים – פשוט קם ונסע להשתתף בה. וכך גם כשנוכח בסופו של דבר כי מערבות כאן פונות זרות, מבלי לשקל חשובי כבוד, הודה על האמת וברח משם כל עוד נפשו בו... כל פעלה, כל מעשה, נמדד אצלם בפרמטר אחד, האם יצא מזה כבוד שמים או לא.

רבי חנא הוסיף לומר כי מהפרותו האישית עם רבי אריה ליב, הוא יכול להעיד כי הוא גלם בכל ישותו את רוחו של ה'חפץ חיים' וקני האפי של האב תאמו להפליא עם של הבן. לדבריו הוא היה אדם גדול משכמו ומעלה, צדיק ומלא ביראת שמים טהורה!

מרן ראש הישיבה הגרא"מ שך זצ"ל, כידוע ראה בדמותו של ה'חפץ חיים' דגמא וסמל של שלמות. תמיד עורר לאחז בדרכו ולצעד לאור משנתו. הוא העיד לא אחת כי הן בעניני הפרטיים והן בעניני הכלל, כאשר זקוק הוא להכרעה כלשהי, הוא מעמיד את דיוקן ה'חפץ חיים' למול עיניו, כמורה

אחרון לבית ישראל, ושוקל מה היה עושה ה'חפץ חיים' בכהאי גוונא, וכך מכריע.

והנה גם בהליכותיו הטהורות של מרן הרב שך ראינו תמיד ששקד מגמתו בחיים היה להרבות כבוד שמים. את כל מסכת הרבצת התורה וזכוי הרבים שגלו הוא ראה רק כאמצעי לישים מטרה זו.

זכורני כי לפני כל תחלת שיעור היה באפן קבוע ממלמל בפיו כמה מלים. אנו התלמידים היינו בטוחים תמיד שהוא אומר את תפלתו של רבי נחוניא בן הקנה, התפלה המזכרת בגמרא שיש לאמרה לפני הלמוד. אך פעם כאשר נשאל על כך גלויות על ידי אחד מגדולי תלמידיו, השיב: "אני מתפלל לקדוש ברוך הוא שיזכה אותי להרבות כבוד שמים על ידי השיעור הזה. זו כל המטרה שלי! על זה אני מתפלל!..."

עשרה מי יודע

קושיה בפרשה ועשרה תירוצים מתוך 'קונטרס התשובות' בקובץ 'עיון הפרשה', בעריכת יהושע לינטופ

לפרשת שמות

שעבוד מצרים בזמן סרח בת אשר ויכבד

וימת יוסף וכל אחיו וכל הדור ההוא (א, ו)
ושני חיי לוי וגו', למה נמנו שנותיו של לוי, להודיע כמה ימי השעבוד, שכל זמן שאחד מן השבטים קיים לא היה שעבוד, שנאמר וימת יוסף וכל אחיו, ואחרי כן ויקם מלך חדש, ולוי האריך ימים על כולם (רש"י להלן ו, טז)
במדרש רבה (שמות א, ח) איתא: 'וימת יוסף וכל אחיו וכל הדור ההוא', ללמדך שכל זמן שהיה אחד מהם קיים מאותן שירדו למצרים, לא שעבדו המצרים בישראל.
מבואר, שאף אחר שמתו כל השבטים, כל זמן שהיה קיים אחד מאלו שירדו למצרים, עדיין לא התחיל השעבוד.

וצ"ב, הלא סרח בת אשר חיה לעולם [כמבואר במסכת דרך ארץ זוטא (פ"א הי"ח), וראה גם בסוטה (יג, א) שחיתה בעת יצי"מ], ונמצא שהשעבוד התחיל אף שעדיין חיו מיורדי מצרים [ואף כי אמנם איכא למ"ד שסרח לא חיתה לעולם (תוס' ב"ב קכא, ב ד"ה שבעה), וממילא אפ"ל שהמדרש קאי כוותיה, אך מלבד מה שעדיין נותרה הקושיה מסוטה הנ"ל, עוד יל"ע מיוכבד שהיתה בזמן השעבוד, שהרי היא אמם של אהרן ומשה, והדרינן לקושיין בדברי המדרש רבה. וראה אור החיים (בראשית מו, ז)].

תירוצי א. אלו שלא ירדו ברצון נשתעבדו

אור החיים (בראשית מו, ז) עמד על קושיות אלו [כולל הקושיה

שבסוגריים], שיוכבד וסרח בת אשר היו מיורדי מצרים, ומכל מקום השעבוד היה בימיהם [וכן הקשו אחרונים נוספים המובאים להלן].

ותירץ, שבניו ובני בניו של יעקב ירדו מרצון [שנאמר (שם) 'בניו ובני בניו אתו'], וקיבלו עליהם גזירת השעבוד בלב שלם, ולכן נפטרו מן השעבוד, ועליהם אמרו חז"ל (שמו"ר שם) שלא התחיל השעבוד עד שמתו כולם. אבל בנותיו ובנות בניו לא ירדו מרצון [שנאמר 'בנותיו ובנות בניו וכל זרעו הביא עמו מצרימה'], ועל כן לא נפטרו מגזירת השעבוד.

תירוצי ב. הכוונה רק לזכרים

ליקוטי יהודה (כאן) תירץ כעין זה בשם האמרי אמת, שלא מדובר כאן אלא בזכרים, אבל הנקבות שירדו השעבוד היה בימיהם [וכן תירץ הגר"ח קניבסקי לעיל. אך יש להעיר ממה שהוא עצמו הביא בטעמא דקרא (כאן), על אישים רבים שחיו לאחר מכן, כמו בא להלן (כו-כט). וכן העיר מעוז חיי (כאן)].

תירוצי ג. אין למרדים מן הכללות

פסיקתא זוטרתא (לקח טוב, במדבר כו, מו; דף קלב, ב ד"ה ושם) כתב: 'ושם בת אשר סרח' (שם). זאת היתה מיורדי מצרים, כענין שנאמר בפרשה ויגש (בראשית מו, יז) 'וסרח אחותם' [יש להעיר, שלפנינו בשני המקומות נאמר 'סרח', על משקל 'וסרח העודף' (להלן כו, יב). ולפי זה יש ליישב, שכיון ששמה רומז שהיא נשארה, בודאי שהיא יוצאת מן הכלל [וראה עוד לעיל (תירוצי ג)].

(קידושין שם הערה יח, מכתב יד), על מה שאמרו (שם) שאין למדים מן הכללות, שמקור הדבר הוא מכאן].

ולפי זה יש ליישב בדוחק גם דברי המדרש (ב"ר שם), שאין הכוונה לכולם ממש, ויש יוצאים מן הכלל [וראה להלן (תירוצי לב) מה שיש להעיר בזה].

תירוצי ד. אם היתה בכלל לא היה שעבוד

שם משמואל (תרע"ה, כאן) תירץ הקושיה מסרח בת אשר, שכיון שסרח חיה עד ימי דוד המלך [ראה רש"י (שמואל ב, כ, יט)], אם לא היה השעבוד בימיה לא היה שעבוד כלל, ובהכרח שאינה בכלל אלו שלא התחיל השעבוד בימיהם [וכל שכן שיש ליישב כן לפי הדעה בשאלתנו, שחיה לעולם. ויש שהוסיפו, שהוא בבחינת 'אין דנין אפשר משאי אפשר' (ראה סוכה נ, ב), שהרי אי אפשר שהיא תהיה בכלל זה, ואין ללמוד ממנה לאחרים שיכולים להיות בכלל].

תירוצי ה. אינה שייכת לדור ההוא

יקרא דאורייתא (כאן) תירץ [כעין זה, בשם הגר"צ רוטברג], שכיון שסרח לא מתה לעולם, לא שייך לומר עליה 'וכל הדור ההוא' (כאן), שהרי אינה שייכת לדור מסוים, אלא לכל הדורות [אך צ"ע מלשון המדרש 'שכל זמן שהיה אחד מהם קיים, מאותן שירדו למצרים, לא שעבדו'. ויש ליישב, שמכל מקום הדברים מוסבים על הפסוק (כאן) שנאמר בו 'הדור ההוא', והכוונה לאותם מהדור ההוא שירדו למצרים, למעט יוכבד ששייכת לכל הדורות, וכפי שנתבאר].

תירוצי ו. נכנסה בחיים לגן עדן

מנחה ליצחק (עמ' קיב) תירץ [כעין זה], שכיון שסרח נכנסה בחייה לגן עדן [כמבואר במסכת דרך ארץ זוטא (פ"א הי"ח), ובתרגום יונתן (במדבר כו, מו)], לא שייך בה הפסוק (כאן) 'וימת יוסף וגו' וכל הדור ההוא', שזה שייך רק במי ששייכת בו מיתה, ועליו נאמר שמת כבר קודם הגזירות. מה שאין כן בסרח, שכבר מזמן שבישרה על חיי יוסף, הופקעה מגזירת מיתה.

תירוצי ז. היתה בת אשתו של אשר

הרמב"ן (במדבר כו, מו) גרס בתרגום אונקלוס (שם), שסרח לא היתה בתו של אשר, אלא היתה בת אשתו מאיש אחר. ולפי זה יש ליישב, שאף שסרח נמנתה עם יורדי מצרים (בראשית מו, ז), מכל מקום כיון שלא היתה מצאצאי יעקב, לא מדובר עליה כאן [ובענין מה שהוזכרה במנין השבעים היורדים למצרים, ראה במנחה ליצחק (עמ' קט)].

תירוצי ח. שמה רומז שנשארה בחיים

רבי יהודה החסיד (בעל ספר חסידים; ספר גימטריאות פנחס אות יח) כתב, שכיון שנאמר כאן שכל אותו הדור מת, וסרח נשארה בחיים, על כן נקראת 'סרח', על משקל 'וסרח העודף' (להלן כו, יב). ולפי זה יש ליישב, שכיון ששמה רומז שהיא נשארה, בודאי שהיא יוצאת מן הכלל [וראה עוד לעיל (תירוצי ג)].

תירוצי ט. יוכבד נולדה בין החומות

אמרי קודש (כאן) תירץ הקושיה מיוכבד, שכיון שיוכבד נולדה בין החומות (סוטה יב, א), אינה נקראת 'מיורדי מצרים' [וכן תירץ יקרא דאורייתא (שם)].

שם משמאל (שם) תירץ כן בתוספת נופך, שחז"ל (שמו"ר שם) דקדקו לומר 'מאותן שירדו למצרים', והיינו שירדו מארץ ישראל למצרים, ואילו יוכבד נולדה בין החומות (סוטה שם), ונמצא שהיתה רק מהבאים למצרים, ולא מיורדי מצרים. ואם לא היה השעבוד בימיה, לא היתה מתקיימת בה גזירת הגלות כלל, שהרי לא היתה בארץ ישראל, שתרגיש את הירידה שבמצרים

[וראה מה שהרחיב בדברים, ובישמח משה (כאן) ותורת מהר"ם (בראשית עמ' רמו-רמח)].

לתשובות רבות נוספות, ותשובות מרנן ורבנן גדולי התורה, ראה בקובץ 'עיון הפרשה' (גליון קנב).
כל הזכויות שמורות למפעל 'עיון הפרשה'. ניתן להשיג את הקובץ בבתי המדרשות, ובכתובת lyun1@iyun.co.il

מתיקות השבת

פנינים וסיפורים בעניני השבת, מתוך הספר 'ומתוק האור' - שבת הרב הגאון שלמה לוינשטיין שליט"א

בטרם קבל פרעה את המיילדות לעבודה, מן הסתם ראיין אותן והתעניין לדעת את מידת נסיון. "כמה שנים אתן במקצוע?" - "עשרים שנה". "ויש פרנסה?" - "ברוך ה', הנשים היהודיות מרבות ללדת" ... פרעה התרשם מהן ומרמתן המקצועית ואז הטיל עליהן את המשימה...

לפרשת שמות: סירובן של המיילדות לקיים את גזירת פרעה, והקשר לשבת קודש

המקיים רצון בוראו - לא חלים עליו כללי ההגיון האנושי לאסור מלאכה צויתנו נורא

שמירת שבת כהלכתה כרוכה לא פעם בהפסדים כלכליים, לכאורה. בתשובה שכתב מרן ה"חזון איש" זצ"ל (שו"ת חזו"א סימן ס"א) לגבי הלכות חליבה בשבת, בה התייחס לאפשרות 'להתאים' את ההלכה ו'להתחשב' בנסיון הקשה של אבוד חלב שנחלב בשבת, הוא כותב: "בנוגע לדרכי נעם, חלילה לנו להשתדל בהשוואת ההלכה עם המשגים שלנו בדרכי הנעם, רק חובת השתדלותנו לכונן השגחתנו לערכי ההלכה התורניים, שהיא הדרך הנעימה האמתית. והרבה הפסדים סובלים אנו בשביל התורה, והיא תהלתנו, ובצדק אנו מתפארים 'כי עליך הרגנו כל היום' והיא שעמדה ועומדת לנו..."

בהמשך דבריו הוא עומד על החשבון כי בסופו של דבר אין מדובר בהפסד גדול מדי, אלא של שתי חליבות בלבד, והוא מסיים: "ובכלל, קיום התורה ושמירת מצוותיה המה צמודים באמונת ההשגחה, ומאמינים אנחנו שאין שום הפסד בא עקב שמירת השבת, ואדרבה - ברכה מתוספת בשמירת עקב רב".

אמנם, התוצאות הנפרות בפעל בעקבות שמירת שבת עומדות לא פעם בסתירה לכללי ההגיון המסחריים: יהודי שמשבית את מסחרו למשך יממה לפחות אמור להרויח פחות מאדם שעובד שבועה ימים מלאים בכל שבוע, כמו כן - הוצאות שבת אמורות לגרע מן התקציב השבועי ולהקביד עליו. למרות זאת מבטחים אנו שלא ננזק על ידי שמירת שבת, אדרבה, השבת היא מקור הברכה והוצאות שבת וחג אינן מן המניין. איך אפשר להסביר זאת?

למען האמת אין זו רק מצות השבת שהנה, לכאורה, משללת הגיון לגמרי. נקח לדגמא את מצות השמטה. עד לפני כמה מאות שנים, לפני עדן ההתפתחות הטכנולוגית, היתה הפלפלה העולמית וקיום המין האנושי מבססים בעקר על חקלאות. כדי שיהיה לאדם לחם לאכל, היה עליו לחרש ולזרע ולקצר ולעמר ולדוש ולזרות, ואחר כך היה עליו לברר ולטחון ולהקיד וללוש ולאפות. וכדי שיהיה לו בגד ללבש, היה עליו לגזז וללבוץ ולנפץ ולטוות ולארג (עין ברכות נח ע"א). הכל סבב סביב העבודה החקלאית בשדה ובבעלי החיים, ממנה התקיימו ובה סחרו והתפרנסו. והנה, כדי שהכל יתנהל כשורה והיבול יצמח כראוי, יש צורך להקפיד על תקינותה של עבודת השדה. חקלאי שיתעצל ויתרפה בעבודתו ולא יקפיד על עבודה סדירה ויומיומית בשדותיו - יצמיח פרי באושים.

והנה, באה התורה ומצוה את כל ישראל להשבית כליל את עבודת האדמה פעם בשבע שנים למשך שנה תמימה! האם זה עומד במבחן ההגיון? אלא שהתשובה לכך פשוטה בתכלית: ההגיון או אי-ההגיון הם על פי הבנתו ומשגיו של השכל האנושי. אבל מרגע שהצווי בא מפי בורא עולם - אין יותר

מקום לשכל האנושי וכל כללי ההגיון וההבנה האנושית בטלים ומבטלים. מי ששומע בקול ה' ועושה את צויו - מבטח לו שלא יאנה לו כל רע! אם התורה מצוה "יום השביעי שבת לה' אלקיך", והאדם ירא את ה' ומקיים צויו ושובת בשבת מכל מלאכה, או אז מבטח לו שתהא לו השבת 'מקור הברכה' - "ויברך אלקים את יום השביעי". אם משבית האדם את עבודת השדה למשך שנה תמימה, יזכה ויראה בעיניו את הבטחת הבורא יתברך: "וצויתי את ברכתי לכם... ועשת את התבואה לשלש השנים".

תשובה בלתי הגיונית מתקבלת כשהמטרה היא עשיית רצון ה' לצורך ישום גזרתו הנוראה להביא להשמדת כל זכר בעם ישראל העמיד פרעה מלך מצרים שתי מיילדות עבריות בכירות ומנסות - שפחה ופועה. בטרם קבל אותן לעבודה מן הסתם ראיין אותן והתעניין לדעת את מידת נסיוןן ורמתן מקצועיתן. "כמה שנים אתן במקצוע?" - "עשרים שנה". "ויש פרנסה?" - "ברוך ה', הנשים היהודיות מרבות ללדת" ... פרעה התרשם מהן ומרמתן המקצועית ואז הטיל עליהן את המשימה: "בילדכן את העבריות וראיתן על האבנים אם בן הוא והמתן אותו ואם בת היא וחינה". שתי המיילדות נענות למשימה. פעבר כמה שבועות הוא עובר על הרשימות והנה הוא נוכח לדעת שהבנים שנולדו חיים וקיימים ולא נגעו בהם לרעה. מיד הוא קורא למיילדות ותוהה לפשר הדבר, תוך שהוא מכוון כלפיהן אצבע מאשימה: "ויאמר להן מדוע עשיתן הדבר הזה ותחיינ את הילדים". ואז הן משיבות לתמן: מצטערות, אנחנו בכלל לא מיילדות... אצלנו, הנשים העבריות, אין צורך במיילדות כלל ועקר: "כי לא כנשים המצריות העברית כי חיות הנה בטרם תבוא אלהן המיילדות וילדו".

לכאורה, תשובתן היא תשובה של שטות. הרי פרעה בחר בהן לאחר שעמד על כשוריהן ונסיוןן במיילדות, כפי שאומר הפסוק: "ויאמר מלך מצרים למיילדות העבריות", ולאחר שקבל את אשורן והסכמתן לעמד במשימה שהטיל עליהן. וכיצד יתכן שעתה הן ישיבו לו כי מעולם לא עסקו בעסוק הזה, ובכלל אין מקצוע כזה אצל היהודים!... יתר על כן, גם אם נניח שנכון הדבר, הרי היה עליהן לומר זאת בעת שפרעה הטיל עליהן את המשימה ולא להמתין עד עתה!

אמנם, מובן שהשתיים חפשו הסבר ותרוץ להשתמטותן ממלוי צווי פרעה, אבל מדוע בחרו בתשובה זו שהיא הפחות הגיונית שנתן להעלות על הדעת?! והמפליא ביותר הוא, שפרעה קבל את תשובתן והיא הניחה את דעתו! היתכן?! הלא היה עליו לקצף עליהן ולהענישן בחמרה על שהעזו להמרות צווי המלך, ולא עוד אלא שכדי להצדיק את עצמן בדו איזה הסבר מפרך!

אלא, אומר רבי יהודה צדקה זצ"ל שעל פי היסוד האמור לעיל יובן פשרה של אותה תשובה - אלו המניע של המיילדות שלא לקיים את צווי פרעה להרג את הבנים היה משום שאז אכזריות וחסר אנושיות וכדומה, או אז באמת היה עליהן למצא תרוץ הגיוני שישכנע את פרעה ויפיס את דעתו. אך הואיל והסבה לאי מלוי צווי פרעה היה משום יראת האלקים שהדריכה את מעשיהן, כמו שהעיד בהן הכתוב: "ותיראן המיילדות את האלקים ולא עשו פאשר דבר אליהן מלך מצרים" - שוב אין להן כל צורך לטרח ולחפש תרוץ הגיוני למעשיהן. גם אם יהא זה תרוץ קלוש ומפרך - מבטח להן שהוא יתקבל על לבו של פרעה ויניח את דעתו והוא לא יפגע בהן לרעה.

הרב פרינד, סבו של רבי משה אריה פרינד, גאב"ד ה'עדה החרדית', היה רב בהונגריה. פעם קבל מהקיסר פרנץ יוזף מקל עשוי מכסף שראשו היה מעטר בצלב. התלבט הרב מה יעשה. אם יסיר את הצלב מהמקל, הדבר עלול לעורר את חמתו של המלך, אך מצד שני אסור להחזיק צלב בבית, שכן נאמר: "לא תעשה לך פסל". בסופו של דבר החליט להסיר את הצלב... לזמנים הזמן שוב אל המלך. ראה המלך את המקל ללא הצלב בראשו. שאל המלך: "היכן הצלב?". ענה הרב: "רציתי להנות מממתנת המלך, אך המקל היה גבוה מדי עבורי ונאלצתי לקצרו קמעה...". ולמה לא קצצת מלמטה? - שאל המלך.

השיב הרב: "כי למטה הייתה המדה תקינה, המקל הגיע בדיוק עד לרצפה והיה בקו אחד עם רגלי, אלא שלמעלה הוא היה גבוה מדי, ולכן נאלצתי לקצץ מן החלק העליון שלו...". ותשובה זו, הגם שהיא שטות מחלטת, התקבלה על לב המלך. הנה כי כן, על פי ההגיון לא היה שום סכוי שתרוץ זה יתקבל בהבנה על לב הקיסר! אלא שכשהולכים יד ביד עם הקדוש ברוך הוא אין מה לדאג! גם התרוץ המטפש ביותר יעבר... ומאידיך, כשהולכים בלי הקדוש ברוך הוא, גם החכמה הכי גדולה לא תשמר על האדם! מי שהולך בדרך התורה ומקיים את מצוות ה' ועושה רצונו - לא חלים עליו כללי ההגיון האנושי. מי שהולך יד ביד עם ה', מבטח לו שלא יאנה לו כל רע!

ליקוטים וסיפורים נפלאים

על פרשת השבוע ועניני דיומא □ הרב הגאון ברוך רובין שליט"א

לפתע הגיח אחד התושבים ללא כלי וביקש יין כמו כולם. בעל היקב שאל באדיבות: "והיכן הכלי?" אמר לו הלה "שים לי בכיס". הסביר לו בעל השמחה כי חבל על יין כה יקר, וחבל שמכנסיו התלכלכו... אך הלה לא שת ליבו והחל מגדף את בעל היקב: "קמצן אתה"...

לפרשת וארא

"וארא אל אברהם אל יצחק..." (ו, א)

"אל האבות" (רש"י)

ולכאורה, הרי ידוע שאברהם יצחק ויעקב הם האבות? אלא הכוונה היא שהקב"ה נראה ליצחק לא משום שהוא בנו של אברהם, וליעקב לא משום שהיה "נכד"... אלא "וארא אל האבות" מפני שכל אחד ואחד זכה להיות אב בפני עצמו...

(הרה"ק ר' מאיר מפרמישלאן)

החתם סופר מסביר שהמילה אבות הוא מלשון רצון כמו "לא יאבה" וכדומה, דהיינו שהש"ת נראה אצל מי שרוצה שייראה אליו, וכמו שמפרש הרמב"ם על הפסוק אהיה אשר אהיה, שאהיה עם מי שרוצה שאהיה עמו.

"וארא אל אברהם אל יצחק..." (ו, א)

(ג)

הפרשה בה מתחילות עשר המכות מרמזת בשמה על מציאות ה' בעולם.

וארא ר"ת אני ראשון ואני אחרון. שהרי כל המכות ניתנו "למען תספר באזני בנך ובן בנך... וידעתם כי אני ה'" לדעת שהקב"ה מנהל את העולם. לומר לנו שאני אותו ה' שנגלת לי פרעה ולבני ישראל בקריעת ים סוף, עד כדי שאומרים חז"ל "ראתה שפחה על הים מה שלא ראה יחזקאל בן בוזי... נשאלת השאלה: מדוע הם יכלו לראות ואנחנו לא זוכים לראות כלום?! ויתרה מזאת כל הזמן יש לנו טענות כלפי ריבונו של עולם, "למה? ולמה?..." מה השוני?

התשובה היא: הם ידעו מה הם רוצים אנחנו לא! הם ידעו מה טוב להם אנחנו לא! האדם צריך להבין שהקב"ה רוצה לתת לנו יותר ממה שאנחנו צריכים כמאמר חז"ל: "יותר ממה שהעגל רוצה לינוק הפרה רוצה להניק" הבעיה היא אצלנו.

משל למה הדבר דומה: כשהגיע יום ההולדת של בעל היקב בעיירה החליט "לפנק" את התושבים והודיע: "ביום הולדתי כל אחד מתבקש להגיע עם כלי ואמלא לו יין חינם אין כסף. כמובן, ביום המיוחל השתדך תור ארוך בפתח היקב, חלקם הביאו דליים וחלקם לא רצו "לנצל" יותר מדי והגיעו עם בקבוק צנוע, בעל היקב חילק באדיבות תוך שהם מאחלים לו מזל טוב. לפתע הגיח אחד התושבים ללא כלי וביקש יין כמו כולם, בעל היקב שאל באדיבות: "והיכן הכלי?" אמר לו הלה "שים לי בכיס" הסביר לו בעל השמחה כי חבל על יין כה יקר וחבל שמכנסיו התלכלכו... אך הלה לא שת ליבו והחל מגדף את בעל היקב: "קמצן אתה לא רוצה לתת תגייד... למה קראת לנו?! לא הועילו כל השכנועים ובלית ברירה שפך את היין לכיסו של המסכן. לאחר שהרחיק מספר צעדים הבחין המקבל שכולו רטוב, מכנסיו מלוכלכים ויין אין!...הסתובב והחל להתריס כנגד בעל הבית: "בכוונה עשית זאת! שלא נבקש ממך יותר!.. אם אינך רוצה לתת למה קראת לנו?"

והנמשל ברור מאליו: הקב"ה רוצה מאד לתת לנו אך אנחנו מבקשים דברים שאינם טובים לנו בכלל, ולא זו בלבד אלא מתעקשים עליהם ובוכים לפניו ומתלוננים... ושכבר אין ברירה ותפילותינו התקבלו ואנחנו "מתלכלכים"... שוב מתחילים התלוננות...איך אם כן נראה את השגחת ה', אם כל אחד מאיתנו יבין שהבעיה היא אצלנו ונשאיר את השיקולים וההחלטה להקב"ה האם לתת לנו או לא... אזי נפסיק להתלונן וירווח לכולנו.

"ואזכור את בריתי" (ו, ה)

ראיתי את ישראל ביסוריהם ונזכרתי בבריתי, שכן דורשים בגמרא שיסורים מכפרים, ממה שנאמר ברית אצל מלח. 'ברית מלח עולם' ונאמר ברית אצל יסורים, 'אלה דברי הברית' מה מלח מיטיב את הבשר כך יסורים מיטיבים את האדם ונוטלים ממנו את חטאיו.

הרה"ק ר' מנדל מרימנוב ז"ע היה אומר על המאמר חכמינו זה. אמנם המלח מוסיף טעם לבשר, אבל רק אם המלח ניתן במידה מתאימה, ואילו לכשמפריזים בהמלחה מאבד הבשר את טעמו עד שאיננו ראוים לאכילה. כיוצא בזה גם היסורים, כשהם ניתנים במידה ובשיעור, שיוכל האדם לשאתם, רק אז מיטיבים הם את האדם, ואילו יסורים יתר על המידה מעבירים את האדם על דעתו ועל דעת קונו. לפיכך, 'שמעתי את נאקת בני ישראל'. נאקת היסורים הגדולים 'ואזכור את בריתי', הגיעה השעה לזכור את ברית המלח.

"וגם אני שמעתי את נאקת בני ישראל אשר מצרים מעבידים אתם"

(ו, ה)

מה הייתה עיקר הצעקה? לעולם יש לעבוד את ה' מתוך רצון טוב ומתוך שמחה, ואולם במצרים היה פרעה הגורם העיקרי שהניעם לעבודת ה'... ועל זה הצטערו ביותר: "את נאקת בני ישראל אשר מצרים מעבידים אותם" נאקתם הייתה על אשר המצרים הם המעבידים אותם. והם אלו המניעים אותם לעבודת ה'.

(הרה"ק ר' משה מקוברין)

"וידעתם כי אני ד' אלוקיכם המוציא אתכם מתחת סבלות מצרים"

(ו, ז)

המגיד מדובנא זצ"ל תמה, מדוע נצטוונו לזכור את יציאת מצרים על כל ניסיה, שהיו לכאורה ניסים חד פעמיים, היו ואינם עוד. ותירץ במשל: מעשה בסוחר עשיר וממולח, שבא אל יצרן אריגים ידוע ורב מוניטין, שסחורותיו ידועות לשם ולתהלה, ואמר לו: "כמה אמות אריג מיצר אתה בשנה? מבקש אני לקנות את כל הסחורה". בטוח היה שימכרנה כלה ברוח כפול ומכופל. אמר לו היצרן: "כרגע, אין בידי לתת לך מאומה, שכן האריגים מצויים בתהליכי יצור". אך הסוחר לא נרתע. "גם אני לא אשלם לך עתה את כל הכסף. נחתום על זכרון דברים, ואתן לך דמי קדימה". "אם כן", שאל היצרן, מדוע לטרוח, חכה עד שהבד יהיה מוכן, אמסור לך את

הסחורה ותשלם לי את מלוא תמורתה!" סרב הסוחר: "חוששני פן יקדימוני סוחרים אחרים. לכן אתן לך חלק מן הכסף, כדי ששנינו נהיה בטוחים שהעיסקה תצא אל הפועל!"

כך לקח לו הקב"ה את עם ישראל לעם סגולה, והבטיחו את כל הטוב המעותד לגאולה העתידה. אבל כבר הובטחנו כי "אין כל חדש תחת השמש" (קהלת א, ט), וגם הגאולה העתידה על כל ניסיה ונפלאותיה תהיה כעין ניסי יציאת מצרים, ככתוב: "כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות". לפיכך, ניסי יציאת מצרים הריהם דוגמא ודמי קדימה בלבד, להבטיחנו את השלמת ההבטחה ואת הוצאתה אל הפועל בכל ההוד וההדר, במהרה בימינו, אמן.

(שערי ארמון, כוכב מיעקב)

"ונתתי אותה לכם מורשה" (ו, ח)

לא לבד לשעה שאתם תהיו בה, אלא אפילו בשעה שאתם גולים ממנה, הרי היא שלכם! וכמו שאדם הפורש משדה ירושת אבותיו לעולם דעתו עליה, ומשתדל שלא לשכוח אותה אחוזה, אולי יזכה ה' לחזור אליה, כך ארץ ישראל היא לנו מורשה לעד.

(הנצי"ב, העמק דבר)

"ולא שמעו אל משה מקוצר רוח ומעבודה קשה" (ו, ט)

אדם שגורלו מר וקשה בהווה, אין דעתו פנויה לקבל הבטחות לעתיד הרחוק. בני ישראל שנשימתם טרופה עליהם מחמת קושי העבודה, אינם קולטים כלל את דבריו של משה, האומר להם כי בעתיד יביאם אל ארץ טובה. אין להם כל ענין במה שיהיה לעתיד, קודם כל רוצים הם רק להיחלץ מהמצוקה בה הם נתונים כרגע. לפיכך אומר ה' יתברך למשה, כי ידבר רק על ההווה "להוציא את בני ישראל מארץ מצרים"

(משך חכמה)

"ואני ערל שפתים" (ו, יב)

משה לימד בזה זכות על ישראל. מה שאין שומעים לו אין זה בגלל שאין רוצים לשמוע דברי ה'. אלא מחמת "ואני ערל שפתים", אינני מחונן בכשרון הדיבור ואינני מושך את ליבם.

(שפת אמת)

"וידבר ה' אל משה ואל אהרן ויצום אל בני ישראל" (ו, יג)

אף על פי שבני ישראל לא שמעו, מקוצר רוח ומעבודה קשה, בכל זאת מצוה ה' יתברך להוסיף ולדבר אליהם. דברי אלהים מן ההכרח שיעשו רושם ויפעלו את פעולתם. אם לא לאלתר, הרי בזמן מאוחר יותר. דיבורים של קדושה אינם הולכים לטמיון ומן ההכרח שיישמעו ביום מן הימים...

(שפת אמת)

"הוא אהרן ומשה..." (ו, כו)

וברש"י, על פי המדרש: יש מקומות שמקדים אהרן למשה, ויש מקומות שמקדים משה לאהרן; לומר ששקולים כאחד.

שואל ה"חווה" הק' מלובלין: היאך ייתכן, ששני אנשים יהיו שקולים כחוט השערה ויימצאו כל הימים באותה מדרגה? והרי כבר הורונו חז"ל כשם שאין פרצופיהם של בני אדם שווים זה לזה, כך אין דעותיהם שוות!

והוא מבאר על פי המובא במסכת חולין (פ"ט ע"א): גדול מה שנאמר במשה ואהרן ממה שנאמר באברהם. שאצל אברהם כתוב "ואנכי עפר ואפר" ואילו משה ואהרן אמרו על עצמם: "ונחנו מה", ובאמירה זו הציגו משה ואהרן מידה מופלגת של ענווה, בהצהירם שרואים עצמם כלא כלום אפילו פחות מ"עפר ואפר" ובכך נתייחדו מכל שאר בני אדם. שכן אנשים הרואים עצמם כ"משהו", לעולם אינם שווים זה לזה. אבל כשהם מגיעים כמשה ואהרן לביטול עצמיותם באורח מוחלט, אפשר לומר עליהם בלא כל פקפוק, שהם "שקולים כאחד"...

"ותלד לו את אהרן ואת משה" (ו, כ)

התורה מספרת כאן במתכוון כי משה ואהרן נולדו ככל בשר ודם להורים רגילים, ובכל זאת נעשו לגדולי הנביאים והמנהיגים של עמנו. הודות לפעולותיהם ומעשיהם הם אשר בחרו והגיעו לאן שהגיעו! ולא שירדו לעולם כמלאכי מרום. מכאן עלינו ללמוד, כי כל אדם ואדם מסוגל על ידי עבודתו ובחירתו להגיע למדרגות העליונות ביותר, ואפילו להיות בבחינת משה ואהרן.

(ספר המורה והתלמיד)

"קח את מטך והשלך לפני פרעה יהי לתנין..." (ז, ט)

הסביבה משפיעה הרבה על בני אדם, אם לטוב או לרע. אדם נעלה ומוסרי עלול להתקלקל בסביבה של אנשים מושחתים. ולהיפך: אדם רשע מיטיב את דרכו ומשפר את מעשיו בסביבה של בני עלייה אנשי מוסר. וזה היה הרמז במטה שנהפך לנחש. מטה אלוקים אשר שם המפורש חקוק עליו, אם תשליך אותו לפני פרעה, בסביבה פושעת ומזוהמת יהיה לתנין, לחיה טורפת. אבל אותו תנין ייהפך שוב למטה אלוקים, אם ידי משה יחזיקו בו.

(רבי מאיר שפירא מלובלין)

"שלח את עמי" (ז, טז)

כאשר מלך אוסטריה העניק שויון זכויות ליהודים תושבי מדינתו, היו כל ישראל שרויים בשמחה גדולה, מגדולם ועד קטנם חגגו, ריננו וזימרו לכבוד המאורע הגדול, לו זכו. אותה שעה הבחינו תלמידיו של החתם סופר זצ"ל, כי דמעות זולגות מעיני רבם הגדול, וישאלוהו משתוממים, מדוע זה יהא רבינו שרוי בצער בשעה גדולה זו, כאשר העם כולו כה שמח, השיבם החתם סופר ואמר, אמשול לכם, בני, משל, ושוב לא תתמהו.

לאחד ממלכי העמים, מלך אדיר וחזק, אשר שלט בכיפה, היה שר חשוב ונכבד, שהמלך חיבבו והוקירו עד מאד. לימים חטא אותו שר ונתחייב ראשו למלכות, אלא מכיון שהיה המלך רחום וחנון, וביותר כלפי שרו, אשר היה מקורב אליו ביותר, החליט המלך להקל בעונשו ולהמירו במאסר לזמן בלתי מוגבל, ויחד עם זאת הבטיח, כי בסופו של דבר יוציאנו לחופשי. והמלך עשה כאשר אמר, השר נשלח אל בור הכלא, שם היה נתון למרותו של מפקד בית הסוהר, אשר התאכזר אליו עד מאד, הוא הכניסו לתא אפל וחשוך, מלא טחב וצינה, אולם עם כל זה נחמה פורתא היתה לו, לאותו אסיר אומלל, והוא התחזק בתקוה, כי בוא יבוא היום, והמלך ישחררנו ממצב מעיק זה וישלחנו לחופשי.

והנה באחד הימים הגיע לאוזניו של השר הכלוא קול שאון ותכונה רבה, המתרחשת סביב חדר כלאו, ושמחה רבה מילאה את לבו הרצוצ. הנה סוף סוף באים לשחררני, סבר לתומו, אולם מה גדלה אכזבתו, כאשר נוכח, כדי לסדר ולנקות את תאו הגיעו אליו שלוחי המלך, ואף כדי לקבוע בו חלון, שישימש לאוורור החדר הטחוב ולתאורתו. לשמע בכיו הנורא, אשר התפרץ מפיו, נדהמו השליחים ושאלוהו, מה מקומה של בכייה זו דוקא עתה, בעת בשורה, כאשר כה מיטיבים אנו את תנאיך במקום אפל זה, בקול חנוק מדמע התאמץ האסיר להסביר לשואליו, אכן ביקשתם לשפר את מצבי, אך הקלה זו, שאכן הקלה היא ביחס למצבי הנוכחי, הכבדה היא ביחס למצבי הכללי, כל עוד ישבתי נמק בכלאי המעופש והחשוך, תקוה איתנה מילאה את ליבי, כי יבוא יום, והמלך יזכור את מצוקתי ויצוה לשלחני לחופשי, אולם עתה, משברור לי, כי יהא עלי לשבת בבור צר זה עוד ימים רבים, ומי יודע עד מתי, כיצד אוכל לחדול מבכיי.

עתה שוב לא תתפלאו ודאי על בכיי לעת זו, סיים החתם סופר את דבריו, מה גם שאמרו לנו חז"ל (סנהדרין צח). אם ראית דור, שצרות רבות באות עליו כנהר, חכה לו. אם העניקו לנו זכויות אזרח בגלות מרה זו, מי יודע, כמה זמן עוד נגזר עלינו לשרת בגלות קשה זו.

(אור אהרן)

שביבי חיים

וארטים נפלאים לפרשת השבוע | מתוך שיעורו של הרב הגאון חיים אייזנבאך שליט"א
ניתן לשמוע את השיעור בקו השיעורים הקצרים, שמספרו: 072-380-9143 שלוחה 6

לפרשת שמות

א. "ואלה שמות" (א', א') יש אצל כלל ישראל ג' אותות, והם רמוזים בתיבת "שמות" ע"י ר"ת, ש'בת מ"לה ות'פילין.

ב. "ויאנחו בני ישראל מן העבודה" (ב', כ"ג) פירש"י שמלך מצרים נצטרע, והיה שוחט תינוקות ישראל ורוחץ בדמם. וקשה מה הוצרך רש"י לפירוש זה, ומדוע ביאר דלא כהפשטות שזעקו מן העבודה. וי"ל שהנה כאשר יש מלאכה לעשות, אם היא נעשית ע"י יחיד, זה יקח זמן רב מאוד, אבל כאשר יש רבים עושים מלאכה, זה קל יותר, ויותר מהר, וכלל ישראל תלו תקומם בילדים שיגדלו ויעזרו להם, ותקל העבודה, וכשהרגם מלך מצרים נמצא שתקותם נגוזה, ועל זה בכו (פרשת דרכים).

ג. "פרו וישרצו וירבו וגו'" (א', ז') פירש"י שהיו יולדות ששה בכרס אחד, ויש מדרש שאומר ששים בכרס אחד, ורמז בפסוק "ברך בניך בקרבך" שר"ת בגימ' ששה, וסופי תיבות בגימ' ששים.

ד. "ויעש להם בתים" (א', כ"א) פירש"י בתי כהונה לוייה מלכות. ואפשר לומר

הטעם שזהו לזה דוקא משום שפרעה רצה שישארו רק הנקיבות (משום שיהרגו הזכרים), וא"צ בהכרח שינשאו למצרים, ויהיה המצב שהבנים הנולדים הם בעצם ישראלים, אבל פסולים לכהונה לוייה ומלכות, ולכן שפרה ופועה שדאגו שישארו הבנים, נמצא שדאגו שיוכל להיות כהונה לוייה ומלכות, לכן קיבלו שכר זה (מבית בריסק).

ה. "ועתה לכה ואשלחך וגו'" מי אנכי וגו' זהו לך האות כי אנכי שלחתיך וגו' תעבדון את האלוקים על ההר הזה" (ג', י"א-י"ב) משה בענוותנותו אמר לקב"ה שאינו ראוי, ענה לו הקב"ה הלא זהו הדבר המתבקש, שהרי גם את ההר שיקבלו ישראל את התורה, זה דוקא ההר הענו והשפל.

ו. "וימררו את חייהם בעבודה קשה" (א', י"ד) באמת הוצרכו ישראל להיות ארבע מאות שנה במצרים, וקושי השיעבוד מילא

את השנים, וזה רמז בטעמים "וימררו את חייהם" הם קדמא ואזלא, דהיינו שהקדימו והלכו ממצרים, בגלל העבודה קשה (הגר"א).

ז. "ואלה שמות וגו' באו" (א', א') הפסוק מתחיל ומסתיים בו' שזהו גימ' י"ב כנגד שבטי ישראל, משל לאדם שבנה פלטין עם עמוד א' ונפל, בנה בשנים ונפל, בנה בשנים עשר עמודים ועמד, כך כלל ישראל בתחילה היה אברהם ויצא ישמעאל, יצחק יצא ממנו עשו, עשה י"ב שבטים ועמד, וזהו "ווי העמודים" (בעל הטורים).

ח. "ואלה שמות וגו'" פירש"י אע"פ שמנאם בחייהם, חזר ומנאם במיתתם להודיע חיבתם, וע"ד דרוש אפשר לומר, שאם יבא אדם ויטען שכלל ישראל הם מיעוט באנשי העולם, וא"כ בטל במיעוט, התשובה ע"כ היא, שכלל ישראל זה דבר שבמנין, ודבר שבמנין לא בטל.

ט. "כי טוב הוא" (ב', ב') פירש"י כשנולד משה נתמלא הבית כולו אורה. ובגמ' סוטה (יב). דנה מה נלמד מפסוק זה, לדעה אחת זה מה שפירש"י, ונלמד מהפסוק "וירא אלקים את האור כי טוב" (בראשית א', ד). ולדעה השניה הפסוק מלמדנו שמה נולד מהול, שהרי הערלה היא מצד היצה"ר שיש באדם, וכשנימול הרי הוא נקרא טוב, וזה הטעם שבברית מילה נוהגים לומר את הפסוק "הודו לה' כי טוב וגו'", כי המילה קרויה "טוב" (אבודרהם, חזקוני).

י. עוד בהנ"ל, ביאר המהר"ל דיסקין שהטובה שהיתה בכך שהוא מהול, היא שהרי שבט לוי מלו בניהם במצרים כדכתי' "ובריתך ינצורו" (דברים ל"ג, ט),

שאם משה לא היה נולד מהול, והיה צריך למולו, היה בכך פירסום, ולא היתה יכולה להצפינו, ובזה שנולד מהול היה טובה שהיה אפשר להסתיר לידתו.

יא. "כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו" (א', ט"ז) ברש"י פי', שאמרו לו איצטגנינו היום נולד מושיעם של ישראל, וגזר להרוג כל הזכרים. אך בתרגום אמר "כל ברא דיתליד ליהודאי וכו'" היינו שזה היה רק ליהודים. וביאר ר' מאיר שפירא מלובלין שלא יסתרו ב' הפירושים, שכשגוזרים האומות גזירה על ישראל הם עושים זאת בצורה שכוללת את כולה, אך בתרגום הפועל של הגזירה, היא מיועדת לעם ישראל בלבד.

יב. "ויצא ביום השני וגו' הלהרגני אתה אומר וגו'" (ב', י"ג-י"ד) מדוע הלשין על משה רק ביום השני, ואפשר לבאר שכיון שמה הרג בשם, לא ידע האם צריך ליענש ע"ז, שהרי זה לאו שאין בו מעשה, אבל ברגע שאמר משה לרשע קודם שהיכהו, אלא רק הרים ידו וחשב להכות וכבר נקרא רשע, א"כ ק"ו שמי שהורג בפועל אפ"י ע"י דיבור צריך ליענש, והלכו להלשין (ברוך מרדכי).

יד. "הבה נתחכמה לו" (א', י') בגמ' בסוטה [יא.] מובא, ג' היו בעצה זו, בלעם יעץ, איוב שתק, יתרו ברח, והגמול שקיבלו מדה כנגד מדה, בלעם נהרג, איוב נידון ביסורים כל חייו, ויתרו זכה שמבני בניו ישבו בלשכת הגזית. וקשה דהלא בלעם צריך לקבל עונש חמור הרבה יותר מאיוב, ולכאן יסורים זה קשה ממיתה. וי"ל דהנה איתא בתהילים "יסור יסרני קה ולמות לא נתנני" שאע"פ שיש יסורים אך עדיין לא הגיע למוות, וזה עונש יותר חמור למות מאשר לחיות עם יסורים, מפני שהחיים יקרים ביותר כל רגע (שיחות מוסר, מאמר כ"ט).

טו. "כבוד פה וכבוד לשון" (ד', י') הרמב"ן מונה מדוע לא ריפא הקב"ה את משה, א. כדי לזכור את הנס שנעשה עמו, שלקח מהגחלת ולא מהזהב. ב. משום שלא התפלל להתרפאות. ג. שהרי כתוב (בפסוק י"ד) "ויחר אף ה' במשה" על כך שסירב לקחת את השליחות ולא ריפאו, ושלחו על כרו.

טז. "ותקח צפורה צור ותכרות" (ד', כ"ה) מדוע בזמננו מלים עם סכין מברזל, ולא עם אבן כמו ציפורה. וי"ל, שבמלחמת דוד עם גלית, כשזרק עליו דוד את האבן, הובטח לברזל שאם יפתח ימולו בו במקום באבן, וכך היה שנפתח הברזל, ומאז מלים בברזל (פרישה יו"ד רס"ד סק"ז).

יז. "אל מקום הכנעני והחיתי והאמורי והפריזי והחיוי והיבוס" (ג', ח') מדוע לא נכתב גרגשי, אפשר לומר ע"ד הפשט, שכיון שלפני זה כתוב בפסוק "ארץ זבת חלב ודבש", אזי הזכיר הפסוק רק את העמים שאצלם היתה הזיבה גדולה ביותר. וע"פ הירושלמי (שביעית ו', א') שאומרת שהאומות רצו להלחם ולא להפנות ולא להכנע, ורק הגרגשי נפנה קודם שבאו ישראל, לכן כתבה התורה רק את האומות שצריך להלחם בהם (רמב"ן).

יח. "ואלה שמות וגו'" (א', א') פירש"י שחזר ומנאם לאחר מיתתם, להודיע חיבתן שנמשלו לכוכבים וכו'. יש לבין א' מה הדמיון בין ישראל לכוכבים. ב' מהי החיבה שהקב"ה מחבב הכוכבים. וי"ל שהרי הכוכבים נבראו לאחר שנתמעטה הלבנה, וכדי לפייסה נבראו, וזוהי החיבה שיש כלפיהם, משום שהקב"ה מחבב את מי שנברא לפיוס. וזהו ג"כ הדימוי של ישראל לכוכבים משום שנבראו כדי לעזור איש לרעהו, וזוהי חיבתן כחיבת הכוכבים (שלל רב).

לפרשת וארא

א. "והוצאתי והצלתי וגאלתי ולקחתי" (ו', ו'-'ז') וכנגד ד' לשונות אלו, שותים ד' כוסות. יש להבין מדוע תיקנו דוקא כוסות יין, ולא מין מאכל או משקה אחר. ו"ל שביין הטבע הוא שכל ששונה עוד ועוד נהיה שמח יותר ויותר, ולכן שותים דוקא יין, משום שד' לשונות אלו הם כ"א שלב גבוה יותר בגאולה, וזה מרמז לזה (ר' שלמה זלמן אויערבאך).

ב. "וגם האדמה אשר הם עליה" (ח', י"ז) לבאר דבר זה הביא ר' יהונתן אייבשיץ שחיות כשנמצאים במקומם הם מרגישים בטוחים יותר להזיק (כדמוכח בסוטה מז.), ולכן באו עם אדמתם שיהיו בטוחים בעצמם, ולהזיק למצרים*. והגר"א ביאר, שיש חיה ושמה "אדני השדה" שהיא קשורה בחוט מטבורה לארץ, ואם נפסק החוט היא מתה, לכן באה למצרים עם האדמה אשר היא עליה.

ג. "ויפן פרעה ויבא אל ביתו וגו'" (ז', כ"ג) במדרש איתא שבבית פרעה לא נהפכו המים לדם, וביאר המשך חכמה שהרי המצרים שילמו הרבה על המים, לקנותם, אבל פרעה שגידל את משה כבני מלכים, נמצא שכבר שילם, ולכן "לא שת ליבו גם לזאת".

ד. "כצאתי את העיר אפרוש את כפי וגו'" (ט', כ"ט) פירש"י, לפי שהיתה מצרים מלאה גילולים לא התפלל בעיר. וביאר ההפלאה שעד מכת ברד היו הבהמות מחוץ לעיר, (שהרי הם היו הע"ז של מצרים) והיה יכול להתפלל בעיר, אבל בברד שנא' "הירא את דבר ה' וגו' אל הבתים" שהכניסו את הבהמות העירה, היה צריך לצאת. * וקשה על זה שהרי היו להם גם גילולים של עץ ומתכת. ו"ל שהנה יש ה' (או"ח צ"ד, ט') שמי שנמצא בדרך סמוך למלון, אם יפריעוהו בדרך יתפלל במלון, ואם לא יפריעוהו יתפלל בחוץ ולא בין העכו"מ. ועפ"ז מיושב שתמיד התפלל משה בעיר אפי' שיש שם גלולים, משום שמחוץ לעיר יפריעוהו, אבל בברד שמתו האנשים מחוץ לעיר, וא"כ לא יפריעוהו, אז יצא מחוץ לעיר להתפלל (החת"ס תלמיד ההפלאה).

ה. "ויצעק משה אל ה' על דבר הצפרדעים וגו'" (ח', ח') בשאר המכות לא צעק אלא כאן, משום שהמתפלל צריך שישמיע לאזניו, ובגלל הצפרדעים היה צריך לצעוק כדי לשמוע את עצמו (שפתי חכמים).

ו. "אני ה'" (ו', ב') פירש"י נאמן לשלם שכר ועונש. אומר החת"ס שהקב"ה מאריך אף גם לרשעים, ולכן לא הגיע עדיין הזמן להעניש את המצרים כי לא נתמלא סאתם, ולכן שלח את משה שיגרום לפרעה להכביד את העבודה, וכך תתמלא סאתם, וכך יגרם שיגיע כבר הזמן להפרע מהם.

ז. "ויהיו דם והיה דם" (ז', י"ט) לבאר הכפילות אפשר לומר, שהרי הגמ' במגילה (:): אומרת שויהי לשון צער, והיה לשון שמחה, וגם כאן ויהיו דם זה גם צער (שמתחיל ב"ו") משום שלמצרים זה היה צער, ולישראל זה היה שמחה כדאיתא במדרש שהמצרים שילמו לישראל על מים, לכן כתוב "והיה" שאצלם זה היה שמחה. (ר' יוסף ברגר)

ח. "והוצאתי אתכם" (ו', ו') הטעמים זה מונח רביעי, מרומז מה שדרשו חז"ל שנשאר ד' חלקי חמשה שלא יצאו מצרים, אלא מתי במכת חושך, שמונח ארבעה חלקים (מקרי דרדקי).

ט. לחידודי: יש בפרשה שנותם של ג' אנשים, אב בן נכד, לוי 137, קהת 133, עמרם 137. וכן יש ג' נישואין אב בן נכד עמרם עם יוכבד, אהרן עם אלישבע, אליעזר עם בת פוטיאל (ו', י"ח-כ"ה).

י. "ויהי לתנין" (ז', י') מדוע דוקא תנין ולא חיה אחרת, משום שכאשר חתך הקב"ה רגלי הנחש לאחר שהחטיא את חוה, צעק באופן שהיה נשמע קולו בכל העולם, ורמז לפרעה שקולו ישמע כשיכריז לישראל שיצאו מארצו (יונתן בן עוזיאל).

יא. "אצבע אלקים היא" (ח', ט"ו) החרטומים לא יכלו לעשות כינם, ואז אמרו אצבע אלקים, והטעם שלא יכלו לעשותם, משום שכדי לעשות כשפים צריך להיות על הקרקע, והרי במכת כנים כתוב "כל עפר הארץ היה כנים", וא"כ לא יכלו לעמוד על הקרקע, ולכן לא עשו כנים (דעת זקנים).

יב. "ותעל הצפרדע" (ח', ב') פירש"י בצפרדע אחת היו מכין, והיתה מתזת צפרדעים. הדעת נותנת להפסיק להכות, אבל מידת הכעס אומרת להמשיך, לומדים מכאן שלא להשיב וע"י כך ישתקע הדבר, שכשיתחיל להשיב בכעס לא יפסיק (ברכת פרץ).

יג. "והוצאתי והצלתי וגו'" (ו', ו'-'ז') בפסיקא זוטרתא מובא שנגאלו בזכות ד' דברים, ואחד מהם שלא שינו מלבושם. מעשה ביהודי שהחליף בגדיו למלבושי גויים ובא לפני ר' שמחה בונים מפשיסחא, ושאלו לקינטור איזה בגדים לבש אברהם אבינו? התכוין לומר לו שגם אתה לא הולך כאברהם אבינו, וא"כ גם לי מותר לשנות. ענה לי הרבי איזה בגד לבש אברהם אבינו איני יודע, אבל זה ברור שראה איך הולכים הגויים, והוא לבש הפוך מהם (מהגדה של פסח "שרפי קדש").

יד. "הירא את דבר ה' מעבדי פרעה הניס את עבדיו וגו'" (ט', כ') מהו מעבדי פרעה? בתחילה כשהכריז משה על הכבד, הכניסו כל המצרים את עבדיהם ומקניהם, ואז הכריזו עבדי פרעה שמי שיכניס לביתו יהרג, ואז פחדם היה כפול, גם מה' וגם מעבדי פרעה, וזה מה שכתוב "הירא את דבר ה'" יותר מאשר ל"עבדי פרעה" הניס וגו' (משך חכמה).

טו. בהנ"ל, אמר האמרי חיים מויז'ניץ, שיש רמז בפסוק "הירא את דבר ה'", מי שהוא ירא שמים "הניס את עבדיו ואת מקנהו אל הבתים", אינו נותן לבניו להסתובב ברחובות, כי דואג לחינוכם השלם.

טז. "הנה יד ה' הויה במקנך וגו'" (ט', ג') במכת ברד הזהירם משה רבינו להכניס את העבדים ובהמות לבתים, משום שאפי' אם יצייתו לדבריו, יראו את הברד, וא"כ לא יוכלו לומר משה בדאי, אבל אם היה מזהירם קודם הדבר, אזי אם היו שומעין לו להכניס לבתים, ולא היתה שום בהמה מתה, היו אומרים משה בדאי, לכן לא הזהירם (מהר"ל דיסקין).

יז. "ושרץ היאור [ארבעים וגו' ובתנור] צ"ב כ"ח) הנה הכלבים זכו בזכות שתיקתם שנא' "ולכל בני ישראל לא יחרץ כלב", שקיבלו בשם טריפה, שנא' "ובשר בשדה טריפה לכלב תשליכו", ומדוע איפה לא קיבלנו הצפרדעים ג"כ שכר על כך שקפצו לתנורים, שלכא' זה מעשה יותר גדול מהכלבים, ורואים כאן

שלשתוק זה יותר מאשר לקפוץ לאש (מפי השמועה).
יח. "אחות נחשון" (ו', כ"ג) פירש"י מכאן למדים שהנושא אשה יבדוק באחיה. אומר החיד"א רמז לזה מפסוק "אשת חיל מי ימצא" שזה ר"ת אחים, וגם ר"ת מי אח, לרמז שעל ידיהם צריך לבדוק מי היא.

יט. "הנני ממטיר כעת מחר ברד" (ט', י"ח) אומר רש"י שרט לו שריטה בכותל ואמר לו למחר כשתגיע חמה לכאן ירד ברד, והטעם שאמר כך כאן, שלא אמר בשאר מכות, משום שבדרך כלל כשיורד גשם וברד יש עננים בשמים, וזה אמר לו, שמחר כשתבא השמש לכאן, ללא עננים, ירד הברד (נתיב רפאל).

כ. "נטה את מטך והך את עפר הארץ והיה לכנם" (ח', י"ב) במכות כנס שחין חשך שהם כל מכה שלישית לש איתה התראה, וזה על דרך מה שכתוב בסנהדרין [פא:]: מי שלקה ושנה בית דין מכניסים אותו לכיפה (מי שלקה על שתי עבירות בפעם השלישית מענישים אותו) ומשמע שבפעם השלישית אי"צ התראה, אף כאן פרעה על כל מכה שלישית לא הותרה. (דעת זקנים מבעלי התוס').

נפלאים מעשיך

מאמרי חוסר בשילוב סיפורים מענייני הפרשה **הרב הגאון שלמה קולדצקי שליט"א**

ברוב כעסו הוא פתח את המשפך של הבטון. והחל לשפוך על המכונית שחנתה בחנייה שלו, וכשגמר הרגיש שבא על סיפוקו. הוא נכנס לביתו והנה הוא רואה את כל משפחתו שרים לו בהפתעה גמורה לכבוד יום הולדתו. כמתנה הם קנו לו רכב חדש שעומד כעת בחניה....

והוא התעורר בשבת בבוקר והיה בעננים על זה שכולם הודו לו, והכל בא על מקומו בשלום.

ומצד שני יש לנו דוגמא מצויינת למעלת היכולת להודות בטעות, הנה עמרם גירש את אשתו וכל העם אחריו וכשבאה מרים לומר לו פרעה גזר על הזכרים אתה גוזר גם על הנקבות הוא פשוט הודיע לכולם טעיתי. אתם יודעים מה זה גדול הדור אומר לגרש, ואח"כ הוא אומר טעיתי, איזו גדלות עצומה, אין דברים כאלה. ואם הוא לא היה אומר טעיתי היה נגמר כלל ישראל לא היה משה אהרון וכו'. מי שמסכים לחזור בו לא רק שהוא מרוויח אלא הוא נהיה מוערך פי אלף כי הכל יודעים כמה קשה לומר טעיתי.

משה רבינו לא רצה להכות את היאור משום שלא רצה לכפור בטובת היאור ולהרוס אצלו את ההרגש של הכרת הטוב. ואיתא בחז"ל אין לך קשה לפני הקב"ה יותר מכפיות טובה! שע"ז אדם הראשון נטרד מגן עדן. וכפיות טובה הוא כעין כפירה בקב"ה, דהכופר בטובתו של חברו סופו שכופר בטובתו של מקום. וחשוב לציין מידה מנוולת מאוד בנפש האדם שהסטיפלער מביא בחיי עולם, שאדם שלא מוקיר טובה לא רק שהוא לא מוקיר אלא משלם רעה תחת טובה.

הנה אבירם רצה להכות את דתן ומשה הציל אותו, ובגלל שלא היה לו רגש של הכרת הטוב, למחרת הוא הלך להלשין אותו למלך, וכל ימיו הוא רדף אותו, ואיתא בחז"ל שזה הגיע מתוך שמה עשה לו טובה.

והמידה הזאת היא ידועה, והסטיפלער מביא את הסיפור עם החת"ס שהיה אחד שרדף אותו מאוד, והחת"ס א"ל תמה אני עליך מעולם לא עשיתי לך שום טובה!! ולא צריך להגיע רחוק, גם אצלנו אפשר לראות לפעמים איך שאנשים שמקבלים טובה ממישהו מייצרים כלפיו סוג של חוב ומכיוון שלא אוהבים להיות חייבים מייצרים שנהא. וידוע עד כמה ראשי הישיבות מוסרים נפשם למען הבחורים ובכל זאת יש מקרים שכשרק מבקשים משהו מיד מתנפלים עליהם ובראש המתנפלים נמצאים אלו שחייבים

הכי הרבה טובה... וכמה בנינים בוגדים בהכרת הטוב כלפי ההורים לא חסר לצערנו. ע"כ נראה להתחזק בעניין זה של הכרת הטוב שהקב"ה מאוד אוהב את זה. ולהפך מי שאינו מוקיר טובה כתוב שהקב"ה שונא אותו, ג' שהקב"ה שונא אותם. וכשמבקשים משהו מהקב"ה צריך קודם להודות על מה שנתן לנו בעבר, ולקבל ע"ע בל"ג להודות בעתיד, וכך נזכה לישועה שלימה.

בזכות נשים צדקניות נגאלו. בגאולת מצרים, בין הניסים המופלאים והיד החזקה נשתמר מקום של כבוד עבור נשות העם ה'נשים הצדקניות' שבזכותן נגאלו ישראל. והטעם מופיע בחז"ל שעם ישראל היו בעיצומה של גלות נוראה ואכזרית, והנשים עשו מאמצים כבירים לדאוג להביא לעולם את הדור הבא של עם ישראל למרות שזה לא קל ובתוך ים של עבודות, וכמו שמופיע בחז"ל כמה טרחה ומסרי"ג היה במעשיהן, וכתוב במדרש שהיו הולכות לשאוב מים והקב"ה היה מביא להן דגים קטנים בכדיהן, ומוליכות אותם לבעליהם בשדה וכו'. וכן בתחילה הן לא ראו פרי בעמלן אלא המצרים מיד לקחו את העוברים וזרקו ליאור, אעפ"כ הן את שלהן עשו. ובזכות מסירותן הן זכו לשרשרת של ניסים וכמבואר בחז"ל שהיה מלאך מציל את התינוקות ומלווה אותם עד שגדלו והחזירום אל הוריהם, וכל הזכויות האלו בזכות מסירותן של האמהות.

זה המקום להוסיף תיאור 'דמיוני' שקשור לעניין זה ממה שהבאנו בעבר, מרבי שמשון פינקוס: השעה תשע וחצי בבוקר, בעלה בכולל והיא בבית עם התינוק שמתרוצץ בבית, לפתע הבית מוצף מים, מתברר שהתינוק סתם עם פקק את חור הניקוז של האמבטיה, פתח את הברז והלך, והבית מלא מים, היא נוטלת מגב ושעה וחצי גורפת ומיבשת את הכל. פתאום מצלצל הטלפון על הקו השכנה למעלה, רחל יש לי תור דחוף לרופא תשמרי לי שעתיים על התאומים... סו"ס היא גמרה ליבש הכל, והיא מגלה לחרדתה שהשעה 12:30 בצהרים, והיא עדיין לא התחילה להכין ארוחת צהריים. היא תופסת את

ח.ב. ותעל הצפרדע ותכס את ארץ מצרים וברש"י צפרדע אחת היתה והי מכן אותה והיא מתזת נחילים נחילים של צפרדעים. ותימא גדולה הרי המצרים לא היו מטומטמים עד כדי כך, בכ"א לא ידוע לנו ד"ז, דהרי המצרים היו העם הכי חכם שהיה אז, א"כ כשהם רואים שמכל מכה יוצאים עוד ועוד צפרדעים, למה הם ממשיכים להכות?

וי"ל, אומר רבינו הסטיפלער בברכת פרץ, שהם לא היו טיפשים אלא הם היו עצבניים, ועצבני מאבד את כל שיקול הדעת שלו והוא עובד בלי הגיון בכלל, וכמ"ש רגזן לא עלתה בידו אלא רגזנותו, תרתי משמע. כשאדם עצבני אם הוא יתעד את זה בהסרטה והוא יראה את זה אח"כ הוא לא יאמין שזה הוא, הוא יימאס בעיני עצמו, כי פניו נהפכים למראה פני חיה רעה, אצבעותיו וציפורניו נהפכים למראה פני חית טרף ההורסת וקורעת הכל בלי רחמים. והדברים לצערנו ידועים מאוד. והכועס שוכח את כל תלמודו, ויש לו הרבה מחלות, והוא מת בגיל צעיר, ובני אדם לא סובלים אותו. וידוע כי אף שכלפי כל המידות, כתב הרמב"ם שאדם צריך להתנהג בדרך האמצע - במידת הכעס, צריך להקפיד להתרחק לקצה השני.

לפני מספר שנים התפרסם על עו"ד שכעס על אשתו, הוא הוציא מהבלטות את כל חסכוניותו כ-3 מליון דולר, ושרף את זה למול עיניה הנדהמות של

אשתו. כשהוא נרגע מכעסו, הוא לא היה מסוגל להשלים עם מה שעשה ואיבד עצמו לדעת.

סיפור נוסף שהתפרסם על נהג משאית בטון, שחזר לביתו והגיע לחניה הפרטית שלו ושם חנה רכב חדש. ברוב כעסו הוא פתח את המשפך של הבטון והחל לשפוך על המכונית שחנתה בחנייה שלו, וכשגמר הרגיש שבא על סיפוקו. הוא נכנס לביתו והנה הוא רואה את כל משפחתו שרים לו בהפתעה גמורה לכבוד יום הולדתו שחל באותו היום. כמתנה הם קנו לו רכב חדש שעומד כעת בחניה....

סיפר האר"י (הובא בכל בו) על אישה אחת, שבעלה היה חולה כל גופו בשחין רע, הלכה לשאוב מים מהכינרת. כשחזרה לביתה, בעלה התעצבן עליה שהיא חזרה כ"כ מאוחר למרות שזה לא היה באשמתה. הוא שפך מיד את כל המים לחול והנה כמה טיפות שנתזו על גופו, ריפאו באופן פלאי את המקומות שהמים נגעו בגופו הנגוע בשחין. התברר שבדיוק נקלעו לידה מים ממי בארה של מרים שמסתובבים בכנרת, ואילו לא היה שופך את המים אלא משתמש בהם להרטבת כל גופו, היה נרפא לגמרי. רגזן לא רק שלא עלתה בידו אלא רגזנותו, אלא אף מפסיד הוא דברים הכי גדולים שיכל להרוויח, ואין רגזן שלא מתחרט מיד אחרי זה. ומי שמתגבר ולא כועס ה"ה מעביר על מידותיו וזוכה שיעבירו ממנו כל פשעיו, ויש הרבה סיפורים על אנשים שהיו בשעת כעס ועצרו מלכעוס, ובאותה השעה בקשו ישועה לעניין שהוצרכו ונושעו לחלוטין.

יש מידה שדומה לכעס והיא עקשנות, גם את המידה הזאת הסטיפלער מזכיר בענין הצפרדעים. מידת העקשנות היא מידה קשה מאוד. לדעת רבים היא מידה שלא כדאי להתפשר עליה לעולם בשידוכים. אדם עקשן שלא יכול לרדת מהעץ לעולם הוא אדם שמאוד גרוע להתעסק אתו, והכל נובע מכבוד. בזמן ההפלאה היה רב גדול שתעה כמה ימים בדרך, וכשהגיע לעיר התבלבלו לו הימים והוא חשב שיום שישי הוא יום שבת, ושבת הוא יום ראשון וכן הלאה. כך הוא התנהג עד כדי חילול שבת. לא עזרו כל השכנועים, הבן אדם לא יורד מהעץ, פשוט לא מסוגל לומר טעיתי, וכך לא יאומן בגלל הסיבה הזאת הוא לא פחות ולא יותר חילל שבת... לבסוף קראו לידידו בעל ההפלאה שיציל אותו. ההפלאה זרם אתו, שיום שישי הוא יום שבת, ובליל שישי - היינו ליל שבת של אותו אחד - הוא הביא לו משקה חריף,

התינוק והתאומים, עפה איתם למכולת, שם היא חוטפת 2 קופסאות תירס, ואיכשהו משתחלת לקופה, משלמת ורצה הביתה, מחממת משהו מהמקפיא, וב"ה ארוחת הצהריים מוכנה בזמן. יעקב מגיע הביתה מביט בסיר ומפטיר באוף אחד גדול אין משהו יותר אנושי לאכול... והיא שותקת וממלמלת: מצטערת לא היה לי זמן. הוא יוצא מהבית, קונה לו מנה פלאפל, חוזר. השעה כבר 2 אני חייב לישון הוא מודיע לאשתו, תשתדלי שיהיה שקט... בשלוש הוא הולך לכולל ובשלוש וחצי היא מקבלת טלפון מחמותה. רחל!!! שמעתי שהכנת תירס לארוחת צהרים... ברגע זה הדם עולה לה לפנים והדמעות לעיניים. רק רגע, היא אומרת לשוויגר, היא נגשת לברז מוזגת כוס מים, מברכת שהכל נהיה בדברו ויחד עם המים נשטפים הכעס והדמעות. באותה שעה מכנס הקב"ה את הפמליה שלו ואומר להם ראו בריה שבראתי בעולמי....

ואשר לא שם לבו אל דבר ד'. המצרים ספגו מכה אחר מכה ובכל פעם ראו את כוחו וגבורתו של הקב"ה ואף על פי כן כשהם מקבלים הוראה לאסוף את המקנה לתוך ביתם שהוא ינצל, היו מהם שלא התיחסו לכך. צא ולמד כמה גדולה קשיות ליבו של האדם, הוא רואה בעיניו ניסים, ואף על פי כן הוא ממשיך את חייו כרגיל כאילו דבר לא קרה, וממתין עד שהוא בעצמו יקבל איתותים מן השמים.

סיפור על כך רבי יצחק ירוחם ברודיאנסקי מעשה שהיה כך היה:

באחד הימים נסע הרב ברודיאנסקי במונית לחתונת תלמידו עם עוד שלושה תלמידים. מיד לאחר שהחלה הנסיעה בקש הנהג מהרב שיאמר לו דבר תורה. ענה לו הרב ברודיאנסקי "בכל נסיעה אני אומר לך אבל הפעם אני עייף לכן אתה תגיד לי" הסכים הנהג והחל לספר סיפור יפה שקרה לו:

בהיותי בצבא אחרי יום מפרך הובלתי עם הפלוגה שלי לשטח בחוף ושם הלכנו לישון כולנו, היינו עייפים עד מות. אבל גם מתוך כזאת עייפות לא יכולנו לישון למשמע צרחות חזקות, הצרחות הקפיצו את כולנו על רגלינו. מרב פחד גם אנחנו צרחנו וכשהתחלנו לברר מה בדיוק קרה התברר שאחד החיילים הבחין לפתע בנחש ארסי המתפתל לו על רגלו. החייל לא זז כי פחד שיכיש אותו רק צרח לעזרה. לא ידענו מה לעשות ואיך לעזור לבסוף החליט המפקד לעשות צעד מסוכן. הוא קרא לאחד הצלפים המומחים שהיו בפלוגה ופקד עליו לירות על הנחש. הנחש כרוך על רגלו אך אין ברירה, הוא ינסה כמה שפחות לפגוע ברגל וכמה שיותר בנחש. כולנו רעדנו

מפחד. מילימטר אחד של חוסר דיוק עלול להרוג את החבר. לפתע צעק חברנו הדתי: לפני שהוא יורה תנסה משהו אחר תצעק "שמע ישראל ד'...". החייל שלא היה לו מה להפסיד אמר אחריו מילה במילה ומיד כשסיים החל הנחש לרדת מן הרגל ונעלם.... הנהג השתתק והרב ברודיאנסקי שאל: נו, ומה סוף הסיפור? הנהג השיב, הבחור חזר בתשובה, התחיל לשמור תורה ומצוות וכיום הוא דתי. ומה אתך, שאל הרב? הרי אתה גם ראית הכל. עלי לא עלה הנחש, השיב הנהג. הנה כאן טמון ההבדל בין חכם לשוטה. יש כאלה שמחכים עד שהנחש יעלה להם על הרגל, כמה חבל שלא מספיק להם אות משמים על משהו רחוק. הם מחכים לאיתותים פרטיים מהשמים, ר"ל.

הנה המצרים התעללו ביהודים, ולבסוף כל מה שעשו קיבלו ע"ז תמורה מידיה כנגד מידיה, וכל התעללות חזרה להם אח"כ ככפל כפליים, כמו שכתוב בסוף הפרשות של יצ"מ 'כי בדבר אשר זדו עליהם'.

לפניו סיפור יפה שפורסם במש"ק מאת הרב רפאל ברלזון:

בקיב התגורר יהודי פשוט בידיעותיו ובענייניו, אך היתה לו תכונה שמימית, לראות דברים נסתרים. מה שקוראים לזה היום טלפטיה, היינו שהוא ראה דברים שבעיני בשר א"א לראות, קראו לו רבי לייב חאבנער, הוא היה מסתובב בעיירות ויהודים וגויים כאחד היו פונים אליו בשאלות שונות, ומבקשים להיעזר בו לפתור את תעלומותיהם. מהגויים היה נוטל כסף ואת היהודים היה משרת חינם. פ"א כשפגש יהודי שהיה נראה כחרד לכל דבר, הוא הוכיחו על פניו שאוכל בשר דבר אחר. ההוא ניסה להכחיש, אך רבי

לייב א"ל בא אני אראה לך בבית במקום פלוני שהשארית שם חתיכה לאכול היום, הלה נשבר והודה. פעם נכנס למקווה והבחין בחסיד עצוב. מיד פנה אליו וניחם אותו בדברים: אתה עצוב בגלל אחותך שיצאה מרוסיה ועדיין לא קיבלת ממנה שום ידיעה, דע לך היא כבר שלחה מכתב ומחר תקבל זאת בדואר, וכך היה. הסיפורים הלכו והתפרסמו וברוסיה, כמו ברוסיה ידע מכך גם הק.ג.ב. יום אחד הבזיקה במוחו של חוקר הק.ג.ב. המצאה גאונית למה לו להשקיע כ"כ הרבה כוחות ומשאבים באיתור וגילוי מפירי חוק, היינו מחביאי כסף וזהב (שהיה שם באיסור עד גז"ד מוות) לייבלה הוא הפתרון... מיד הוזמן לייבלה למפקדה האימתנית של הק.ג.ב. שם התבקש לספר איזה יהודים מחביאים כסף וזהב, מיד נזעק לייבלה ואמר אני יהודי פשוט מה אתם רוצים ממני, אבל אמא רוסיה הרי יודעת הכל ובוודאי על הכוחות הפלאים שלו. ואז סינן החוקר אם לא תדבר יחשב הדבר כהעלמת אינפורמציה שעונשה בחוק הוא קשה מאוד. רב לייבלה ניסה להתחנן על נפשו שהכל בטעות יסודו, אבל החוקרים לא ישמטו ידיהם כ"כ מהר מדג כזה שמן שסו"ס נפל לפנייהם. לפתע ננער רב לייבלה והכריז בקול רם: הנה לכם האינפורמציה. החוקרים נדרכו: 'לך', הצביע לייב על ראש סגל החוקרים, 'יש הרבה מטבעות זהב שמונחים בקערה מכוסים בחריצי גבינה, ולך...!', הצביע על החוקר השני... אבל לפני שהספיק לסיים את המשפט מלאכי החבלה של הק.ג.ב. קפצו עליו: תוציאו את המטורף הזה מכאן מהר, הוא לא יודע כלל מה הוא מדבר... ומאז אותה חקירה במרתפי החקירות לא העזו יותר להטרידו. "כי בדבר אשר זדו עליהם..."

שאלה: איך מרן הגר"ח קניבסקי צדוק"ל נפטר מהצבא?

תשובה: רבי חיים סיפר ע"ע כך: אני נפטרתי מהצבא בדרך מעניינת, באתי אליהם ושאלוני היכן אני גר? אמרתי בישיבה. שאלו אותי באיזה רחוב נמצאת הישיבה? עניתי שאינני יודע. שאלו, אז איך אתה מגיע לשם? עניתי, אני יורד מהאוטובוס הולך ימינה אח"כ ישר ואח"כ לצד שמאל וכך אני מגיע. כתבו עלי: עושה רושם מוזר, ופטרו אותי לשלום.

שאלה: ע"פ מה ראוי להתנהג, ע"פ השכל או ע"פ הרגש?

תשובה: היה סיפור בשואה על אמא ובן שנשארו לפליטה, והנה יום אחד הם נתפסו ונשלחו ברכבת לאושוויץ. באחד מעיקולי הדרך האמא אמרה לבנה בן השלוש עשרה, הנה לא נשאר זכר מכל

המשפחה שלנו רק אתה נשארת זכר ושארית למשפחה הענפה שלנו. אנא, אמרה בדמעות, תקפוז מהחלון מהר ותנסה לברוח, ולהקים אח"כ משפחה כדי שישאר לנו שם ושארית בארץ החיים. הרגש אומר מה פתאום לעזוב כך במלחמה ילד גלמוד, אך 50 שנה אח"כ כשרואים אותו ומסביבו משפחתו ענפה והא מספר את הסיפור, אז רואים שהשכל ניצח.

אותו דבר היה בסיפור שלהלן: היו שני אחים שהתייתמו בצורה טרגית. אחד היה ממורמר כל היום וככל שניסו לעזור לו הוא היה אומר אתם לא עברתם את מה שאני עברתי וכדו', עד שהגיע למוסד סגור רח"ל. ואילו אחיו חישל את עצמו בגלל הסיפור, ודווקא בגלל שעבר קשיים גדולים הצליח לבנות את עצמו יותר מכל אחד אחר. ואותו דבר כשקורה לאדם כישלון באיזה עניין רוחני או גשמי, יש לו אפשרות לומר לעצמו ניסיתי נכשלתי אין לי כח עוד, ואז הוא נופל וזה משום שהלך אחר הרגש. אבל אם הוא יעבוד בשכל הוא ינסה עוד פעם ועוד פעם, ואמנם יכול להיות שלא יצליח מיד, אבל בסוף יצליח והתוצאה שווה את זה. וכן ההורים שנותנים לילדים שלהם הכל זה אותו הדבר, הם עובדים לפי הרגש והילד גודל לא בריא. ולכן למרות שבוודאי שצריך להשתמש ברגש, אבל תמיד צריך להשליט את השכל על הרגש, ז"א להכיר ברגש ועי"ז לעבוד עם השכל, כמו במצוות כיבוד הורים שאדם יכול לכבד את ההורים, אבל אם עושה זאת בלי רגש אז זה לא שווה, ורצון האדם זה חשוב אבל צריך לתמרן בין הרצון למסקנות השכל.

שתולים בבית ה'

טיפים בנושאי חינוך והתמודדות | הרב הגאון יחיאל פליסקין שליט"א

באמצע מלחמת יום הכיפורים, כאשר כבשו מעבר לתעלת סואץ בשטחה של מצרים, ביקשו מהמשגיח להרצות בפני החיילים שהיו שם, והטיסוהו במסוק לשם. אחד החיילים הטיח בו: "כבוד הרב, בשביל מה צריך ללכת עם כיפה?" ענה המשגיח: "כאשר מתבשל בסיר משהו טוב מכסים אותו, ואילו הפח בדרך כלל מגולה..."

גם לא יחשוב שאין לכם תשובות. להיפך, הוא יבין שיש לכם אוצרות עמוקים, שאינכם חושפים בפני כל אחד. ולכן, גם אם בטווח הקצר הוא יגיב בזלזול או אכזבה, אין לחשוש. בטווח הארוך זה רק יגביר את סקרנותו, ואת רצונו להתקדם כדי להיות ראוי לשמוע את הדברים היקרים מפיו.

דוגמא מאלפת לזה, ניתן למצוא במעשה הבא.

המשגיח הרב שלמה וולבה זללה"ה, היה משקיע הרבה בקירוב רחוקים, למרות שהיה עמוס בעבודות קודש בישיבה. מסר הרצאות בקיבוצים, בצבא וכו'. באמצע מלחמת יום הכיפורים, כאשר כבשו מעבר לתעלת סואץ בשטחה של מצרים, ביקשו ממנו להרצות בפני החיילים שהיו שם. המשגיח הגיע, הטיסו אותו במסוק צבאי לשם. דבריו עשו רושם עז וקידוש שם שמים. אחד העסקנים שהיה איתו מספר שאחד החיילים הטיח: "כבוד הרב, בשביל מה צריך ללכת עם כיפה?" ענה המשגיח: "כאשר מתבשל בסיר משהו טוב מכסים אותו, ואילו הפח בדרך כלל מגולה". התשובה השנונה התקבלה על לב הנוכחים (אבני שלמה ח"ב עמ' סה).

לכאורה יש להבין, מדוע ענה לו המשגיח תשובה כה שטחית, שאינה אופיינית לו? לענ"ד, ביאור הדבר הוא כך. מתוך אופן השאלה, היה ניכר כי השואל לא רצה באמת לשאול ולהבין, רק סתם להתריס ולזלזל. לכן בחר הרב וולבה לענות לו תשובה הומוריסטית, שהמסר הנסתר שהיא שידרה היה כך: 'דברי התורה שיש לי לומר, הם כל כך יקרים בעיני, שאני לא מוכן לבזוז אותם סתם, ולכן בחרתי לענות לך תשובה מבדרת בעלמא. אם אתה באמת רוצה לשאול כדי להבין, תשאל בצורה אחרת'.

פעם ניגש אלי תלמיד משועמם באמצע סדר שני, ושאל בטון מתגרה: "מדוע אצלכם שידוך לוקח שבועיים, מה רע בקשר של שנתיים?" אמרתי לו: "התשובה מדי עמוקה, אתה לא תבין אותה עכשיו. אם תלמד איתי בחברותא לחודש, אולי אסכים להשיב לך". באותו מעמד נכח רב אחר, שכבר שמע אותי בעבר מסביר באריכות את הנושא. הוא ניגש אלי ואמר: "אני לא מבין אותך, הרי יכלת להסביר לו באופן מעולה, מדוע שתקת?". השבתי לו: "לא ראית באיזה טון מעצבן הוא שאל את זה, ובאיזה עיתוי לא מתאים! הוא ממש לא מעוניין לשמוע או להשתכנע, הוא פשוט רוצה להתווכח כדי להצדיק את דרכו הרעה. אני לא מבזבז מילים במצב שכזה".

יש בנותן טעם להביא כאן את דברי הרב וולבה שאמר בהזדמנות אחרת: דוד המלך אומר (תהלים מ, ז) אֲזַנְיִם פְּרִיֵת לִי, לפעמים העבודה של המשגיח בישיבה, היא לא רק שישמעו אותו, אלא לברוא אזניים לשומעיו... (אבני שלמה ח"א עמ' נב). ולענייננו, תשובות מסוג זה, אם הם נאמרות בזמן ובמקום הנכון, יכולות לסייע לתהליך של "בריאת אזניים לשומע".

לתגובות, ולהצטרפות לרשימת התפוצה של הגר"י פליסקין, ניתן

לפנות לכתובת ymp803@gmail.com

להתחשב בכלי הקיבול של התלמיד

לעיתים, כאשר משוחחים עם תלמיד הנמצא עדיין בתחילת דרכו הרוחנית, אזי כלי הקיבול הרוחניים שלו מצומצמים, ואם נטיח בפניו את כל האמת, הוא לא יוכל להכיל אותה, ועלול להשבר ולהתייאש. כגון דא יש להמליץ את מימרת חז"ל "דבר זה אסור לאמרו בפני עם הארץ" (נדרים מט.). במקרה כזה, יש לספר לו את האמת קמעא קמעא ולגלגל עמו בסבלנות, עד שבמשך הזמן ילמד עוד תורה, וינטוש עוד משטויותיו. אזי יתרחבו כלי הקיבול שלו,

והוא יוכל לשמוע עוד מהדרישות הגבוהות של היהדות, להבין, ולקיים.

ונביא דוגמאות להבהרת הדברים.

תלמיד מיישיבת 'הישוב החדש' הגיע אל מרן החזו"א זצ"ל ופרש לפניו את תכניתו העתידית, "אלמד שש שנים, עם סדר מסוים כך שאוכל במשך שנים אלו ללמוד כל הש"ס בעיון, ואחר כך אלך ללמוד באוניברסיטה". הגיב על כך החזו"א ואמר: "בסדר". רבינו בחכמתו ראה שעדיף להשיב כך לתלמיד, וכיון שילמד שש שנים כבר ימשך כל ימי חייו אחר לימוד התורה, מאשר אם היה משיבו בשלילה כי אז יתכן והתלמיד היה יורד מהתכנית ולא היה מתיישב ללמוד. כיום תלמיד זה הוא אחד מגדולי התורה שבדור (מעשה איש ח"ה עמ' נב).

שאלו את הג"ר ניסים קרליץ שליט"א: ילד שניכר בו שאיפות לא טובות, כגון שיש לו משיכה חזקה להיות 'טייס', כיצד הדרך למנוע אותו מכך. והשיב, "צריך לעניין אותו בדברים חיוביים אחרים, עד שלאט לאט יזניח את הרצונות האחרים. כי בדרך כלל, אם באים בגישה של הסבר ושכנוע של שלילת הרצונות של הילד, הדבר לא ישפיע עליו, אדרבה הילד ירגיש שלא מבינים אותו ולא רוצים בטובתו" (יתד נאמן, מוסף 'אב ובן' ערב פסח תשע"ג).

מעשה באחד מתלמידי, שהיה במצב די חלש ברוחניות, אולם אחד מהדברים שכן עניינו אותו, היה שיעורים שמסרתי בהלכות שבת. פעם אחת, שאל אותי שאלה הלכתית: "אני וחברי יוצאים למלון למשך השבת, ואנו נוהגים להדליק טלוויזיה מערב שבת, ולצפות בה כל השבת. האם זה אסור מצד 'מעשה שבת'?" התייחסתי לשאלתו בכל הרצינות, ואמרתי לו שאינני יודע ועלי לשאול רב. התקשרתי אל הג"ר שלום יוסף גלבר שליט"א מחבר ספר ארחות שבת, הצגתי את עצמי, ושאלתי את השאלה. בתחילה גיחך הרב על השאלה המוזרה, וסירב לענות עליה. רק לאחר שהבהרתי לו כי לפי הבנתי החינוכית ראוי לענות לתלמיד זה לפי דרכו, ובהמשך בעז"ה הוא יתחזק יותר, אז נתרצה הרב והשיב לי את התשובה ההלכתית [שאין כאן מקומה], ואני העברתי אותה לתלמיד. ואכן, במשך הזמן אותו תלמיד התחזק מאד עד שנעשה אברך ת"ח וירא שמים.

כיצד להגיב לתלמיד השואל בהתרסה

לעיתים קורה שתלמיד שואל, אך ניכר עליו שהוא לא באמת רוצה להבין, אלא סתם להתריס. במקרה כזה יש להתגבר על הרצון הטבעי לענות, ועדיף לומר לו משהו כמו: "היום זה לא הזמן לדבר על זה". או: "זה דבר עמוק שאני מסופק אם תבין אותו". אל דאגה, התלמיד לא יגיב בהתרחקות, והוא

אוצר היסודות והחקירות

מרבתינו מעתיקי השמועה, בכל חלקי התורה | מתוך הספר 'דרישה וחקירה', בעריכת יהושע לינטופ

גירות - בפני בית דין

גר שמל ולא טבל, או טבל ולא מל, אינו גר עד שימול ויטבול, וצריך לטבול בפני שלשה. והואיל והדבר צריך ב"ד, אין מטבילין אותו בשבת ולא בי"ט ולא בלילה, ואם הטבילוהו ה"ז גר (רמב"ם פי"ג מהל' איסורי ביאה ה"ו).

מה שגר צריך להתגייר בפני בית דין, האם הכוונה שהבית דין הם המגיירים, או שזהו דין שהדבר צריך להיות בפני בית דין, כפי שמצאנו לענין חליצה.

משאת משה (ברמב"ם שם).

גירי דיליה

רבי יוסי אומר: אף על פי שהבור קודמת לאילן - לא יקוץ, שזה חופר בתוך שלו וזה נוטע בתוך שלו. אמר רב יהודה אמר שמואל: הלכה כרבי יוסי. אמר רב אשי, כי הואן בי רב כהנא הוה אמרין: מודי ר' יוסי בגירי דיליה. פאפי יונאה עני והעשיר הוה, בנה אפדנא, הוו הנך עצורי בשיבבותיה, דכי הוו דייקי שומשמי הוה ניידא אפדניה; אתא לקמיה דרב אשי, אמר ליה, כי הואן בי רב כהנא הוה אמרין: מודי רבי יוסי בגירי דיליה (ב"ב כה, ב).

הלכה כר' יוסי - שעל הניזק להרחיק את עצמו. בגירי דיליה - היכא דמי ליה הזיקא מתוך ידיו של מזיק, כההיא דאמרי' בהבית והעלייה (ב"מ דף קיז, א), הנהו בי תרי, חד דייר עילאי וחד דייר תתאי, איפחית מעטיבה, וכל אימת דמשי ידיה נפלי עליה דתתאי. דכשנפלין מידו ממש על התחתון, קרי ליה 'גירי דיליה', וכי פסקי והדר נפלי, לא קרי ליה 'גירי דיליה'. פאפי יונאה - כך שמו על שם מקומו. עצורי - עוצרי שומשמי לעשות שמן. בגירי דיליה - והכא נמי מידיהם הוא בא לו, שמכח מכותיהם הוא מרעיד (רש"י שם).

האם באופן של 'גירי דיליה' נחשב הוא כמזיק בעצם סמיכתו, או שזהו רק מחייב של הרחקה.

ברכת מרדכי (ב"ב סי' יב אות ה).

דבר שבקדושה - עשרה

אין פורסין על שמע, ואין עוברין לפני התיבה, ואין נושאים את כפיהם, ואין קורין בתורה, ואין מפטירין בבניא, ואין עושין מעמד ומושב, ואין אומרים ברכת אבלים ותנחומי אבלים, וברכת חתנים, ואין מזמנין בשם פחות מעשרה, ובקרקעות - תשעה וכהן, ואדם כיוצא בהן (משנה מגילה כג, ב). מנא הני מילי, אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן: דאמר קרא 'ונקדשתי בתוך בני ישראל' (ויקרא כב, לב) - כל דבר שבקדושה לא יהא פחות מעשרה.

מאי משמע, דתני רבי חייא: אתיא 'תוך' 'תוך', כתיב הכא (שם) 'ונקדשתי בתוך בני ישראל', וכתיב התם (במדבר טז, כא) 'הבדלו מתוך העדה'. ואתיא 'עדה' 'עדה', דכתיב התם (במדבר יד, כז) 'עד מתי לעדה הרעה הזאת', מה להלן עשרה - אף כאן עשרה (גמרא שם).

יש לבאר דין זה בשני אופנים:

א. החיוב של דבר שבקדושה חל רק על עשרה אנשים, וכל זמן שאין עשרה אין חיוב כלל.

ב. חיובים אלו חלים על כל יחיד ויחיד, אלא שהדין הוא שאין קריאת התורה [וכדומה] אלא אם כן יש ציבור של עשרה.

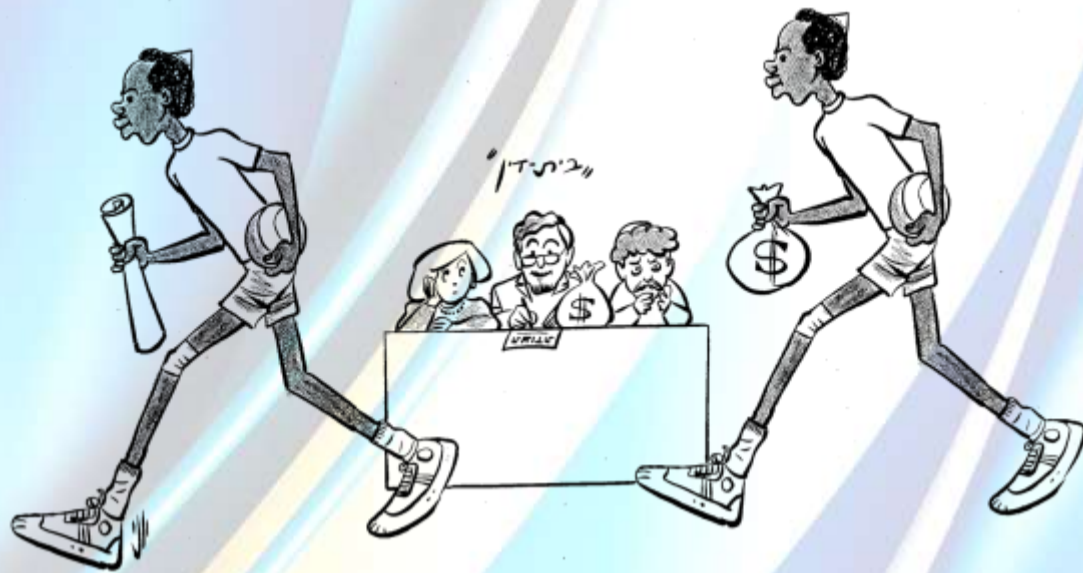
ונפקא מינה באופן שיש שישה בני אדם שלא קראו בתורה, וארבעה שקראו, האם חייבים לקרוא בתורה מדין רובו ככולו. שלפי הצד הראשון לא שייך רובו ככולו, כיון שבפחות מעשרה אין חיוב כלל, ולפי הצד השני חייבים לקרוא מדין רובו ככולו.

חידושי הגר"ח (מגילה שם ד"ה שמעתי) [על פי ברכת שמואל (יבמות סי' כא אות א) בשם הגר"ח]. וראה עוד בביאור הלכה (קמג, א ד"ה בפחות) וציונים והערות (ב"ק עמ' תרלב).

דברים שבלב אינם דברים

ההוא גברא, דזבין לנכסיה אדעתא למיסק לארץ ישראל, ובעידנא דזבין לא אמר ולא מידי; אמר רבא: הוי דברים שבלב, ודברים שבלב אינם דברים (קידושין מט, ב).

אבל המוכר סתם, אף על פי שהיה בלבו שמפני כך וכך הוא מוכר, ואף על פי שמראין הדברים שאינו מוכר אלא לעשות כך וכך, ולא נעשה, אינו חוזר, שהרי לא פירש ודברים שבלב אינם דברים (רמב"ם פי"א מהל' מכירה ה"ט).

האם הכוונה שיש לו חסרון בנאמנות, שלא נוכל להאמינו שכך חשב בלבו נואם כן צ"ע הלשון 'דברים שבלב אינם דברים'; או שאפילו אם באמת חשב כן בלבו, אין זה כלום [נראה עוד בקטעים הבאים].

חידושי הגר"ש שקופ (קידושין סי' לד אות א).

האם החסרון הוא שלב אינו יכול לפעול חלויות, או שבאופן זה חסר בגמירות דעת להחיל.

יסודות השמועה (לגרי"ג אדלשטיין, עמ' תלה).

יש בענין זה שני דינים:

א. אין כח לדברים שבלב לפעול חלות, כגון חלות של הפקר.

ב. דברים שבלב אינם נחשבים דברים כלל, גם לענין לפרש כוונתו נכונן המוכר אדעתא למיסק לארץ ישראל, שהמכירה נעשית על ידי קנין, והדברים שבלב אינן אלא לפרש כוונתו, שעל דעת כן מכרין.

שיעורי הגר"ש רוזנבסקי (סנהדרין ו, א אות עה).

דין זה נאמר דווקא באופן שאין המחשבה עיקר הענין, אבל במקום שהמחשבה היא העיקר, דברים שבלב מועילים. ולכן בביטול חמץ, שעיקר הביטול הוא בלב, אף כשאומר בפה מפורש שמבטל, חוששים שמא לא יבטל יפה.

ביאורים והערות (קידושין עמ' תרלז) על פי הגרעק"א (מהדו"ק שו"ת סי' כג ד"ה מ"ש).

דברים שבלבו ובלב כל אדם

מיהו אי איכא אומדנא דמוכח, נתבטל המקח (רמ"א חו"מ רז, ד). מקור הדברים: ואומר ר"י דצריך לחלק ולומר, דיש דברים שאינם צריכין תנאי כפול אלא גלוי מילתא, דאנן סהדי אדעתא דהכי עביד. וגם יש דברים דאפילו גלוי מילתא לא בעי, כגון ההיא דהכותב כל נכסיו לאחרים, ושמע שיש לו בן, שהמתנה בטלה. וכן הכותב כל נכסיו לאשתו לא עשאה אלא אפוטרופא, לפי שאנו אומדין שלכך היה בדעתו. וכמו כן אנן סהדי דלא זבן אלא אדעתא למיסק לארעא דישראל (תוס' קידושין מט, ב ד"ה דברים).

אומדנא דמוכח שאני. פי' דההיא דגבי בנו אומדנא דמוכח לכל העולם, שלא נתן אלא משום ששמע שמת בנו, וכסבור שהוא מת; וכי אמרינן דברים שבלב אינם דברים, שאני הכא שהם דברים שבלבו ובלב כל אדם (ריטב"א ב"ב קמו, ב ד"ה אומדנא).

כתבתינהו לנכסי לברתא. פרש"י ז"ל, והודיעה לעדים שאין מתנה זו אלא כדי להבריא, ולא כדי שתזכה בהם [וכו']. והנכון דפולגתא דהכא בשלא אמרה לעדים כלום, ואפ"ה קיימא לן דלא קני, ואף על גב דדברים שבלב אינם דברים, אומדנא דמוכח שאני, ודברים שבלבו ובלב כל אדם דברים הם (ריטב"א כתובות עח, ב ד"ה כתבתינהו).

יש לבאר הלשון 'בלבו ובלב כל אדם' בשני אופנים:

א. הכוונה היא שהדברים הם בליבו, וליבו גלוי לכל בני אדם, והיינו שאנן סהדי שכן הוא בליבו.

ב. הכוונה היא שכך טבע כל אדם, שכך צריך להיות בליבו, ואין צריך שיהיה אנן סהדי שכן הוא בליבו.

שיעורי הגרי"ג אדלשטיין (נדרים עמ' קל; קמב).

אכסוף נועם שבת

בענין השבת וקדושתה **בהוצאת 'קול האמונה' 079-5422643**

ח"ג פנ"ב כי אין ישיבת האדם ותנועותיו ועסקיו והוא לבדו בביתו כשיבתו ותנועותיו ועסקיו והוא לפני מלך גדול ובביאור הגר"א שם גרס וזה כל מעלת הצדיקים והיינו שההרגשה של לפני ה' אינה רק יסוד גדול מעלותיהם של הצדיקים אלא כל מעלת הצדיק נמדדת ונבחנת ובאה לידי ביטוי במדרגת השויות שלו. ההבדל בינו לבין צדיק אחר, הוא באיזה מידה בכמות ובאיכות הוא חי ומרגיש שהוא עומד לפני ה', הרואה ובוהן כל צעד מצעדיו, ובהתאם להרגשה זו הוא מתנהג.

שבת קודש היא המרכז של השבוע, והיא גם נמצאת בכל

השבוע בפועל ממש

נמצא זאת בביאור מחודש ונפלא להלכה המפורסמת, אדם שהלך במדבר... **מסכת שבת דף סט:** אמר רב הונא: היה מהלך במדבר, ואינו יודע אימתי שבת - מונה ששה ימים ומשמר יום אחד.

מה ההבנה בזה? לשמור שבת ביום חול? לעשות קידוש והבדלה? מפתיע פירושו של ה"חיי אדם", כי שבת שייכת לכל יום ויום מימי השבוע.

חיי אדם חלק ב-ג (הלכות שבת ומועדים)
כלל א: וכן כשמונין מנין הימים, יהיו מונים על שם השבת, דהיינו יום ראשון בשבת, ויום שני בשבת, וכן כולם, כי קדושת השבת היא נמשכת לכל יום, **כי הוא המרכז האמצעי שכל ימי השבוע יונקים ממנו.** יום א' ב' ג' נקראין אחר השבת, שהם מקבלים קדושה משבת העבר. ויום ד' ה' ו' נקראים קודם שבת, כי הם מושפעים ומקבלים קדושה משבת הבא. ולכן ההולך במדבר או שנשבה בין הנכרים ואינו יודע מתי הוא שבת, מונה ז' ימים מיום שנתן אל לבו ושכחו, ומקדש השביעי בקידוש והבדלה.
כך גם אומרים רבותינו הראשונים, והפוסקים.

מקור הקדושה של עם ישראל מגיע מקדושת השבת

רבינו יונה על הר"ף מסכת ברכות דף לו עמוד א: אבל מקדש השבת וישראל והזמנים אף על פי שנראים כשתים ענין אחד הוא שקדושת ישראל תלויה בקדושת השבת.

ספר אבודרהם ברכת המצות ומשפטיהם: אלא הטעם שנזכרה כאן עמה מפני שקדושת שבת היא סבת קדושת ישראל...

בן איש חי שנה שניה פרשת ויצא: ודע כי שני מיני תוספת קדושת שבת נתוסף ביום השבת, והם הא' ע"י כונת התפילות של שבת, והב' ע"י כונת הסעודות. וכנגד המשכת תוספת קדושת שבת לימי החול מבחינת הסעודות, אנחנו עושין סעודה רביעית במוצאי שבת, וכונתה היא להמשיך אור קדושת סעודות שבת לכל סעודות ימי החול. וכנגד המשכת תוספת קדושת שבת מבחינת התפילות, אנחנו אומרים מזמור זה של ויהי נועם, שע"ז אנחנו ממשיכים אותו נועם לכל תפילות השבוע:

ולכן טוב שכל אדם יאמר בפיו קודם אמירת ויהי נועם "הריני מכין עצמי לקבל אור תוספת קדושת השבת לימי החול, ואתקדש בעזה"י בימי החול מקדושת השבת, כמו שצונו ה' אלהינו בתורתו הקדושה והתקדשתם והייתם קדושים, ויהר"מ ה' או"א שיעלה לפניך כאלו כונתי בכל הכונות הראויות לכיון בזה".

שפת אמת ויקרא פרשת אמור: והשפת אמת מוסיף עוד "הבנה" בענין, למה לא מברכים שהחיינו על שבת קודש?

וכן שמעתי ממר"ז ז"ל שלכן בשבת אין מברכין שהחיינו כמו ברגל. משום דמיני' מתברכין כל שיתא יומין. נמצא קיום כל הימים ע"י השבת ולא שייך לברך שהחיינו עכ"ד ז"ל.

לא מברכים שהחיינו כי שבת נמצאת אתנו בפועל כל ימי השבוע!!!

הגדרה נפלאה של הגרי"א וינטרוב זצ"ל על השבת, ואיך צריכה להראות הכניסה לשבת?

נמצא שבעצם המעבר מערב שבת לשבת קודש הוא שינוי עצום, התנתקות מן הגוף מחיי חומר וחוקי מאמרות וכניסה למערכת חדשה לחיים של נשמה בהכרת יחוד עליון שאין עוד מלבדו. ומה שאין אנו מרגישים זאת מוכיח שאין אנו נכנסין לשבת כראוי ואחז"ל במכילתא ששת ימים תעבוד ועשית כל מלאכתך וכי יכול אדם לגמור מלאכתו בו' ימים אלא יהא בעיניך כאילו כל מלאכתך עשויה כלומר שכל עסקי החול אינם נוגעים לו עכשיו כלל ומתנתק מהם לגמרי, ואז הוא מוכן להכנס לשביתת השבת אבל בלא הכנה זו א"א להתקשר עם השבת.

החיבור לשבת קודש, מוחיה את כל חלקי הנשמה

ח"ח הקדמה למ"ב

החפץ חיים בהקדמה להלכות שבת מבאר, את הענין שרמ"ח איבריו של האדם, מקבלים את החיות שלהם מרמ"ח מצות עשה. כמו שיש אברים שחיי האדם תלויים בהם, כך במצוות. השבת, אומר הח"ח, היא עיקר החיות של האדם, אם חלילה תחסר השבת מן האדם, לא יהיה לו במה לקום לתחית המתים. נראה את לשון קדשו,

וכמו דאיתא בתרגום קהלת על הפסוק סוף דבר הכל נשמע דהיינו שלבסוף הכל יתפרסם לעיני כל ועל

כן את האלהים ירא ואת מצוותיו שמור כי זה כל האדם.

ורצה לומר שמהרמ"ח מצוות עשה ושס"ה לאוין שנשמר האדם בימי חייו, יבנה לעתיד כל האדם. ונמצא כשיקום ויהיה בעל מום באיזה איבר או שיתקלקל לו איזה גיד מגידיו המכונים נגד שס"ה לאוין שבתורה, יתבוננו הכל איזה מצות עשה או לאו עבר בשאט נפש, וכמה קלון וכלימה יסבול על ידי זה לנצח. ויש ענינים שהם נגד הראש והלב שהם עיקר חיות נפש הקדושה כמו אמונה בה' ובתורתו, וענין שמירת שבת דהוא גם כן יסוד האמונה. דאם יחסר לו ענינים ההם כבר נסתלק כל עיקר החיות מנפשו הקדושה וכשהוא חי בעולם הזה הוא חי רק בנפש הבהמית שלו ולא יהיה לו במה להקים בעת התחיה.

הדברים מעוררים ומטלטלים כל לב. כדי שנתחבר לזה, צריך להיות ברור לנו שהחיים שלנו הם לא הגוף, אלא הנשמה. הם לא העולם חולף עובר, אלא חיי נצח נצחים בעולם אמת. כשזה יהיה ברור לנו, נבין זאת הרבה יותר לעומק...

שבת קודש מאירה את עינינו

ומה נפלא לשון בעל מנוחה וקדושה בתחילת ספרו:

"ואין לנו שום דבר להאיר עינינו, לא מקדש ולא ציץ נזר הקודש ולא אפר פרה ולא שום כלי קודש, אך זה לבד ב' סמי רפואה השאיר לנו ה' בחסדו, והם תורה ושבת, ועל ידם יודלק נר לנפשותינו".

היה אפשר להבין זאת ברובד מסוים, שכשיש יום אחד בשבוע בו מתרוממים, נכנסים להיכלו של מלך, נמצאים במצב של "עומד לפני המלך", אזי ששת ימי המעשה על כל ההבל העולמי המשכח את חובת העבודת ה' מליבנו [כלשון המסילת ישרים] פחות משפיעים עלינו לכיון השלילי.

אבל האמת, כפי שמבואר בדברי רבותינו ז"ל, זה הרבה יותר מכך. אך נקדים לכך ידיעה חשובה מדברי הגר"א בביאורו לשו"ע.

שויותי ה' כל מעלת הצדיקים

וכך פותח המחבר את השו"ע שויותי ה' לנגדי תמיד הוא כלל גדול בתורה ובמעלות הצדיקים אשר הולכים לפני האלקים ומבאר הרמ"א מדברי המר"נ

שמחת התורה

שו"ת בעניני הפרשה והמועד □ הרב הגאון יהודה שמחה סטורץ שליט"א

מדוע המשיכה הגזירה לאחר שכבר ידוע שנולד המושיע?

ו'יאמר בילדכן את העבריות וראיתן על האבנים אם בן הוא והמתן אתו ואם בת הוא וחיה' (א, טז)

ופירש רש"י, וז"ל: 'לא היה מקפיד אלא על הזכרים, שאמרו לו אצטגנינו שעתיד להוולד בן המושיע אותם'. עכ"ל. ועוד פירש רש"י (שמות א כב), וז"ל: 'יום שנולד משה אמרו לו אצטגנינו היום נולד מושיען, ואין אנו יודעין אם ממצרים אם מישראל, ורואין אנו שסופו ללקות במים, לפיכך גזר אותו היום אף על המצרים, שנאמר כל הבן הילוד, ולא נאמר הילוד לעברים, והם לא היו יודעים שסופו ללקות על מי מריבה'. עכ"ל.

והקשה הג"ר משה ולס שליט"א שאם ידעו באיזה יום נולד מושיעם של ישראל, לכאורה לאחר שנולד שוב בטלה הגזירה, ולא חיפשו עוד. וקשה שהרי כתב רש"י (ב ג), וז"ל: 'ולא יכלה עוד הצפינו. שמנו לה המצריים מיום שהחזירה, והיא ילדתו לששה חדשים ויום אחד, שהיולדת לשבעה יולדת למקוטעין, והם בדקו אחריה לסוף תשעה'. עכ"ל. ומבואר שג' חודשים לאחר אותו יום עדיין היתה הגזירה. וצ"ב אמאי, הרי כבר נולד מושיעם של ישראל, ואם הצליחו להמיתו מדוע חפשו עוד, ואף אם לא הרי הנולדים אח"כ הם בודאי לא אותם שיהיו מושיעי ישראל.

תשובה: שנאת ישראל מתחילה עם תירוץ, אך אינה זקוקה לתירוץ כדי להמשיך את הגזירה.

כיצד חשב פרעה שישנה את מה שראה בכוכבים?

עוד קשה, אם פרעה האמין בכוכבים וראה שיוולד מושיעם של ישראל, כיצד חשב שיעזור הגזירה ולא יולד המושיע, הרי ראה בכוכבים שיוולד.

א. נראה שידע פרעה שיש כח לבעל בחירה לשנות את המזל, ולכן חשב שע"י מחשבתו ופעולתו יצליח להרע ולשנות את מה שנגזר בכוכבים.

ב. הרחיבו חכמים בכמה מקומות

שההבדל בין נבואה לבין כוכבים, הוא שמה שנראה בכוכבים אינו דבר מוחלט, ואפשר לשנותו, אך על נבואה נאמר דבר ה' נצב לעולם.

ג. ראה בכוכבים שיש ילד שעתיד להיות לו הכח והמזל להושיע, אך לא ראה את הגאולה עצמה בכוכבים. ולכן חשב שאם יהרוג את הילד, ממילא לא יהיה להם מושיע.

וכן יש להקשות על דברי הגמרא (ברכות י). שלא רצה חזקיהו לשאת אשה, כיון שראה ברוח הקודש שעתיד להוליד בן רשע. וקשה כיצד חשב חזקיהו שלא יולד לו בן במה שאינו נושא אשה, הרי ראה ברוח הקודש שיוולד לו.

א. ונראה שראה ברוח הקודש שאם יהיה לו בן יהיה רשע, ולא ראה ברוח הקודש שיהיה לו בן רשע, ולכן חשב שאם ימנע מלשאת אשה, לא יהיה רשע זה בעולם שיכעיס את ה'.

וביאר האלשיך (בראשית לח יב) את הענין בהרחבה, וז"ל: 'כי לכל אדם יש עתות משתנות בשמים עת לרדת ועת לעלות כאשר ידע מסבב הסבות' וכו' עיין שם. ובזה ביאר מדוע תמר עשתה מה שעשתה, שראתה שבשעה זו אם יהודה ינשא לה יביא נשמה גבוהה מאד, ויוכל לתקן את ער ואונן, ולהשלים את מלכות בית דוד ומשיח צדקינו.

ועל דרך זה יש לומר שחזקיהו המלך ראה שהוא בעת לרדת, ואם יביא נשמה לעולם, יביא רשע גדול כמנשה. אך לא קיבל רוח הקודש שעתיד להוליד בן רשע.

לפרשת שמות

סתירה בדברי הרמב"ן עד אימתי היתה גלות מצרים

הרמב"ן (הקדמה לשמות) כתב: 'וכשיצאו ממצרים אף על פי שיצאו מבית עבדים עדיין יחשבו גולים כי היו בארץ לא להם נבוכים במדבר וכשבאו אל הר סיני ועשו המשכן ושב הקדוש ברוך הוא והשרה שכינתו ביניהם אז שבו אל מעלות אבותם שהיה סוד אלוה עלי אהליהם והם הם המרכבה ואז נחשבו גאולים'. ותמוה שהרי גם במדבר לא היו בארצם. ועוד תמוה שהרי הרמב"ן (שמות יב מב) כתב שכל מ' שנה אחר חטא המרגלים היו עדיין בגלות בעיניו הדרך.

א. ונראה שע"י מתן תורה ובנית המשכן ושרתה בהם שכינה, וע"פ יחנו וע"פ הק' יסעו, כבר באו למקומם ונחלתם, ואדרבא הוא גאולה יתירה ממה שהיו בארץ ישראל, וכפי שמובא בספרים שלכן נתאוו המרגלים להשאיר במדבר, אלא שלמילוי תפקידם הוצרכו בני ישראל להכנס לארץ, וגאולה ומעלה זו במדבר ניתנה להם רק לשעה קלה. והם חטאו שנתאוו להמשיך מצב זה מעבר למה שגזרה חכמתו העליונה.

ב. הרמב"ן בפרשת בא הוכיח שנתארך הגלות מחמת החטאים, כפי

שנתארך הגלות מחמת חטא המרגלים, וא"כ אפשר לומר שבאמת עד חטא המרגלים כבר היו גאולים, שכבר ניתנה להם ארץ ישראל, וכבר היו בדרך אליה, ובפרט לפי מה שכתבנו שע"פ יחנו היו במקומם, אלא שע"י החטא שוב גלו במה שניטל להם הרשות לבא למקומם, ונגזר עליהם עינוי הדרך. ובאמת בין מתן תורה עד חטא המרגלים היו גאולים.

אפשר שאין הכי נמי הא גופא תלוי בספק האם והבאתי הוא בכלל

לשוונות של גאולה, וכיון שלא פסיקא לן, לפעמים פירש הרמב"ן כך ופעמים כך, ואפשר שלכו"ע הוא קצת גאולים וקצת גלות.

מצות אכילת מרור בפסח מצרים

ו'ימררו את חייהם בעבדה קשה בחמר ובלבנים ובכל עבדה בשדה את כל עבדתם אשר עבדו בהם בפרך' (א, יד)

הקשה הגאון רבי אביגדור נבנצל שליט"א מדוע אכלו מרור בפסח מצרים, דממילא בפסח דורות צריך לזכור את המרירות. אך במצרים שכעת נסתיים השיעבוד מה צריך להזכירו.

א. זה טבע האדם, שכיון שעבר שנה דמתחילת המכות לא שיעבודם, ומראש שהנה בטל השיעבוד לגמרי, בזמן מועט כל כך מתרגל לחיו החדשים וצריך להזכירו קושי השיעבוד. ובמהרה מגיע למצב שכבר אומר 'טוב עבוד את מצרים'.

ב. בעיקר הדבר תלוי אם המרור היה להזכר בשיעבוד, או חלק מהחירות. ונתבאר בהרחבה בקונטרס התשובות פרשת בא, וראה מה שהוספנו בפרשת בא, על קונטרס התשובות. ולפי המתבאר שם להרבה תירוצים לאחר הגאולה, גם השיעבוד מתגלה כחלק משלמות הגאולה. וההודאה הוא אף על השיעבוד. וכדברי האור החיים שהמרור שהוא דבר חד מטעים את בשר הפסח, כעין צלי בחרדל.

ג. ובלא"ה יש ב' דינים, חדא מצות מרור, ותו טעמי המצות. ובאמת טעמי המצוה היינו רק לדורות, אמנם החפצא של המצוה נצטוו מיד.

שלום לאוהבי תורתך

שו"ת בעניני הפרשה והמועד | הרב הגאון שלום חזקיה שליט"א

ביאור המכות שלא ביקש פרעה ממושה להתפלל

והנה המכות שבהם פרעה קרא למשה, הם צפרדע ערוב ברד וארבה, ואילו בשאר המכות לא ביקש פרעה ממושה שיתפלל. והביאור הוא:

במכת דם מבאר האור החיים (ח, ד) לא היה לו בה סכנת מות, ומים לצמאו מצאו לו סביבות היאור או היה קונה מישראל לזה לא נרגש ממנה.

עוד מבאר מרן ראש הישיבה הגראי"ל שטיינמן שליט"א באילת השחר, דיתכן ששאר המשקים ומי פירות וכן הרטיבות שיש באוכלין לא נהפכו לדם, ויכלו לשתות משקים אחרים ולאכול אוכלין שיש בהם משקין. ועוד דהרי מבואר במדרש (רבה ט, י) דכשהיו קונים מים מיהודים מים היה נשאר מים ומכאן העשירו ישראל.

במכת כינים, כותב האור החיים (ח, ד) כי הגם שיצטער אבל אין שם סכנת מות כצפרדעים שתנקוב בני מעיו וגו' ותעשנו טרפה, ולזה הגם שידע כי אצבע אלהים היא והעידו החרטומים כי אינם יכולים עשות אף על פי כן ויחזק לב וגו'.

ובדברי שמואל כתב לבאר דכיון שהחרטומים ניסו לעשות את הכנים ולא הצליחו ואמרו לפרעה, אצבע אלוקים היא, וחשב פרעה שכיון שזה אצבע אלוקים א"כ לא יועיל תפילתו של משה ולכן לא ביקש ממנו.

ובהגדה של פסח (מטע לשם אבי) הביא לבאר דבכל המכות שבאו בלא התראה, לא ביקש פרעה ממושה שיתפלל והיינו משום שהבין שהמכות האלו באו אליו בשביל לייסרו על קשיות ערפו ולא יועיל לו אפי' אם ישוב בתשובה, ולכן אף לא קרא למשה כי ידע שלא יועיל לו.

עוד הביאו בשם רבינו יונה דרק במכה שחשש פרעה שתגדל המכה יותר ממה שהיא אזי ביקש שמושה יתפלל אבל מכת כינים שכבר היתה בכל הארץ ולא היה שייך תוספת מכה לכן לא ראה צורך לבקש ממושה שיתפלל.

עוד כתב החזקוני (ח, טו) ויחזק לב פרעה גם על זאת לא שאל לו רפואה לפי שלא היתה אלא בעפר וכליו היו מכובדים בכל יום, וכן מנהג כל הגדולים גם העניים לעולם הם רגילים בכנים ואינם חוששים.

עוד ראיתי שביארו (שבחו גאולים) דכיון דמכת כינים היתה גם בארת גושן, לכן לא היה אכפת לפרעה שתמשיך המכה, כעין תמות נפשי עם פלישתים. **במכת דבר** כותב האור החיים (שם) לצד שהיתה במקנה לבד הגם כי שלח וראה מקנה ישראל ולא מת אחד אף על פי כן לא שת לבו לבקש רחמים.

מכת שחין כותב באור החיים (שם) לצד שלא היה בו סכנה גם אפשר שנתכבד במכה זו ממה שלא הזכיר ה' בפ' כי גם בו היה שחין ולא אמר אלא (לקמן ט, יא) כי היה השחין בחרטומים ובכל מצרים לזה לא בקש ממושה להתפלל בעדו.

ובהגדה של פסח (שם) הביא לבאר דבכל המכות שבאו בלא התראה, לא ביקש פרעה ממושה שיתפלל והיינו משום שהבין שהמכות האלו באו אליו בשביל לייסרו על קשיות ערפו ולא יועיל לו אפי' אם ישוב בתשובה, ולכן אף לא קרא למשה כי ידע שלא יועיל לו.

מכת חושך כותב באור החיים (שם) לא ראינו לו שבקש ממושה להתפלל, ואולי כי בג' ימים ראשונים היה מדליק עששיות ופנסות גדולות ויאר את החושך ובג' ימים שניים שהיה חושך ממושש ולא קמו איש מתחתיו לא היה מציאות לו שילך אדם לקרא למשה כי לא קמו איש מתחתיו, ואחר ששלמו

לפרשת וארא

מדוע הוצרך משה להתפלל על הסרת המכות? ומדוע רק בחלק מהמכות ביקש פרעה שיתפלל?

"ויצעק משה אל ה' על דבר הצפרדעים אשר שם לפרעה" (ח, ח) יל"ע, בכל המכות שמצאנו שסרו לאחר תפילת משה, האם לולא תפילתו היתה המכה נשארת לעולם. דלכאורה אין לומר כן, שהרי זמן כל המכות היה שוה, בין מכות שהתפלל משה שיסורו ובין מכות שלא התפלל עליהם, וכלשון ילקוט שמעוני (רמז קפב): וכמה היתה המכה עושה בהם, רבי יהודה ורבי נחמיה, חד אמר כ"ד ימים היה מתרה בהם עד שלא באה המכה, ושבעה ימים היתה המכה משמשת בהם. וחד אמר שבעה ימים היה מתרה בהם וכ"ד ימים היתה משמשת בהם, ע"כ, הרי שכל המכות היו אותו משך זמן, ויל"ע מאי אהני תפילתו. עוד צ"ב, מה טעם בחלק מן המכות מצאנו שביקש פרעה ממושה שיתפלל להסרתן, ובחלק לא מצאנו שביקש כן.

תירוץ א. קאי על מזה שלא התפלל

בחידושי מהרי"ק (לעיל ז, כה) כתב דמה שכתב המדרש שהמכה היתה משמשת שבעה ימים, היינו דוקא באותם מכות שלא ביקש פרעה ממושה להתפלל, אבל אותם מכות שפרעה ביקש ממושה שיתפלל הופסקה המכה לאחר התפילה.

תירוץ ב. מושה היה מתחבא

ובחידושי הרי"ד (על התורה) כתב ליישב בתחילה שמושה היה מתחבא מפני פרעה עד היום השישי של המכה או עד היום השביעי שלא יאמר לו פרעה שיתפלל עבורו. אך מקשה על זה דא"כ למה היה מטריח משה להתפלל והרי היה רואה שלא היתה מתעכבת יותר משבעה ימים. ומתרץ בשם אחיו ר' יהודה שפרעה לא היה יודע אם משמשת המכה זמן קבוע, כי רק היה רואה שהתפילות היו מתבטלות ע"י משה, והיה סבור שלולי משה לא היתה המכה הולכת.

תירוץ ג. שיעור המוגבל למכה

והאור החיים כתב דמה שכתוב וימלא שבוע זאת, היינו שיעור המוגבל למכה, אך אין זה מחייב שכל המכות היו שבעה ימים, אלא היה הגבלה עד שבעה ימים, ומסיים האור החיים וסובר אני שהגם שהיה גבול למכה היתה מסתלקת אם היה משה מתפלל קודם הזמן ההוא.

תירוץ ד. שאריות המכה משלימות את הזמן

המהר"ל בגור אריה כותב דמכת ערוב וברד היה הסרתם מיד ואילו צפרדעים לא הספיק באותו יום שבאו אלא ביום אחרי, ועי"ש מה שמחלק ביניהם. אך מקשה ע"פ זה ממה שאמרו שהמכה היתה משמשת ז' ימים, וכותב הגור אריה ליישב דאע"ג שנכרתו הצפרדעים היתה המכה משמשת ז' ימים והיינו משום שהריח הרע שלהם היה חלק מהמכה וכדכתיב ותבאש היאור. ולגבי ערוב וברד אף שהוסר ע"י משה אך מכיון שראה פרעה שכל מכה משמשת רביעית החודש, לכן היה ירא מהמכה כל רביעית החודש שמא תחזור, ובזה היתה משמשת המכה כל זמן זה. ולגבי חושך כותב הגור אריה שנשאר יום אחד על הים והיה הענן והחושך למצרים.

תירוץ ה. בכורות לא היתה אחריה מכה

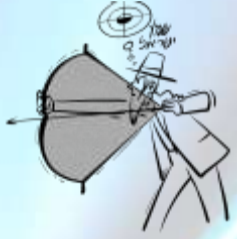
ולענין מכת בכורות שלא היתה ז' ימים, כותב הרדב"ז (ח"ב סי' תתי"ג) דמה מצינו מכת הדם שיש אחריה מכה שמושה ז' ימים אף כל שאר המכות שיש אחריהם מכה שמשו ז' ימים יצאת מכת בכורות שאין אחריה מכה. ותו שכבר יצאו ממצרים ולא היו צריכים שתשמש המכה עוד.

שבעת ימי אפילה (ש"ר יד) תכף ומיד שלח אחר משה ואמר אליו שילכו אלא שיתנו בטחון מהם שיחזרו ולא קבל משה, ולצד שכבר פסקה המכה לא הוצרך לומר לו התפלל.

ובהגדה של פסח (שם) הביא לבאר דבכל המכות שבאו בלא התראה, לא ביקש פרעה ממשה שיתפלל והיינו משום שהבין שהמכות האלו באו אליו בשביל לייסרו על קשיות ערפו ולא יועיל לו אפי' אם ישוב בתשובה, ולכן אף לא קרא למשה כי ידע שלא יועיל לו.

ואילו במכת בכורות צריך לומר שהרי כולם מתו ברגע אחד לכן לא היה לו מה לבקש ממשה שיתפלל, שכבר כולם מתו.

ומה שכן ביקש פרעה בד' מכות אלו שיתפלל, מבאר האור החיים שם: מכת צפרדע היו בו שני דברים הא' הרעשת הקול והשני שהיו נכנסים במעיהם דכתיב (לעיל ז, ט) ובכה ובעמך יעלו הצפרדעים, ומכה זו מבהלת הנפש ואין אדם בטוח בחייו, לזה אמר פרעה אל משה וגו' ויסר הצפרדעים ממני פי' מתוך בני מעיו וגו'. מכת ערוב אימות שן בהמות ששלח ה' בו בהלוהו וירא עד מאוד ותיכף שלח אחריהם ואמר (פסוק כא) לכו זבחו וגו' אנכי אשלח וגו' העתירו בעדי. מכת ברד לצד שהרעים ה' משמים ונתן קולות ואש מן השמים נפלה עליהם אימתה ופחד שיעשה להם כמהפכת סדום ועמורה ופחד ורהב (ישעיה ס) לבבו ואמר ה' הצדיק וגו' העתירו אל ה' וגו' (ט, כז). מכת הארבה פיו ענה בו כי מה שנתרגש הוא לצד שירא יראת מות דכתיב (י, יז) ויסר מעלי רק את המות הזה.

ביאורי תפילה

כוונות על דרך הפשט בתפילה, מתוך הספר 'תפילת כל לב' הרב הגאון אריה יהודה פרידנר שליט"א

חלק מתפילת השבת

אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ

אנו מבקשים בזכות שה' אלוקינו כלומר הוא המנהיג אותנו ואת אבותינו. ואנו תחת השגחתו. וגם אנו מזכירים זכות אבות שאנו בנים לאבות שעשו רצונך והבטחת להם על בניהם.

רְצֵה בְּמִנוּחָתֵנוּ

המנוחה של שבת היא בריאה בפני עצמה. והיא דרגה רוחנית שמשנתה מאדם לאדם בהתאם למצבו הרוחני. ולכן כשם שמתפללים רצה בעמך ישראל ובתפלתם שפירושו שתקובל עבודת הלב ברצון ה"ה מנוחת השבת היא בהתאם לעבודת ה' של כל אחד ולכן מבקשים שתהיה עבודה זו מרוצה לה'. ולכן נקט לשון מנוחתנו ולא כתב רצה במנוחת השבת כי המנוחה מיוחדת לכל אחד כפי דרגתו.

פירוש נוסף שזו בקשה על שנזכה לקיים את מצוות השבת כהלכתם כי הם הנותנים את מנוחת השבת. ההימנעות מעשיית ל"ט אבות מלאכות ומצוות העשה של וקראת לשבת עונג ומקרא קודש היא המנוחה.

קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ

כאשר אנו מקיימים מצוה לשם ה' הקב"ה דבק בנו ולכן אנו נקראים קדושים [ע"פ אור החיים בפרשת קדושים] ואנו מתפללים להגיע לדרגה זו בעשיית המצוות שתעשה לשמה ונקרא קדושים.

וְתַן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ

מה משמעות חלקנו בתורתך מדוע לא נכתב ותן חלקנו במצוותיך או קדשנו בתורתך. אלא כשאדם למד תורה ומבין את ההבנה הפרטית והאישית המיוחדת רק לו ובפרט אם הבנה זו היא בגדר של חידושי תורה אזי הוא מוסיף חלק בתורה עצמה וחלק זה שייך לו. ויש בזה שני גדרים האחד אם הוא בגדר תלמיד ותיק שעליו נאמר במדרש רבה כל מה שעתיד תלמיד ותיק לומר לפני רבו כולן נתנו הלכה למשה מסיני. ויש גדר האמור בתנא דבי אליהו [מובא בספר נפש החיים] על הפסוק ביחזקאל לחדשיו יבכר למחדשי תורה שמחדשין את התורה בכל יום ע"כ. ואפשר לומר שבגדר חידושים הם גם הבנה פרטית של הלומד ששופכת אור ומסייעת להבנת הדברים לעמקם ולאשורם.

שִׁבְעֵנוּ מְטוֹבֶךָ

נשבע מהטובה שתהיה מושלמת ולא נרגיש שיש חסרון אחרי קבלת הטובה. והטובה כאן היא בשני משוורים האחד עולה על תן חלקינו בתורתך שנשבע מטוב התורה כלומר נהנה ונקבל עצה ותושיה מלימוד התורה. וכן נשבע מטוב המאורעות שיעברו עלינו.

וְשִׁמְחֵנוּ בִּישׁוּעָתֶךָ

נשמח שהישועה באה ממך כי ידיעה והכרה זו היא שמחה גדולה יותר מעצם הישועה הפרטית שעליה בקשנו שבענו מטובך כי היא קירבה גדולה לה' שהקב"ה בעצמו שומע תפלתנו ודואג למלא צרכינו

ובקשותינו. וזו מדרגה חשובה להגיע על ידה לשלב של וטהר ליבנו לעבדך באמת כי שבענו מטובך היא בקשה ועבודה מתוך יראה כי השמחה היא במילוי החיסרון. אבל שמחנו בישועתך היא עבודה מתוך אהבה ששמח באהבת ה' אליו כמבואר באריכות בברכת אבות, בענין השאלה מדוע לא הקריב אברהם קרבן במשתה ביום הגמל את יצחק.

וְטַהַר לִבֵּנוּ

טהרת הלב הוא מצב בלתי לה' לבדו נקי מכל מחשבה צדדית ונוספת. כמו שטמא נטהר במים בתנאי שאין חציצה כלל כך הלב הטהור אין בו חציצה בינו לבין הקב"ה.

לְעִבְדֶּךָ בְּאֵמֶת

בענין לימוד התורה זו קביעה. כי אם נזכה לשמוח בלמוד התורה מובטח לנו שלבנו יהיה טהור בעבודת ה'. ובענין טובות בשאר ענינים זו בקשה שלא נבעט מחמת רוב טובה, כמו שנאמר וישמן ישורון ויבעט בגלל טובה זו. או אפילו לא נאמר כוחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה. אלא אדרבה ננצל את הטובה לטהרת הלב, כי כל רגע יעמוד לנגד עינינו מי נתן לנו את הטובה ומה המצב שלנו היה יכול להיות אילולא ה' נתן לנו טובה זו.

וְהִנְחִילֵנוּ

תן לנו את יום השבת לנחלה, היינו קבוע כנחלה. ונתינה זו היא הרגשת המנוחה הרוחנית המיוחדת לשבת.

ה' אֱלֹהֵינוּ בְּאַהֲבָה וּבְרִצּוֹן שַׁבַּת קִדְּשֶׁךָ

מכח מידת הרחמים בגלל שאתה אוהב אותנו. כמו שנאמר במדרש "אמר הקב"ה למשה מתנה טובה יש לי בבית גנזי ושבת שמה לך והודיע לישראל שאני נותן אותה להם". או אפילו במידת הדין כי אתה רוצה להנחיל לנו את השבת כדי שנקיים את מצוות השבת ונעיד בפני כל העולם כי ששת ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ.

וַיְנוּחֻ בּוֹ יִשְׂרָאֵל מִקִּדְּשֵׁי שְׁמֶךָ

ע"י שישראל נחים ביום השבת הם יקדשו את ה'. כי השבת היא אות שה' ברא את השמים ואת הארץ. ולכן הקב"ה רוצה להנחיל את השבת לישראל.

בשחרית ובמוסף הלשון בו כי תפלה זו מדברת על מצוות השבת. בשחרית ישמחו במלכותך שומרי שבת וקוראי עונג וכן ושני לוחות אבנים הוריד בידו וכתוב בהם שמירת שבת. ובמוסף נאמר על קרבנות השבת תכנת שבת רצית קרבנותיה וכן וביום השבת שני כבשים בני שנה תמימים וכו' והואיל והמקיים מצוה הקב"ה דבק בו והוא דבק בקב"ה כאן המנוחה היא מכח ההתדבקות בקב"ה ולכן נאמר וינוחו בו לשון זכר כי ינוחו בקב"ה על ידי קיום מצוות השבת.

בְּרוּךְ אַתָּה ה' מְקַדְּשׁ הַשַּׁבָּת

ברכת השבת היא מכח מציאות ה' אשר נכרת ביותר ביום השבת ותגדל ברכה זו ונתקדש ונתברך.

מחודדים בפיץ

חידונים על פרשיות השבוע והמועדים | הרב הגאון מנחם אלינגר שליט"א

וכן מהרב הגאון רבי ישעיהו גלינסקי שליט"א, לעילוי נשמת מרת זיוה בת רבי אליעזר הכהן ע"ה

הגר"מ אלינגר שליט"א

חידון א-ב עם פירוש רש"י

לפרשת שמות

- א. חוזים בכוכבים (א, טז)
- ב. במילים אלו ד' "חתם" על מכירת הבכורה ליעקב (ד, כב)
- ג. דברי מרים לעמרם, כשפרש מאשתו (ב, א)
- ד. "בעלי לשון הרע" במלה אחת (ב, יד)
- ה. מילת הזמנה (א, י)
- ו. פעם בגוף ופעם בחשיבות (ב, יא)
- ז. ציפוי שריחו רע (ב, ג)
- ח. השם הראה, בספירתו את בני"י (א, א)
- ט. כינוי למילדת (א, יט)
- י. מידה הממהרת לבא (ד, ז)
- יא. סמוך מאד לאדם (ב, ה) כינוי לנישואין (ב, כ)
- יב. כינוי חשיבות ושררה (ב, טז)
- יג. אומנותו של הנחש (ד, ג)
- יד. כינוי למושב היולדת (א, טז)
- טו. תפקידו של המצרי המכה (ב, יא) כדמותו נראה המלאך שבא במלון (ד, כד)
- טז. מתכונת (ה, ח)
- טז. מה אירע לאיספקלטורין- שבאו להרוג את משה (ד, יא)
- יז. קריאת פיוס לתינוק/ צעקה (א, טו)
- יח. נאקה (ב, כד)
- יט. ליקטו- אספו (ה, ז)
- כ. מי אמר "כן ירבה וכן יפרוץ" (א, יב)
- כא. בתוכה, נראה ד' למשה (ג, ב)
- כב. חשבון מנין (ה, יח)

לפרשת וארא

- א. מאוחרות (ט, לב)
- ב. מה עושה הנושא אשה (ו, כג)
- ג. מצרים היתה מלאה בהם (ט, כט)
- ד. ערימות- גלים (בלשון התרגום) (ח, י)
- ה. אסוף! (ט, יט)
- ו. באה במקום י' במלה "הוסדה" (ט, יז)
- ז. שחטו- הקריבו (ח, כא)
- ח. משמעות המילה "שחין" (ט, ט)
- ט. השיטה- בה באות המכות (ח, יז)
- י. אמת המים נקראת (ז, יט)
- יא. מסתולל (ט, יז)
- יב. לאיזו מטרה "השלימו" האש והמים (ט, כד)
- יג. נסתר- חשאי (ז, כב)
- יד. אוחוז (ט, ב)

- נ. נשברה (ט, לא) רוח הדיבור נקראת (ז, א)
- ס. טורח משא (ו, ו)
- ע. אטום (ו, יב) שם עיר מלאה תבן (ז, כב)
- פ. גאולה- הצלה (ח, יט)
- צ. פשוטו- רבים, מדרשו יחיד (ח, ב)
- ק. מיורדי מצרים- ממנו יצא הגואל (ו, יח)
- ר. מנהיג בכח- שולט (ז, א)
- ש. הגודל הקטן ביותר, בו שולטים השדים (ח, יד)
- ת. נחש המים (ז, ט)

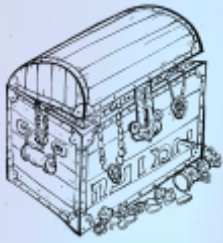
הגר"י גלינסקי שליט"א

חידות לפרשת שמות

1. פסוק בן שבע, לאחת מתוך שבע, ובשכר זה תחנה בת שבע. [ב,ד; מגילה יד.; במדבר יב,טו רש"י]
2. דור רביעי ללוי בפרשת וארא בפרשתנו לדור דור. [ו,כא; ג,טו]
3. מילה הנקראת בשווה משני צדדיה פותחת פסוק, וכן מסיימת פסוק. [א,י; ג,יב]
4. הפסוק הקצר ביותר. [א,ב]
5. 5 פסוקים רצופים, הראשון מסתיים במילה בת 7 אותיות, השני במילה בת 6 אותיות והשלישי במילה בת 5 אותיות, הרביעי בת 4 והחמישי במילה בת 3 אותיות. [ב-ט,יא,יב,יג]
6. הפעולה בפרשתנו השכר בפרשת בהעלותך. [ה,יד רש"י; במדבר יא,טז רש"י]
7. הפעולה בפרשתנו העונש בפרשת משפטים. [ה,א רש"י; כד,ב רש"י]
8. הפעולה בפרשת תולדות הסכמת הקב"ה בפרשתנו. [ד,כב; בראשית כה,לג]
9. המשותף לעלות השחר, חולה סמוך למיתתו, הקור בחורף לפני עלות השמש. [ו,א כלי יקר]
10. שם קרבן ואינו קרבן. [ה,טז]
11. ההוכחה ששבט לוי לא השתעבדו, נמצאת במילה בת 8 אותיות. [ה,ד רש"י]

12. דיברו בפרשה והוזכר דיבורם בפרשת בשלח. [ה,כא; יד,יב רש"י]
13. שניים בפרשה נעשו כנחש, ואחד מהם נברא בערב שבת בין השמשות ומה היה משקלו? [ד-ב,ג; ד,כד רש"י; אבות פ"ה ד,ב בעל התורה]
14. בל' הצליח בה' נתלה. [ד,יח; ברכות סג.; שמואל ב פרק טו]
15. בפסוק אחד אותה מילה פעמיים ובפסוק שאחריו אותה מילה שלש פעמים. [ד-ט,י]
16. "ומה יכיר איש שדה במרגליות" על מי כתב זאת האור החיים בפרשה? [ג,יח אור החיים]
17. המשותף בין מי שבא לקלל ונמצא מברך, לבעל הייסורים שרק משל היה, ולחמיו של משה, ששלושתם היו במאכלו של הגמל. [שמות רבה א,ט; סוטה יא.; פרשת בלק ב"ב טו; שבת עו.]
18. המן לא ידע על אירוע מהפרשה ולכן גזר גזירתו בחודש אדר. [ב,ב; מגילה יג:]
19. הבטחת ה' לנח, המוזכרת בקבלת שבת, הביאה לגזירה במצרים. [א,י רש"י; בראשית ט,י; מזמור לדוד תהילים כט]
20. שני אירועים בפרשה גרמו שמשה לא עשה בעצמו שלש מכות. [ז,יט רש"י; ח,יב]
21. איזה פסוק מפרשתנו אומרים בהגבהת המרור? [א,יד; רמב"ם חמץ ומצה ח,ד]
22. איזו פעולה בנזקי אש הוסברה באמצעות צמד מילים בפרשה? [ג,ב; שו"ע חו"מ תיח ז]
23. איזה פסוק מופיע ברמב"ם כפסוק מפרשתנו, ואין כזה פסוק בתורה? [רמב"ם הלכות תשובה ו,ג]
24. אותה פעולה נעשתה ע"י שניים בפרשה, האחד דינו במלקות והשני חייב מיתה. [ב,יא; ב,יב; ; ב,יג; רמב"ם חובל ומזיק ה,ג]
25. איזו פעולה עשה משה רבינו שצריכה להיות מפעולות של כל דין? [ב,יז; רמב"ם סנהדרין ב,ז]
26. האותות שנתן ה' למשה לעשות במצרים הם הסיבה לכך שנשמת משה מליך לשליחות הגאולה. מדוע? [ג,יח; רמב"ם יסודי התורה ח,ב]
27. בכל שנה מהשבוע התואר שלנו הוא כתואר הבנים שנקראו לשוב ואנו מסיימים בתרומה והשנה בכי תשא. רמז: הטעות של אחר [ירמיהו ג, כב; מג"א בהקדמה תרפ"ה לבוש או"ח שם; חגיגה טו.]
28. פקדונות אינן זכרונות, ולכן פסוק מפרשתנו אינו נאמר במוסף של ר"ה. [ג,טז; רמב"ם שופר ג]

מרגליות שאול

חידושים ומכתבים מגדולי הדור | מתוך כתבי הגאון הצדיק שאול מרגליות זצ"ל

הגאון רבי שריאל רוזנברג שליט"א / לפרשת וארא

בפ"ט כ"ט כתוב ויאמר אליו משה כצאתי את העיר אפרש את כפי וגו'. ופרש"י אבל בתוך העיר לא התפלל לפי שהיתה מלאה גילולים. וקשה הא במכות הראשונות נמי היתה העיר מלאה גילולים. ומתוך החת"ס שהרי הע"ז של המצרים היה הצאן, ובמכות הראשונות שזה היה בשדה, הצאן, היה יכול להתפלל בעיר משא"כ במכה זו ברד שכולם הכניסו את הצאן לבית, לא היה יכול להתפלל בעיר. בפ"ז ט' כתוב כי ידבר אליכם פרעה לאמר תנו לכם מופת. יש לבאר דיש חילוק בין אות למופת, דמופת היינו הוכחה לדבר מסוים, ואות פירושו דבר שמראה מה לעשות כמו שמצינו במאורות שכתוב והיו לאותות וגו', ואצל פרעה כתוב רק מופת פי' הוכחה שיש ד'. ובאמת לאחר שעשו את המופת לא שאל מי ד' אבל אות שיחייבו איך להתנהג לא ביקש.

בפ"ז כ"ח כתוב ושרץ היאור צפרדעים ועלו ובאו בביתך וגו' ובתנורך וגו'. בפסחים נ"ג ב' איתא מה ראו חנניה מישאל ועזריה שמסרו עצמן על קדושת השם לכבשן האש, נשאו ק"ו בעצמן מהצפרדעים ומה צפרדעים שאין מצוין על קידוש ד' כתיב בהו ועלו וגו' ובתנורך וכו' אנו שמצוים על קדושת השם על אחת כמה וכמה. יש לעיין מהו הספק שהסתפקו דע"ז הביאו ראיה מצפרדעים. ויש ליישב דק"ו בע"ז יהרג ואל יעבור. ויש לדון אי הא דיהרג הוי לפי שאסור לעבוד ע"ז, והונקדשתי מגלה שאין וחי בהם בע"ז או דלעולם בע"ז נמי איכא וחי בהם, ומשום פיקו"נ אין את האיסור אלא הא דיהרג הוי דיש מ"ע של קידוש ד' וכך משמע בתשובות הרשב"א ח"ז סימן מ"א. ולפ"ז י"ל שבזה הסתפקו חנניה מישאל ועזריה, דתוס' שם פירשו שלא היה שם ע"ז אלא אנדרטא שנעשה לכבוד המלך שנראה כע"ז, ובכה"ג אי יהרג תלוי בספק הנ"ל דאי יהרג משום איסור ע"ז, כאן דליכא איסור ע"ז אסור ליהרג, ואי יהרג משום מצות קידוש ד', י"ל דאפי' שאין איסור ע"ז, כיון שנראה כע"ז, איכא מצוה של קידוש ד', ועל זה פשוט מהצפרדעים שקפצו לתוך התנור אע"פ שלא היה שם איסור ע"ז אלא דהיה ציווי ד' ע"ז. וא"כ חזינן דמצות קידוש ד' מתיר ליהרג אף כשאין את האיסור ע"ז.

אודות הקובץ וזכויות יוצרים

קובץ זה יוצא לאור בס"ד מדי שבועיים, ומופץ בעיקר בדוא"ל, ובו י"ט מדורים:

מדורים מגדולי ישראל, וענינים שונים:

- א. 'אורות אילת השחר' - עובדות והנהגות ותשובות ממרן רבינו אהרן יהודה ליב שטינמן זצוק"ל [מהספר 'כאיל תערוג'].
- ב. 'דובבות שפתי חיים' - שו"ת ממרן שר התורה רבינו חיים קניבסקי זצוק"ל. חלק ניכר מהדברים מתוך סדרת הספרים 'מועדי הגר"ח', בעריכת הרב הגאון מתתיהו גבאי שליט"א. המדור באדיבות מכוון ג'מני אודר', בראשות הרב הגאון גמליאל רבינוביץ שליט"א.
- ג. 'מתיקות התורה' - חידודי הלכה ועובדות הלכתיות, משולחנו של הגאון הגדול רבי יצחק זילברשטיין שליט"א [מלוקטים מתוך סדרת הספרים 'חשוקי חמד' בהסכמתו].
- ד. 'אוצר היסודות והחקירות' - חקירות ויסודות מרבתינו מעתיקי השמועה, מסודרים לפי סדר הא-ב. מתוך הספר 'דרישה וחקירה' בעריכת יהושע לינטופ.
- ה. 'מרגליות שאול' - חידושים והתכתבויות מגדולי הדור, מכתבי הגאון הצדיק שאול מרגליות זצ"ל. באדיבות בני משפחתו שיבדלחט"א, והרב הגאון מרדכי שמחה ברנט שליט"א.
- ו. 'מתיקות השבת', דרשות, פנינים, משלים וסיפורים, בעניני שבת, מתוך סדרת הספרים הנפלאה 'ומתוק האור', מאוצרו הגדול של הרב הגאון שלמה לוינשטיין שליט"א.
- ז. 'שתולים בבית ה' - עניני חינוך, מהרב הגאון יחיאל פליסקין שליט"א.
- ח. 'נפלאים מעשיך' - עובדות נפלאות ומחזקות, בתורה ויראת שמים, בדרך כלל מהרב הגאון שלמה קולדצקי שליט"א.
- ט. 'אכסוף נועם שבת', ליקוט נפלא בענין השבת וקדושתה, בהוצאת 'קול האמונה'. לפרטים נוספים: 0795422643 AO795422643@gmail.com
- י. 'ביאורי תפילה' - כוונות ופירושים על דרך הפשט בתפילה, מתוך הספר 'תפילת כל לב', מאת הרב הגאון אריה יהודה פרידנר שליט"א.

מדורי הפרשה:

- יא. 'אוצרותיהם אמלא' - פנינים וסיפורים נפלאים, מתוך סדרת הספרים 'אוצרותיהם אמלא', מדרשותיו של מגיד המישרים הגאון רבי אליעזר טורק שליט"א.
- יב. 'פניני פרשת השבוע' - פנינים וסיפורים נפלאים, מתוך סדרת הספרים 'פניני פרשת השבוע', מאת מגיד השיעור הרב הגאון אשר קובלסקי שליט"א.
- יג. 'עשרה מי יודע' - קושיה בעניני הפרשה עם עשרה תירוצים, מתוך 'קונטרס התשובות' בקובץ 'עיון הפרשה' [וכל הזכויות שמורות להם], בעריכת יהושע לינטופ.

והונקדשתי מגלה שאין וחי בהם בע"ז או דלעולם בע"ז נמי איכא וחי בהם, ומשום פיקו"נ אין את האיסור אלא הא דיהרג הוי דיש מ"ע של קידוש ד' וכך משמע בתשובות הרשב"א ח"ז סימן מ"א. ולפ"ז י"ל שבזה הסתפקו חנניה מישאל ועזריה, דתוס' שם פירשו שלא היה שם ע"ז אלא אנדרטא שנעשה לכבוד המלך שנראה כע"ז, ובכה"ג אי יהרג תלוי בספק הנ"ל דאי יהרג משום איסור ע"ז, כאן דליכא איסור ע"ז אסור ליהרג, ואי יהרג משום מצות קידוש ד', י"ל דאפי' שאין איסור ע"ז, כיון שנראה כע"ז, איכא מצוה של קידוש ד', ועל זה פשוט מהצפרדעים שקפצו לתוך התנור אע"פ שלא היה שם איסור ע"ז אלא דהיה ציווי ד' ע"ז. וא"כ חזינן דמצות קידוש ד' מתיר ליהרג אף כשאין את האיסור ע"ז.

יד. 'שמחת התורה' - שו"ת נוסף בעניני הפרשה, מתוך כתבי הרב הגאון יהודה שמחה סטורץ שליט"א.

טו. 'שלום לאוהבי תורתך' - שו"ת נוסף בעניני הפרשה, מתוך כתבי הרב הגאון שלום חזקיה שליט"א.

טז. 'ליקוטים וסיפורים נפלאים', בעריכת הרב הגאון ברוך רובין שליט"א. יז. 'סיפור ושאלה בצידו', לעורר את בני המשפחה ללימוד הפרשה עם פירוש רש"י, מתוך העלון 'האיחוד בחידוד'. פתרון החידה יובא בשבוע שלאחר מכן.

יח. 'מחודדים בפניך' - חידות לפרשת השבוע, מאת הרבנים הגאונים, רבי ישעיהו גלינסקי שליט"א, ורבי מנחם אלינגר שליט"א.

יט. 'שביבי חיים' - פנינים נפלאים לפרשת השבוע, מאת הרב הגאון חיים אייזנבאך שליט"א.

הקובץ מעוטר באיורי המאייר התורני הנודע הרב יוני גרשטיין שליט"א, תשואות חן לו.

© כל הזכויות שמורות לעורך, ולשאר המחברים לפי הענין. אסור להעתיק חלקים מקובץ זה ללא רשות מפורשת בכתב [ניתן להעתיק הקובץ בשלימותו].

הקובץ לעילוי נשמת

- מרן רשכבה"ג רבי אהרן יהודה ליב שטינמן ב"ר נח צבי זצ"ל | מרן רשכבה"ג רבי שמריהו יוסף חיים ב"ר יעקב ישראל קניבסקי זצ"ל | מו"ר הגאון רבי אברהם סטפנסקי ב"ר מיכאל זצ"ל | הרה"ג ר' שאול חיים דב מרגליות ב"ר ישראל שלמה פיבל זצ"ל | הרה"ג ר' משה רייך ב"ר לייב זצ"ל | סבי הרה"ג ר' דב יצחק הכהן לינטופ ב"ר שמואל פרץ זצ"ל | סבתי מרת יוכבד ע"ה ב"ר אריה זצ"ל | סבי הרה"ג ר' אהרן דוד הכהן מלאכי ב"ר חיים יצחק זצ"ל | סבתי מרת רבקה ע"ה ב"ר אברהם יששכר זצ"ל | סבי הרה"ג ר' יעקב אריה הלוי הורן ב"ר שלום זצ"ל | סבתי מרת מרים ע"ה ב"ר משה זצ"ל | סבי הרה"ג ר' עמנואל פילץ ב"ר יצחק מרדכי זצ"ל | סבתי מרת מלכה פילץ ע"ה ב"ר אברהם זצ"ל | מרת אינא רבקה ולדנברג ע"ה ב"ר משה זצ"ל | הרבנית רחל גנס ע"ה בת הר"ר יוסף זצ"ל | הרה"ג ר' משה מונק ב"ר אליקים ישראל זצ"ל | מרת אלישבע מונק ע"ה ב"ר נפתלי הלוי זצ"ל | מרת רבקה בת דניאל ומלכה ע"ה.